ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU

Nr zespołu: **47**
Nazwa zespołu: **Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939**
Sygnatura: **107**

Miesięczne sprawozdania sytuacyjne wojewody białostockiego za 1939 r.

Spis zawartości:

1. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne
nr 1 za miesiąc styczeń 1939 r.
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

2. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne
nr 2 za miesiąc luty 1939 r.
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

3. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne
nr 3 za miesiąc marzec 1939 r.
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

4. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne
nr 5 za miesiąc maj 1939 r.
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

5. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne
nr 6 za miesiąc czerwiec 1939 r.
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

6. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne
nr 7 za miesiąc lipiec 1939 r.
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch wyznaniowy
   IV. Mniejszości narodowe

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI

Nr. PN. 52/1/39 Tjn.

Białystok dnia 9 lutego 1939 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr. 1 za miesiąc styczeń 1939 roku.-

Nr. ewid. 23

T A J N E

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I. Polityczny

w W a r s z a w i e

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr. ewid.

1, 2, 3, 4

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr. 1/39. Tjn.

/ z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Z a W o j e w o d ę

/Adam KELLER/
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyzn. Rel. i Ośw. Publ.	Nr. 5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" " Poleski	" 7	-	1 "
" " Nowogródzki	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelac. w Wilnie	" 14	-	1 "
" " " " w Warszawie	" 15	-	1 "
" " " Okręg. w Białymstoku	" 16	-	1 "
" " " " w Grodnie	" 17	-	1 "
" " " " w Łomży	" 18	-	1 "
" " Wydz. Zam. S. Okr. w Suwałkach	" 19	-	1 "
Ekspozytura Nr. I. Oddz. II. Szt. Gł. w Wilnie	" 20	-	1 "
Samodzielny Referat Informac. DOK. III. w Grodnie	" 21-22	-	2 "
" " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	" 23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	" 24	-	1 "
K. O. P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi województwa białostockiego	" 26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P. P. w Białymstoku	" 39	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40	-	1 "
A r c h i w u m	" 41-43	-	3 "
	O d b i t o :	-	43 egz.

Dnia 1 MARZ. 39 r. Przydział
Załączników
L. dz. 2919.

ZANOTOWANO

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE

Nr.PN.52/1/39.Tjn.

Białystok, dnia 9 lutego 1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.1/39.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Styczeń b.r. upłynął zasadniczo spokojnie i bez bardziej znaczniejszych wydarzeń na odcinku politycznym. Ze spraw międzynarodowych zaprzątały uwagę szerszych sfer społeczeństwa wystąpienia Włoch i Niemiec w sprawie kolonii, oraz wyniki rozmów polsko-niemieckich podczas oficjalnej wizyty ministra Becka w Berchtesgaden i ministra v.Ribentropa w Warszawie. Z wydarzeń wewnętrznych śledzono w dużym zainteresowaniem przebieg debat parlamentarnych, prowadzonych w związku z rozpatrywaniem budżetu Państwa.
Ze szczególną emocją komentowano i dyskutowano nad projektem ustaw antyżydowskich posłów Stocha i Leńcia, o których wiadomość przedostała się do prasy. Kwestia żydowska a szczególnie jej szczęśliwe dla nas rozwiązanie stanowi bowiem wśród najszerszych sfer ludności jeden z najbardziej emocjonujących i aktualnych tematów.-

Stronnictwo Narodowe w okresie sprawozdawczym skupiało prawie całą swą uwagę dookoła śmierci i uroczystości pogrzebowych swego przywódcy ś.p.Romana Dmowskiego, zmarłego w dniu 2.I.b.r. w Drozdowie pod Łomżą.-

Sprawozdanie szczegółowe w tej sprawie Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu w dniu 7.I.1939 r.za Nr.PN.I-1/b/1/39.-

Wybory samorządowe były i w tym miesiącu jednym z zagadnień, któremu koła polityczne poświęcały wiele uwagi. Najbardziej aktywnym w tym względzie w ciągu stycznia b.r. okazało się Str.Ludowe. Zabiegi o wynik wyborów samorządowych i wzmożona aktywność organizacyjna Str.Ludowego zaznaczyła się po ostatnich obradach rady naczelnej Str.Lud., na których dano działaczom terenowym stronnictwa odpowiednie nastawienia i pouczenia.-

Obóz Zjednoczenia Narodowego przeżywał nadal kryzys z powodu nieobsadzenia stanowiska prezesa okręgu i sekretarza okręgowego. Na skutek tych niedociągnięć organizacyjnych prace obozu prowadzone są chaotycznie i na każdym kroku kuleją. Z wydarzeń ciekawszych z życia obozu w ciągu stycznia b.r. zasługuje na zaznaczenie fakt urządzenia "opłatka legionowo-peowiackiego" w dniu 28.I.b.r. w Białymstoku. Na uroczystość tą urządzoną z inicjatywy "Wojewódzkiej Komisji Współpracy legionowo-peowiackiej", prócz przedstawicieli władz, urzędów, wojska i duchowieństwa zaproszeni zostali prawie wszyscy wybitniejsi działacze społeczni z terenu województwa.

Wszyscy mówcy wypowiedzieli się za koniecznością przeprowadzenia konsolidacji całego społeczeństwa w myśl wskazań Wodza Narodu Marszałka Śmigłego-Rydza.-

Imprezę tą jako mającą głównie na względzie propagandę haseł O.Z.N. uważać trzeba na udaną i celową.-

Przewidywanymi wyborami do rad miejskich najżywsze zainteresowanie wykazuje narazie PPS. W Grodnie zorganizowała PPS specjalny kurs samorządowy dla działaczy partyjnych, oraz prowadzone są ożywione rozmowy z Bundem w sprawie utworzenia wspólnego bloku wyborczego.-

Analogiczne przygotowania czynione są w Białymstoku, gdzie PPS - planuje wystawić własną listę.-

Sytuacja gospodarcza - Bezrobocie w ciągu stycznia, jak zresztą każdego roku w tej porze weszło w stan najostrzejszy. Obecnie jednak nasilenie to zaczyna stopniowo słabnąć. Okolicznością łagodzącą w tej sytuacji są dobre warunki atmosferyczne, które zezwalają na prowadzenie niektórych robót publicznych i umożliwiają bezrobotnym lżejsze przeżywanie zimy zniżeli w czasie ciężkich mrozów.-

W ciągu stycznia zaobserwowano pewne ożywienie jedynie w przemyśle drzewnym. W okresie sprawozdawczym uruchomiono bowiem szereg większych tartaków państwowych i prywatnych.-

W przemyśle włókienniczym należy się spodziewać liczniejszego uruchomienia fabryk dopiero z końcem lutego, kiedy normalnie rozpoczyna się sezon w tej branży.-

Na odcinku rolniczym, w związku z wygasającą pryszczycą nastąpiło widoczne ożywienie na rynku zwierzęcym.-

- - - o o o - - -

3

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści.

Prasa regionalna w bieżącym okresie sprawozdawczym działalności swej poza ramy akcji kronikarskiej nie wykraczały. Na terenie Białegostoku miejscowy organ OZN prowadził polemikę z organem PPS na tle różnic ideologicznych oraz nieporozumień na polu organizacji świata robotniczego. Polemika ta przybierała formy bardzo niewybredne jeże li chodzi o dobór niezwykle wulgarnych wyrażeń.
Śmierć Romana Dmowskiego, która miała miejsca na terenie województwa była przedmiotem zainteresowań całej prasy. Szerokość tego zainteresowania była mierzona stopniem wpływów orientacji w danym czasopiśmie. Na tym tle obserwowano ożywioną polemikę Grodnie w związku z udziałem młodzieży w nabożeństwie żałobnym za pokój duszy zmarłego.-

2/ Powstały nowe czasopisma:

Z dniem 29 stycznia 1939 r. rozpoczęło wychodzić w Grodnie, jako mutacja, czasopismo p.n."Jutro Polski"- organ Służby Młodych OZN w Grodnie.-

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

Zawieszone w poprzednim okresie sprawozdawczym czasopismo"Czyn Młodych" przestało wychodzić, a na jego miejsce rozpoczęto wydanie "Jutra Polski".-

4/ Konfiskaty prasowe.

N e g a t y w n e .

5/ Procesy prasowe.

Starosta Powiatowy Grodzieński nałożył dnia 22 lipca 1938 roku

czasopismo "Ilustrowany Dziennik Ludowy" Nr.202 za artykuł p.t "Dowody prawdy na wybryk P.Monkiewicza". Sąd admi- skatę zatwierdził, a Prokurator działając w obronie urzędnika państwowego wystąpił z aktem oska enia p-ko autorowi artykułu Koszkowskiemu Stanisławowi przewodniczącemu Rady Kl.Zw.Zaw. w Grodnie. Wyrokiem S.O. w Grodnie z dnia 11 stycznia 1939 r., Koszkowski skazany został na 3 mies.aresztu i 300 zł.grzywny z ar. K.K.

---ooooo---

4

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

W okresie sprawozdawczym działalność OZN w terenie była bardziej ożywiona, niż w grudniu r.ub. Przyczyn tej zmiany należy doszukiwać się w wyborach samorządowych, które zaabsorbowały wszystkie ugrupowania polityczne.-

Akcję OZN. ożywili regionalni posłowie i senatorowie, urządzając szereg zebrań i zgromadzeń, na których poruszano zarówno miejscowe bolączki, jak i omawiano sprawy polityczne.-

Jednym z tematów na wszystkich prawie zgromadzeniach i zebraniach OZN była kwestia żydowska. Przy czym w tej sprawie mówcy wskazywali na konieczność unarodowienia handlu, rzemiosła i przemysłu, by tą drogą zmusić żydów do emigracji z Polski.-

Pewien kryzys wewnętrzny przeżywa OZN w Grodnie, gdzie koła filosemickie dawnego BBWR urządzają nagonkę na przewodniczącego miejscowego Obwodu, Jana Walickiego.-

Na terenie pow. wysoko-mazowieckiego OZN poczynił kroki w kierunku koordynacji działalności organizacyj społecznych.-

Szczegóły działalności OZN w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat Augustowski: Na terenie pow. augustowskiego odbyły się w styczniu 4 zgromadzenia publiczne oraz zjazd powiatowy członków O.Z.N.

Zgromadzenia te urządzono w następujących miejscowościach:

dnia 6.I. - w Augustowie. 100 osób,
dnia 6.I. - w Białobrzegach 100 osób,
dnia 29.I. - w Augustowie 200 osób,
dnia 29.I. - w Sztabinie 75 osób.

Na zgromadzeniu w Augustowie w dniu 6 stycznia wygłosił przemówienie poseł Michał Pankiewicz, który scharakteryzował obecne położenie międzynarodowe i, wskazując na dwóch sąsiadów wrogo usposobionych do Polski, - wezwał zebranych do konsolidacji i skupienia się pod sztandarami O.Z.N.

Na zgromadzeniu w Białobrzegach przemawiali: senator Michał Łazarski i poseł Michał Pankiewicz - na ten sam temat co i w Augustowie.-

Następnie senator Łazarski wygłosił przemówienia: dnia 29 stycznia na zgromadzeniu w Augustowie i w Sztabinie.-

Zjazd powiatowy członków OZN odbył się dnia 6 stycznia w Augustowie przy udziale 36 osób.-

Przemówienia na zjeździe wygłosili: sen. Michał Łazarski i poseł Michał Pankiewicz, charakteryzując obecną sytuację polityczną wewnętrzną i zewnętrzną Państwa.-

Powiat białostocki: Dnia 8 stycznia b.r. odbyło się w Zabłudowie zgromadzenie, urządzone przez OZN. Obecnych na zgromadzeniu było około 300 osób. Na wstępie zgromadzenia Michał Jaroszewicz odczytał deklarację ideową płk. Koca, po czym omówił sprawy gospodarcze.

Drugi mówca, Henryk Pięczak podkreślił potrzebę oświaty na wsi. Wreszcie trzeci mówca-Michał Szyłkiewicz, b. członek Str. Nar., a poprzednio Ludowego, wzywał obecnych do gremialnego zapisywania się na członków OZN.

W wyniku tego zgromadzenia na członków OZN zapisało się około 100 osób.-

Powiat bielski: Dnia 29.I.39 r. odbyło się w Kleszczelach zebranie członków OZN w liczbie około 200 osób.-

Przemawiał Witold Kosiński, który, omawiając historię żydostwa w Europie, nawoływał do szkolenia się chrześcijan w handlu

i rzemiośle oraz do bojkotu gospodarczego żydów i do zakładania polskich placówek handlowych i rzemieślniczych.-

Powiat grodzieński: Dnia 29 stycznia odbył się w Grodnie powiatowy zjazd działaczy wiejskich OZN. Obecnych na zjeździe było około 100 osób. Przewodniczył b. poseł Martynowski.-

Dłuższe przemówienie wygłosił poseł Teofil Budzanowski, który omówił dotychczasowy dorobek Państwa oraz informował zebranych o bieżących pracach Sejmu i projektach na przyszłość.-

Następnie przemawiał senator Jan Rataj, poruszając zagadnienia gospodarcze.-

Na zakończenie wywiązała się ożywiona dyskusja, na temat życia gospodarczego wsi.-

Powiat łomżyński: W dniu 7 stycznia b.r. ukonstytuowała się Rada Obwodu OZN w Łomży. Przewodniczącym Rady został inż. Henryk Mejer, wiceprzewodniczącymi zaś - Kazimierz Kulczyński i inż. Franciszek Tymiński.-

Powiat sokólski: Na terenie powiatu sokólskiego urządzono zgromadzenie publiczne dnia 7 stycznia w Suchowoli przy udziale około 200 osób, oraz dwa zebrania członków O.Z.N.: jedno dnia 7 stycznia w Sokółce przy udziale około 50 osób i drugie w Dąbrowie.

Na zgromadzeniu w Suchowoli przemawiali: poseł Pankiewicz i senator Łazarski. Tematem przemówień były zagadnienia gospodarcze.-

Zebranie w Sokółce przy udziale posła Pankiewicza poświęcone było omówieniu problemów gospodarczych i kwestii żydowskiej.

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez O.Z.N. w styczniu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja		nowe	zlikwid.
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
Augustowski	4	475	75-200	1	36		-	-
Białostocki	1	300		-	-		-	-
Bielski	-	-		1	200		-	-
Grodzieński	-	-		1	100		-	-
Łomżyński	-	-		1	21		-	-
Sokólski	1	200		2	75	25-50	-	-
Wysoko-Maz.	-	-		2	75	30-45	-	-
R a z e m:	6	975	75-300	8	507	21-200	-	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Na początku okresu sprawozdawczego Str.Narodowe było silnie zaabsorbowane zgonem w dniu 2 stycznia b.r. ś.p.Romana Dmowskiego. W związku ze śmiercią swego przywódcy stronnictwo urządziło prawie we wszystkich miejscowościach, gdzie istnieją ogniwa organizacyjne Str.Nar., akademie żałobne ku czci zmarłego, poprzedzane nabożeństwem.-

Ważnym wydarzeniem w życiu Stronnictwa Narodowego okręgu białostockiego był okręgowy zjazd wiejski stronnictwa w Białymstoku, przy udziale delegatów Zarządu Głównego Str.Nar., Matłachowskiego i Staniszkisa.-

Wiele uwagi poświęcało Str.Nar. wyborom samorządowym przy czym postanowiło iść do tych wyborów - za małymi wyjątkami - samodzielnie.-

Na terenie pow.łomżyńskiego Str.Nar. weszło w porozumienie ze Str.Ludowym i w wyniku tego porozumienia w gminie Kupiski utworzono wspólną listę kandydatów do rady gminnej.-

6

Na tle wyborów do Rady Miejskiej w Białymstoku zarysowują się coraz wyraźniej tarcia pomiędzy miejscowymi przywódcami Str.Narodowego. Obecni radni narodowi - Biegański i Serwatko pragną ponownie wejść do Rady Miejskiej, czemu jednak sprzeciwia się prezes okręgu ks.Ostrowski i inni działacze.-

Szczegóły działalności Str.Narodowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski: Odbyły się w Augustowie dwa posiedzenia Rady Powiatowej Str.Nar. Na pierwszym posiedzeniu w dniu 1 stycznia b.r omawiano sprawę wyborów do rad gminnych oraz podkreślano konieczność prowadzenia nasilonego bojkotu handlu żydowskiego.-

Posiedzenie drugie, odbyte w dniu 29 stycznia, poświęcone było omówieniu sytuacji międzynarodowej. Referat na ten temat wygłosił sekretarz Rady, Eugeniusz Chadaj, który zaznaczył, że zwycięstwo gen.Franco w Hiszpanii ma doniosłe znaczenie dla ruchu narodowego na całym świecie. Następnie mówca poddał krytyce polską politykę zagraniczną, zarzucając jej, iż nie docenia roli Francji dla bezpieczeństwa Polski przed zaborczymi zakusami Niemiec. Dodał, że wcześniej, czy później Polska zmuszona będzie wojować z Niemcami, które prąc na Wschód ku Ukrainie Sowieckiej, będą usiłowały podporządkować Polskę swym wpływom.-

Krytykując z kolei OZN, Chadaj oświadczył, że hasła antyżydowskie rzucał Obóz tylko w czasie kampanii wyborczej dla pozyskania głosów polskich, a gdy się wybory skończyły, to OZN odrazu zmienił swoją taktykę wobec żydów. Dalej dowodził mówca, że ani Rząd, ani parlament sprawy żydowskiej w Polsce nie rozwiążą, rzucane zaś od czasu do czasu przez OZN hasła antyżydowskie są jedynie "mydleniem oczu".-

W końcu Chadaj podkreślił, że w szeregach Str.Narodowego

terenie powiatu augustowskiego panuje rozprzężenie i że taki stan rzeczy dłużej trwać nie może. W związku z czym Zarząd Powiatowy ma wkrótce przystąpić do reorganizacji kół stronnictwa.-

Białystok-M. W Stronnictwie Narodowym w Białymstoku od pewnego czasu pogłębia się rozdźwięk na tle kandydatur do przyszłej Rady Miejskiej.-

Prezes Zarządu Okr.S.N., ks.Jan Ostrowski nie godzi się na wystawienie kandydatury Czesława Serwatki i Franciszka Biegańskiego /obecnych radnych/, którzy mimo to pragną dostać się do rady miejskiej i o ile nie dojdą do porozumienia z księdzem Ostrowskim, to zamierzają wystawić własną listę z ramienia "Pracy Polskiej".-

Nadto Serwatko i Biegański zabiegają o objęcie stanowisk kierowniczych w Stronnictwie Narodowym w Białymstoku i o odsunięcie od decydującego wpływu na działalność tego stronnictwa Antoniego Zielińskiego, Bronisława Horodki, a nawet ks.Ostrowskiego. Uważają oni bowiem, że ks.Ostrowski, Zieliński i Horodko, wskutek nieumiejętnego kierownictwa doprowadzili Str.Nar. na terenie białostockim do zaniku.-

Dnia 22 stycznia odbył się w Białymstoku okręgowy zjazd wiejski Str.Nar. przy udziale około 300 osób. Przemawiali na zjeździe delegaci z Warszawy: adw.Matłachowski i Witold Staniszkis./Przebieg obrad zjazdu podany był w meldunkach dziennych/.-

Powiat białostocki. Dnia 15.I.1939 r. odbyło się w Wasilkowie zebranie członków i sympatyków Str.Nar. przy udziale około 400 osób. Omawiano sprawy wyborów samorządowych oraz poddano krytyce gospodarkę miejską burmistrza Grabowskiego.-

W styczniu b.r. na terenie pow. białostockiego zorganizowano dwa nowe koła Str.Nar. w Kosiorkach i w Klewiance. Koła te liczą po 20 członków.-

7

Powiat łomżyński. Wśród członków Str.Nar. na terenie powiatu, a zwłaszcza w Łomży, zapanowało silne ożywienie w związku ze zgonem w Drozdowie pod Łomżą w dniu 2 stycznia b.r. ś.p.Romana Dmowskiego.-

Działacze Str.Narodowego z Łomży nawiązali kontakt z wybitniejszymi członkami Str.Ludowego na terenie gm.Kupiski w sprawie wystawienia wspólnych list przy wyborach do rad gminnych. W tej sprawie odbyło się w dniu 22 stycznia b.r. w Łomży zebranie porozumiewawcze, przy czym ze strony Str.Nar. wzięło udział 19 osób, a Str.Ludowe reprezentowało 4 członków. W wyniku tego zebrania uchwalono zgłosić wspólną listę przy wyborach do rady gminnej w Kupiskach.-

W dniu 23.I.1939 r.założono w Łomży Koło Miejskie Str.Narodowego, oraz wybrano zarząd tego koła. Prezesem został Stanisław Mojkowski.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 20 stycznia b.r. we wsi Kulesze-Kościelne, odbyło się zebranie członków Str.Narodowego przy udziale 23 osób. Przemawiał kierownik organizacyjny Jan Pogorzelski, który, omawiając niedawne wypadki, związane z przejęciem Śląska Zaolziańskiego, nadmienił, że wówczas cały naród polski był gotów do walki, a jedynie żydzi pozostali, jak zwykle, w tyle. Mimo to - jak podkreślił dalej mówca - żydzi mają we wszystkim przywilej, wtedy gdy Str.Narodowe jest ciągle prześladowane. W końcu wzywał Pogorzelski do bojkotu handlu żydowskiego.-

Na następnym zebraniu w tej miejscowości, odbytym w dniu 22 stycznia, wspomniany Pogorzelski, omawiając sprawę bojkotu handlu żydowskiego, oświadczył, że nie należy występować agresywnie w stosunku do żydów, nie niszczyć ich mienia, gdyż przez to cierpią członkowie Str.Narodowego, a natomiast winno się prowadzić jedynie legalny bojkot ekonomiczny żydów, oraz piętnować tych pola

ków, którzy nabywają towary w sklepach żydowskich.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Narodo
w styczniu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestaw
nie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostk organizac	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zli
Augustowski	-	-		2	35	15- 20	-	
Białystok-M.	-	-		1	300		-	
Białostocki	-	-		3	520	20-400	2	
Bielski	-	-		2	80	30- 50	-	
Grodzieński	-	-		1	30		-	
Łomżyński	-	-		5	135	14- 40	1	
Ostrołęcki	-	-		6	120	15- 30	-	
Szczuczyński	-	-		1	100		-	
Wołkowyski	-	-		1	23		-	
Wysoko-Maz.	2	550	200-350	13	490	25- 80	-	
R a z e m :	2	550	200-350	35	1833	14-300	3	

3. Stronnictwo Ludowe.

Okres sprawozdywczy upłynął dla Str.Ludowego pod znaki
silnego zainteresowania wyborami samorządowymi.-

Na terenach, gdzie Str.Ludowe posiada wielu swoich zwol
ników, wystąpiło ono z własnymi listami kandydatów na radnych
nych. W pow.łomżyńskim Str.Lud., wobec niedojścia do porozumie
z OZN, poszło do wyborów samorządowych wspólnie ze Str.Narodow

W dniu 8 stycznia b.r. odbył się w Białymstoku zjazd p
sów zarządów powiatowych Str.Lud. z wojew. białostockiego i no
gródzkiego. Przybył na zjazd i wygłosił programowe przemówieni

zes Zarządu Wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku - adw.Stefan Korboński z Warszawy./Sprawozdanie z przebiegu tego zjazdu przedłożono Min Spr.Wewn. w piśmie z dnia 11.I.1939 r. Nr.PN.I-1c-31/38/.-

Na posiedzenie Rady Naczelnej Str.Lud., odbyte w Warszawie dnia 15 stycznia b.r., wyjaśdżał z Białegostoku Władysław Pragakierownik sekretariatu Zarządu Wojewódzkiego Str.Lud. Po powrocie z Warszawy, Praga przystąpił do zwiększania i niezwłocznego uruchomienia aparatu instruktorskiego, któremu zlecił zakładanie nowych kół. Na instruktorów powołał on Józefa Pietrzaka z Brańska, pow.bielskiego i Edwarda Mojsę z pow.wysoko-mazowieckiego.Wymienieni dwaj instruktorzy wraz z poprzednio zaangażowanym Edwardem Szczepańskim mają obsługiwać powiaty o ludności czysto polskiej, natomiast pow.wołkowyski oraz słonimski i szczuczyński - wojew. nowogródzkiego będzie obsługiwał osobiście Praga, a to z uwagi na liczny tam element komunizujący. Rataj bowiem miał polecić Pradze zwrócenie szczególnej uwagi na powiaty o przeważającej ludności białoruskiej i o niedopuszczenie do szeregów Str.Ludowego sympatyków kompartii.-

Szczegóły działalności Stronnictwa Ludowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 22.I.b.r. odbył się w Augustowie zjazd członków Str.Ludowego z terenu kilku zachodnich gmin pow.augustowskiego. Na zjeździe wyłoniono zarząd powiatowy Str.Lud.oraz postanowiono przenieść siedzibę sekretariatu powiatowego stronnictwa z Augustowa do Raczek.-

Dnia 24 stycznia b.r. w Sądzie Grodzkim w Sopoćkiniach.pow. augustowskiego odbyła się rozprawa przeciwko członkowi Str.Ludowego Antoniemu Makowskiemu, oskarżonemu o kolportaż ulotek antywyborczych do Sejmu. Makowski skazany został na 6 tygodni aresztu.z

zawieszeniem kary na trzy lata.-

Na terenie pow.bielskiego zorganizowane zostały nowe dwa koła Str.Ludowego w następujących miejscowościach wsi Plutycze,gm. Wyszki - z 17 członkami i we wsi Ogrodniki, gm.bielskiej - z 24 członkami.-

Powiat łomżyński. Na terenie pow.łomżyńskiego - wobec niedojścia do porozumienia z O.Z.N. - Str.Ludowe idzie do wyborów samorządowych wspólnie ze str. Narodowym.-

Powiat suwalski. Dnia 6 stycznia b.r. odbył się w Suwałkach doroczny zjazd powiatowy członków Str.Ludowego przy udziale 48 osób z Zarządu Wojewódzkiego przybył na zjazd Władysław Praga-kierownik Sekretariatu Wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku.-

Po wysłuchaniu sprawozdania z działalności zarządu za rok ubiegły, zabrał głos Władysław Praga, zaznaczając, że zeszłoroczny Kongres Str.Lud. w Krakowie powziął jednomyślną uchwałę wywołania strajku chłopskiego w całej Polsce. Ze względu jednak na sytuację międzynarodową nie można było wywoływać wewnętrznego niepokoju w Państwie, a po drugie - jak zaznaczył mówca - czynniki decydujące w Państwie przychyliły się obecnie do wielu postulatów chłopskich. Następnie Praga wywodził, że mimo oficjalnej statystyki o udziale w głosowaniu do parlamentu 70% uprawnionych do głosowania, obecne wybory samorządowe niezbicie wykazały,jak niewielu zwolenników posiada O.Z.N.

W końcu wybrano nowy zarząd powiatowy, w skład którego weszli: jako prezes - Aleksander Orchowski, oraz członkowie Franciszek Sakowski, Antoni Kapuściński, Jakub Pojawa, Alfons Woliński, Kazimierz Woraksa, Wacław Olszewski i Piotr Moczułajtys.-

Powiat wołkowyski. Na terenie powiatu wołkowyskiego ożywioną akcję organizacyjną prowadził instruktor Str.Lud. Edward Szcze-

pański. Mimo jednak usilnych zabiegów, nie udało się założyć w styczniu b.r. żadnego nowego koła Str.Ludowego.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Ludowe w styczniu b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		5	125	15-32	-	-
Bielski	-	-		-	-		2	
Łomżyński	-	-		1	6		-	-
Suwalski	-	-		4	100	6-48	-	-
Wołkowyski	-	-		4	65	10-20	-	-
R a z e m :	-	-		14	296	6-48	2	-

4. Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Działalność PPS CKW w styczniu ograniczyła się do Białegostoku i Grodna. Zaabsorbowana ona była przygotowaniami do wyborów do rad miejskich w tych miastach. Jak wynika z wynurzeń czołowych działaczy partii, pójdzie ona do tych wyborów łącznie z klasowymi związkami zawodowymi, ale bez udziału żydów.-

W Białymstoku PPS zajęta nadto była likwidacją zatargu między MKR a OKR na tle uchwały MKR o podaniu się do dymisji. Zatarg ten zlikwidowany został w ten sposób, że OKR przejął agendy MKR'u i wyznaczył konferencję okręgową na dzień 12 lutego b.r. dla przeprowadzenia wyborów nowej egzekutywy OKR.

Szczegóły działalności PPS w styczniu b.r. przedstawiały się następująco:

Białystok-M. Dnia 5 stycznia b.r. odbyło się w Białymstoku wspólne posiedzenie egzekutyw OKR i MKR PPS. Na posiedzeniu tym omawiano sprawę zatargu między MKR a OKR na tle uchwały MKR z dnia 16.XII.38r o podaniu się do dymisji. Wprawdzie MKR cofnął następnie swoją dymisję lecz z OKR nie pogodził się i w dalszym ciągu obstaje przy postulacie zwołania nowej konferencji okręgowej dla wyboru OKR w innym składzie. Na zebraniu tym wskutek rozbieżności zdań, do konkretnych uchwał nie doszło.-

G r o d n o. Dnia 22 stycznia b.r. odbyło się w Grodnie posiedzenie OKR PPS przy udziale 20 osób, poświęcone sprawie wyborów do Rady Miejskiej. Na wstępie posiedzenia wybrano komitet wyborczy, w skład którego weszli: Stanisław Roszkowski-z ramienia Rady Kl. Zw. Zaw., Bronisław Kuźniak-z TUR-u, Zygmunt Kowalewski-ze Zw. Kaflarzy i Adolf Szkkar-ze Zw. Robotn. Tartacznych. Zadaniem tego komitetu ma być sprawowanie nadzoru nad kursem samorządowym, zorganizowanym przez Radę Kl. Zw. Zawodowych, oraz prowadzenie akcji przedwyborczej na terenie Grodna. Następnie Roszkowski odczytał list CKW PPS, który poleca sporządzenie wspólnej listy wyborczej PPS ze Związkami Klasowymi, pomijając jednak organizacje mniejszościowe, jak Bund i Poalej-Syjon.

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez PPS w styczniu b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
Białystok	-	-		1	13		-	-
Grodno	-	-		1	20		-	-
R a z e m :	-	-		2	33	13-20	-	-

- - - o o o o - - -

10

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

Smierc i pogrzeb ś.p.Romana Dmowskiego dała powód do szeregu manifestacyj religijno-politycznych na terenie województwa.

W uroczystościach pogrzebowych w Łomży wzięło udział liczne duchowieństwo z biskupem Łukomskim i Sufraganem Zakrzewskim na czele. 5 lutego br podczas przewiezienia zwłok z Łomży do Ostrołęki w kondukcie pogrzebowym wziął udział ks.Stanisław Suliński łącznie z delegacją SN. W Goworowie zwłoki żegnał ks.prałat Gościcki. W delegacji SN., która wyjechała na pogrzeb z Łomży do Warszawy z duchowieństwa wzięli udział ks.prałat Krysiak i ks.Antoni Kochański z Ruchał. 7 lutego br w nabożeństwie żałobnym w Suwałkach wzięły udział ze sztandarami Akcja Katolicka i Kat.Stow.M. 15 lutego br. uroczyste nabożeństwo odbyło się w Sejnach i w Przeroślu,pow.suwalskiego z inicjatywy ks.proboszcza J.Tuzińskiego, pozostającego pod wpływem SN. Na terenie pow.łomżyńskiego uroczyste nabożeństwa żałobne zaraz po pogrzebie zostały odprawione: w Zambrowie prze ks.wikarego Zarębę, w Miastkowie - przez ks.prob.Tyszkę i w Przytułach - przez ks.prob. S.Skrockiego. Na terenie pow.ostrowskiego tylko w Ostrowi-Mazowieckiej odprawił w dn.22.I-39 r. ks.dziekan Olesielski, wygłaszając okolicznościowe kazanie. Tegoż dnia nabożeństwo żałobne odprawił ks.J.Olszak w Burzynie pow.ostrołęckiego, zaznaczając w kazaniu, że pomimo zasług Dmowskiego dla Polski w pogrzebie Rząd nie wziął udziału, jedynie SN. pożegnało swego wodza. W powiecie bielskim nabożeństwa żałobne odprawili:w dniu 14.I-39 r. w Wyszkach - ks.prob.Niedroszlański i 23.I-39 r. w Ciechanowcu - ks. Wiktor Borysewicz, wygłaszając okolicznościowe kazania. W dniu 17 stycznia br. w Augu-

11

stowie nabożeństwo żałobne odprawił ks. wik. Godlewski, który wieczorem wygłosił na akademii przemówienie o Dmowskim w lokalu SN. Na terenie pow. wysoko-mazowieckiego nabożeństwa żałobne odprawili: w Klukowie dnia 20. I-br. ks. prob. Strękowski, w Piekutach dnia 31. I-br - ks. prob. Modzelewski /przyprowadził siłą dzieci szkolne/ kazanie wygłosił ks. Miklaszewicz, wikariusz z Myszyńca. W Wysokiem-Mazowieckiem nabożeństwo żałobne dnia 30. I-br. odprawił dla dorosłych ks. dziekan Grunwald, a dnia następnego dla młodzieży szkolnej bez porozumienia z władzami szkolnymi. Na terenie pow. sokólskiego w dn. 10-I-br. odprawił w Dąbrowie nabożeństwo żałobne ks. wik. Antoni Zabielski. Dnia 26. I-br takież nabożeństwo odbyło się w kościele farnym w Wołkowysku.

W dn. 8-I-br. w Grajewie z inicjatywy Akcji Katolickiej wygłosił odczyt ks. wik. Czesław Łupiński pt.: "Uchwały 1-go Synodu Plenarnego w świetle rodziny". Zaznaczył między innymi, że duży wpływ na złe wychowanie miejscowej młodzieży wywiera sekciarstwo, które zagnieździło się w gm. Ruda.

W dniu 15-I-br. w Suwałkach na kursie wyższej kultury religijnej wygłosił referat ks. dr Piaseczyński na tem.: "Jak poganizm zareagował na naukę Chrystusa".

W Wasilkowie pow. białostockiego w dn. 15-I-br podczas tradycyjnego "Opłatka" w kole SN. ks. prob. Gajlewicz życzył Stronnictwu pomyślnego rozwoju.

W wyborach samorządowych angażowały się czynnie oraz prowadziły agitację na rzecz SN.: ks. dziekan Grunwald w Wysokiem-Mazowieckiem, ks. prob. Modzelewski w Piekutach, ks. Rogalski w Płonce oraz ks. Skarżyński w Dąbrowie-Wielkiej, pow. wysoko-mazowieckiego

Ks. prefekt Marian Kalinowski w Zelwie pow. wołkowyskiego

//.

rozpoczął akcję zwalczania Młodej Wsi jako związku komunizującego oraz Zw.Strzeleckiego, jako zbytecznego, gdyż przysposobienie wojskowe winno przejść do Katolickiego Stow.Młodzieży. Na terenie pow.grodzieńskiego stwierdzono, że ks.Zenon Butkiewicz, proboszcz w Marcinkańcach prowadzi żywą akcję organizacyjną wśród członków litewskiego koła Młodzieży Katolickiej. Ks.Antoni Giedgowd, proboszcz w Hołnicy, gm.Marcinkańce zaprenumerował 100 egz. czasopisma litewskiego "Wilniaus" i kolportował je bezpłatnie w kościele wśród wiernych.

2. Wyznanie prawosławne.

Ks.Biskup Sawa wziął udział w dn.19-I-br. w "Choince" dla dzieci, urządzanej przez Rosyjskie T-wo Dobroczynności w Grodnie i wygłosił krótkie przemówienie po rosyjsku, życząc dzieciom pomyślności i dobrych wyników w nauce. W dniu 17-I-br.po nabożeństwie wieczornym w cerkwi katedralnej w Grodnie został nieoficjalnie odczytany list, na wysłany przez b.dziekana ks.Sachajdakowskiego z Krzemieńca. W liście ks.Sachajdakowski wzywał do dalszej walki ze Stowarzyszeniem Polaków Prawosławnych.

Ks.Porys Bogdanowicz, proboszcz w Zabłudowie pow.białostockiego wprowadził po nabożeństwie śpiewanie pieśni "Boże coś Polskę", co natrafiło na pewien opór ze strony wiernych.

Proboszcz w Wasilkowie ks.Włodzimierz Kudriawcew, niedawno przeniesiony z Kleszczel,pow.bielskiego, trudni się potajemnym leczeniem parafian.

Zakonnik Serafin Samolik, delegowany przez biskupa Sawę, jako misjonarz do Grzybowszczyzny, gm.Szudziałowo,pow.sokólskiego, odprawia nabożeństwa w domu prywatnym i udziela nauki religii. Zbiera on fundusze na zakupienie domu w Grzybowszczyźnie dla urządzenia prowizorycznej cerkwi.

//.

3 Baptyści.

Sekta ewangelicznych chrześcijan baptystów urządziła w st
czniu br w 5-ciu miejscowościach pow.wołkowyskiego oraz we wsi
Posły,pow. białostockiego - nabożeństwa. Wobec tego, że nabożeń
ństwa te prowadzi kaznodzieja Bołtniew z Białegostoku po rosyj
władze administracyjne przystąpiły do usunięcia go od pracy m
nej.

4. Wyznanie mojżeszowe.

8 stycznia br w Augustowie odbyły się wybory rabina. Wy
został Hersz Leiter, ortodoksa.

30-I-br zmarł w Ciechanowcu,pow.bielskiego rabin Kagan
Wolf.

---ooOoo---

12

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.52/1/39.Tjn.

Białystok, dnia 9 lutego 1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.1/39.Tjn.

/z życia społeczno-politycznego i mniejszości narodowych/.

C Z Ę Ś Ć II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W życiu mniejszości narodowych zamieszkałych na terenie województwa swym ciężarem gatunkowym na czoło wybija się mniejszość żydowska. Prześladowania żydowskie w Niemczech kwestię żydowską bardziej zaktualizowały nie tylko dla społeczeństwa polskiego lecz przede wszystkim i dla społeczeństwa żydowskiego, które coraz poważniej zaczyna myśleć o swej przyszłości. Napływ uchodźców żydowskich do kraju z natury emigracyjnego, jakim jest Polska nasunął poważne refleksje społeczeństwu żydowskiemu, które dotychczas było zbyt przeczulone na punkcie zwalczania emigracjonizmu. Prześladowania niemieckie wysunęły na czoło zagadnienie terenów emigracyjnych, zagadnienie, do którego dotychczas ogół żydowstwa na terenie województwa odnosił się niezwykle wrogo, zwalczając namiętnie wszelkie pomysły tego rodzaju płynące z bardzo nielicznego obozu rewizjonistów. Przyjazd reemigrantów żydowskich postawił społeczeństwo żydowskie przed zagadnieniem wyszukania takich terenów emigracyjnych, z których nie byłoby powrotu, co może mieć miejsce tylko w przypadku posiadania własnego państwa. Zagadnienie to nabrało jeszcze większej wagi wobec ciężaru utrzymywania reemigrantów jaki spadł na społeczeństwo żydowskie, które i tak w swych szeregach posiada duży odsetek

osób potrzebujących na miejscu pomocy. Te czynniki złożyły się na wzmocnienie wśród żydów tendencji emigracyjnych z wyraźnym powiększeniem się wpływów obozu sjonistycznego. Emigracjonizm rewizjonistów, którym zarzuca się współpracę w eksterminacyjnej polityce obozu antysemickiego, nie cieszył się popularnością i był na ogół zwalczany przez obóz sjonistyczny, a przede wszystkim namiętnie zwalczany przez obóz marksistowski. W obozie marksistowskim przewodził Bund, który zyskał duże wpływy dzięki zwalczaniu niepopularnych haseł emigracyjnych oraz podjęciu bezkompromisowej walki o uprawnienie w oparciu się o obóz polskiej lewicy socjalistyczno-demokratycznej. Pomysły ustawodawcze niektórych posłów oraz interpelacja szefa O.Z.N. przyczyniły się w znacznym stopniu do wywołania obaw o prawno-polityczny stan posiadania mniejszości żydowskiej, wskutek czego nastąpiło znaczne wzmocnienie popularności Bundu. Te wszystkie momenty i antysemickie zapowiedzi wykorzystywuje Bund, który inicjuje różne akcje protestacyjne, wzmacniając dzięki temu swą popularność na żydowskiej ulicy. Napływ znacznej części elementu komunistycznego, trockistowskiego do szeregów Bundu oraz zradykalizowanie mas biedoty żydowskiej wzmocniło jego znaczenie i stanowisko polityczne. Z drugiej strony antyemigracjonizm Bundu stoi na przeszkodzie jego zwycięstw, gdyż wypadki w krajach sąsiednich, zwłaszcza w Niemczech są poważnym momentem dla żydów, którzy zdają się w ostatnich czasach wyciągać należyte wnioski. W związku z tym Bund ma największe szanse w wyborach samorządowych, gdyż ogół żydostwa mimo wyraźnych tendencyj emigracyjnych nie chciałby nic utracić z dotychczasowego stanu posiadania prawno-politycznego. Dzięki temu oraz wobec niewątpliwych zwycięstw odnoszonych przez Bund w miastach, w których się już odbyły wybory samorządowe, prawicowe ugrupowania żydowskie starają się przeprowadzać porozumienia wyborcze z Bundem, by tą drogą nie przegrać całk

13

wicie wyborów samorządowych. Na terenie Grodna działacze sjonistyczni przedstawiciele burżuazji żydowskiej przeprowadzali już wstępne rozmowy w tej materii z działaczami Bundu. Pomysłom tym przeciwni są całkowicie rewizjoniści, którzy usiłują montować blok wyborczy z gospodarczymi organizacjami żydowskimi. Porozumienie z Bundem prawicy żydowskiej na terenie Grodna mile jest widziane przez działaczy PPS narodowości białoruskiej.

Wobec żywiołowo rozszerzającego się antysemityzmu w społeczeństwie polskim oraz antysemickich sygnałów coraz częściej pojawiających się w Sejmie, wśród przedstawicieli wolnych zawodów narodowości żydowskiej rozpoczęto kontynuować ideę Ireny Harandt z Austrii o współpracy społeczeństwa chrześcijańskiego z żydowskim przez wyeliminowanie antysemityzmu. W związku z tym powstała myśl założenia w Białymstoku odpowiedniego stowarzyszenia, które za pośrednictwem prasy oraz akcji odczytowej zamierza prowadzić walkę z antysemityzmem. Charakterystycznym jest, że inicjatorzy tej akcji używają przeważnie języka rosyjskiego.

Wobec konieczności utrzymywania uchodźców żydowskich z Niemiec, całe społeczeństwo żydowskie prowadziło intensywną akcję zbiórkową funduszów i odzieży. Akcję tą poparły chrześcijańskie klasowe związki zawodowe w Grodnie oraz tamtejszy OKR PPS.

Inicjatywa rządu angielskiego w sprawie konferencji żydowsko-arabskiej nie wywołała na ogół entuzjazmu w sferach żydowskich. Rewizjoniści i maksy[illegible] pominęli ją całkowitym milczeniem, natomiast obóz sjonistyczny obdarzał ją sporym zainteresowaniem, lecz jak należy przypuszczać bez wiary w pozytywne rezultaty.

Pracy komitetu ewiańskiego spotkały się z dużym zainteresowaniem w sferach rewizjonistycznych.

Pozostałe mniejszości narodowe w okresie sprawozdawczym na ogół nie przejawiały większej działalności.

Mniejszość litewska starała się zaktualizować sprawę szkolnictwa litewskiego przeprowadzając w tym celu odpowiednią akcję.

Mniejszość niemiecka kontynuowała nadal prace konsolidacyjne.

Mniejszość rosyjska w okresie sprawozdawczym całość swych zainteresowań kierowała przede wszystkim na sprawy cerkiewne.

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i.

Na terenie powiatów grodzieńskiego i wołkowyskiego oraz częściowo sokólskiego i białostockiego kolportowano legalne wydawnictwa Białoruskie z Wilna.-

Dnia 29.I.b.r. w Białymstoku odbyło się zebranie członków spółdzielni białoruskiej "Płomień", o przebiegu którego złożono szczegółowe sprawozdanie w meldunku dziennym Nr.25 z dnia 31.I.39

2. U k r a i ń c y.

Dnia 15.I.b.r. w Tartaku-Płocicznie, powiatu suwalskiego, odbyło się zebranie członków U.K.C. przy obecności 25 osób, na którym dokonano wyboru władz organizacji.-

3. R o s j a n i e.

Zainteresowania mniejszości rosyjskiej w okresie sprawozdawczym skierowane były przede wszystkim na zwalczanie t.zw. polonizacyjnych kierunków cerkwi prawosławnej kontynuowanych przez władze państwowe oraz nawet cerkiewne. Ogniskiem tych prądów było Grodno, jako ośrodek cerkiewny ze względu na siedzibę biskupa.

Całość akcji społeczno-politycznej mniejszościm rosyjskiej

spoczywała na barkach Rosyjskiego Towarzystwa Dobroczynności, które stało się centrum prądów rusyfikacyjnych. W związku z przeniesieniem jednego z najwybitniejszych rusyfikatorów ks. Sahajdakowskiego Towarzystwo siało nadal ferment wśród ludności rosyjskiej występując przeciwko władzom cerkiewnym, które zgodziły się na przeniesienie ks. Sahajdakowskiego oraz władzom państwowym, które przeniesienie to spowodowały. Dla zamanifestowania swej łączności duchowej i solidarności z ks. Sahajdakowskim, członkowie R.B.O. rozpoczęli zbieranie pieniędzy na kupno domu i ziemi dla przeniesionego, by chociaż w ten sposób wynagrodzić go za trudy, a w razie ewentualnego usunięcia z Krzemieńca umożliwić mu pobyt w Grodnie.-

Działalność R.B.O. przedstawiała się następująco: dnia 3.I.b.r. odbyło się zebranie członków R.B.O. w Grodnie, na którym postanowiono urządzić choinkę dla niezamożnych dzieci. Podkreślić należy, że impreza taka ma wielkie znaczenie w walce o utrzymanie rosyjskiego stanu posiadania, gdyż przyciąga za pomocą drobnych datków niejednokrotnie zobojętniałe całkowicie na rosyjskość rodziny i osoby.

Dnia 19.I.b.r. urządzono choinkę w Grodnie z udziałem biskupa Sawy, który wygłosił przemówienie dla młodzieży. Obdarowano około 40 dzieci. Tegoż dnia R.B.O. w Białymstoku urządziło takąż imprezę, w której wzięło udział około 100 dzieci.

Na terenie Grodna istnieje Bractwo Sofijskie, posiadające za sobą rusyfikacyjne tradycje jeszcze z czasów przedwojennych, w którego pracach bierze udział biskup Sawa. Dnia 9.I.b.r. Bractwo urządziło akademię religijną, w której wzięło udział około 500 osób z biskupem Sawą na czele.

Dnia 29.I.b.r. odbyło się doroczne walne zebranie R.O.M. w Białymstoku przy udziale 32 osób.

R.O.M. w Grodnie otrzymuje z Bułgarii rosyjskie czasopis "Nasza Gazeta", którego artykuły odczytywane są na zebraniach członkowskich.-

4/ L i t w i n i .

Na terenie powiatów suwalskiego i grodzieńskiego prowadz no akcję w sprawie szkoły litewskiej, składając odpowiednie p nia i prawem przewidziane deklaracje rodziców. Szczegółowe sp wozdania złożono meldunkiem dziennym z dnia 11.I.1939 r.Nr.8.

Poza tym na terenie powiatu grodzieńskiego obserwowaną ożywioną działalność w sprawie zakładania oddziałów litewskie Akcji Katolickiej. Instrukcje w tej sprawie płyną z Wilna.

Na terenie powiatu suwalskiego rozszerzyła swą działalno spółdzielnia spożywców w Sejnach na prowadzenie herbaciarni.

5/ N i e m c y .

Dnia 4 stycznia b.r. odbyło się zebranie członków N.Z.L. w Białymstoku przy udziale około 70 osób, na którym Henryk Schmidt wygłosił referat na temat ostatnich zdobyczy Hitlera.

Dnia 15.I.b.r. w sali parafii ewangielickiej w Białym- stoku, zespół N.Z.L. odegrał niemiecką sztukę teatralną p.t. "Wohl dem der Seine Heimat hat" oraz odśpiewał kilka pieśni niemieckich. Obecnych było około 400 osób z pastorem Kraeter na czele, który wygłosił przemówienie dziękując wykonawcom programu oraz gościom za przybycie. Dochód z imprezy przezn na Niemieckie Towarzystwo Dobroczynności Pań.-

Dnia 18.I.b.r. odbyło się zebranie członków N.Z.L. w B łymstoku przy udziale 60 osób, na którym dokonano reorganiz Stowarzyszenia przez wydzielenie kobiet w osobną sekcję kob

Dnia 20.I.b.r. przybył do Białegostoku nowy instruktor

nizacyjny N.Z.L., Wilhelm Glett, który zajął stanowisko Tytachkowskiego. Na zebraniu członków N.Z.L. oświadczył, że przybył do Białegostoku dla ożywienia niemieckiego życia politycznego, podkreślając przy tym, że Hitler wskazał drogi narodowi niemieckiemu, po których on poprowadzi i Niemców białostockich.-

Dotychczasowy kierownik Tytschkowski został wysłany przez Centralę do Niemiec dla zapoznania się z metodami prac hitlerowskich organizacyj młodzieżowych. Po powrocie ma być przeniesiony na inny teren.

6/ Żydzi.

a/ Życie polityczne.

Bundu

rzy budówki.

Dnia 8.I.b.r. Bund w Grodnie zwołał konferencję przedstawicieli organizacyj zawodowych i społecznych, pozostających pod jego wpływami z udziałem przedstawicieli PPS. Przedmiotem obrad była sprawa pomocy uchodźcom żydowskim z Niemiec./Meld.dz.Nr.9/

Dnia 14.I.b.r. odbyło się posiedzenie zarządu Bundu w Grodnie, na którym sekretarz tej organizacji Szmul Gurwicz wygłosił przemówienie o sytuacji politycznej świata. /Meld.dz.Nr.13/

Dnia 17.I.b.r. odbyło się zebranie "Cukunftu" w Grodnie, na którym omawiano projekt urządzenia obchodu 20-lecia istnienia organizacji. Obecnych było około 40 osób./Meld.dz.Nr.16/

Dnia 22.I.b.r. "Cukunft" w Białymstoku urządził"poranek kulturalny" z odczytem Olelera na temat polityczny. W imprezie wzięło udział około 100 osób.

Dnia 22.I.b.r. odbyło się zebranie zarządu Bundu w Wołkowysku z udziałem przedstawiciela CK Szymona Lewika. Na zebraniu obradowano nad sprawami organizacyjnymi i koniecznością ożywienia działalności./Meld.dz. Nr.18/.

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU • 4 •

Dnia 26.I.b.r. odbyło się zebranie członków Bundu w Grodnie przy udziale około 80 osób, na którym przemawiał przedstawiciel CK Szymon Lewik./Meld.dz.Nr.26/.-

Dnia 27.I.b.r. z okazji otwarcia nowego lokalu Bundu w Grodnie urządzono bankiet przy udziale około 60 osób, na którym wygłosił przemówienie Szmul Gurwicz./Meld.dz.Nr.26/.-

Dnia 31.XII.38 r. w Grodku, pow.białostockiego, Szymon Lewi na zebraniu członków Bundu wygłosił odczyt na temat: "Dokąd dąży Europa". Obecnych było około 100 osób.

Poalej-Sjon /Lewica/

Niesprawdzone dostatecznie informacje wskazują, że lewicowi działacze żydowscy w Łomży zorganizowali oddział Poalej-Cjon/Lewicy/, liczący 32 członków. Organizacja ta nie działa jawnie a pod nazwą "Towarzystwo Przyjaciół Pracującej Palestyny" /Towarzystwo to dotychczas w Łomży nie istniało/.-

Poalej-Cjon /Prawica/

Dnia 13.I.b.r. urządzono w Ostrowi-Mazowieckiej odczyt na temat: "Sytuacja polityczna w Palestynie".

Dnia 22.I.b.r. w Wasilkowie, pow.białostockiego, wygłoszono odczyt na temat: "Obecna sytuacja z sjonizmie".-

Dnia 27.I.b.r. wygłoszono w Ostrowi-Mazow. odczyt na temat: "Obecna sytuacja żydostwa".

Dnia 31.I.b.r. w Białymstoku wygłoszono odczyt na temat: "Aktualne zagadnienia literatury żydowskiej".

N.O.S.

Przywódca N.O.S. w Grodnie Lejba Załucki przeprowadza konferencję ze Związkiem Kupców w sprawie utworzenia wspólnej listy przy wyborach do Rady Miejskiej.

Dnia 13.I.b.r. działacz rewizjonistyczny kierownik szkoły "Tarbuth" w Suwałkach-Skulski, wygłosił referat na temat: "Rewi-

16

zjonizm i jego dążenia". Obecnych około 120 osób.-/M.d.Nr.12/

Dnia 17.I.b.r. w Ciechanowcu,pow.bielskiego, odbyło się zebranie członków N.O.S. przy udziale około 100 osób,na którym delegat Centrali Reżim scharakteryzował obecną sytuację żydów w Palestynie /Meld.dz.Nr.24/.-

Dnia 19.I.b.r. w Czyżewie,pow.wysoko-mazow., odbyło się zebranie rewizjonistów,na którym dr Liman Aron z Warszawy wygłosił referat na temat:"Emigracja żydów z Polski do Palestyny".-

Dnia 29.I.b.r. odbył się wiec w bożnicy w Wołkowysku, na którym Menachim Begin z Warszawy wygłosił przemówienia na temat:Walka o Palestynę ". Obecnych około 500 osób. /Meld.dz.Nr.25/.

ganizacja onistyczna.

Dnia 10.I.b.r. w Knyszynie,pow.białostockiego, urządzono odczyt na temat:"Keren-Kajemeth", przy obecności około 50 osób.

Dnia 28.I.b.r. w Zambrowie,pow.łomżyńskiego, wygłosił odczyt Symcha Babe z Warszawy na temat:"Emigracja żydowska do Palestyny"przy obecności około 300 osób./Meld.dz.Nr.27/.

Dnia 27.I.b.r. odbyło się zebranie organizacji sjonistycznej w Suwałkach przy udziale około 100 osób, na którym omawiano projekt "Konferencji okrągłego stołu"./Meld.dz.Nr.25/

Działalność żydowskich organizacyj politycznych ilustrują następujące zestawienia:

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość: od	do	Jednostki organizacyjne. nowe	zlikwid.
Bund	3	3	2	502	10	- 100	-	-
Poalej-Cjon /Prawica/	-	-	4	150	30	- 40	-	-
N.O.S.	1	1	2	780	60	-500	-	-
Organizacja	-	1	2	450	50	- 300	-	-

b/ P r a s a .

W ubiegłym okresie sprawozdawczym organizacja "Praca Twórcza" zgłosiła wydawanie swego organu prasowego pod nazwą "Przegląd Demokratyczny". Ostatnio zmieniono tytuł na "Nasz Głos" i dwa numery tego czasopisma już się pokazały. Zadaniem tego pisma jest walka z antysemityzmem i kontynuowanie idei porozumienia polsko-żydowskiego na zasadach demokratycznych.

Na ogół miejscowa prasa żydowska w okresie sprawozdawczym ograniczała się do rejestrowania kroniki regionalnej, obszernie omawiając wszelkie przejawy antysemityzmu. Tygodniki i inne periodyki dawały z odpowiednim naświetleniem kronikę wydarzeń międzynarodowych specjalnie naświetlając wszelkie kwestie dotyczące żydostwa. Sprawa uchodźców żydowskich była przedmiotem specjalnego zainteresowania prasy żydowskiej, która w wielu artykułach nawoływała do zbiórek pieniężnych na rzecz pomocy dla nich. Poparcie tej akcji przez organ CKŻ PPS w Grodnie pt."Ilustrowany Dziennik Ludowy" spotkało się z dużym uznaniem prasy żydowskiej, która specjalnie ten fakt uwypuklała. Prądy emigracyjne, nurtujące w społeczeństwie żydowskim przeważnie przez prasę żydowską były przemilczane.-

c/ Życie gospodarcze.

Stan posiadania mniejszości żydowskiej w handlu i przemyśle nie ulega większym wahaniom. Nowo-powstające zakłady chrześcijańskie nie mogą należycie konkurować z przedsiębiorstwami żydowskimi z braku należycie zorganizowanego kredytu oraz placówek handlu hurtowego.

Dnia 15.I b.r. w Grajewie odbyło się zebranie Związku Drobnych Kupców i Przemysłowców, na którym omawiano aktualne sprawy

gospodarcze oraz dokonano wyborów władz Stowarzyszenia.

Na zebraniu dnia 14.I.b.r. przemysłowcy białostoccy postanowili prowadzić zbiórkę pieniężną na wykup ziemi w Palestynie.

d/ Życie zawodowe.

Dnia 1.I.b.r. w Grodnie odbyło się zebranie członków Związku Zawodowego Drukarzy, na którym dokonano wyboru nowych władz.

Dnia 8.I.b.r. przedstawiciele związków zawodowych żydowskich w Grodnie wzięli udział w konferencji zwołanej przez Bund w sprawie pomocy uchodźcom żydowskim.

Tegoż dnia odbyło się posiedzenie rady klasowych związków zawodowych w Bielsku-Podlaskim, w którym wzięli udział przedstawiciele związków zawodowych żydowskich. Na zebraniu tym omawiano sprawę wyborów do rady miejskiej.-

Związek Zawodowy Pracowników Biurowych i Handlowych w Bielsku-Podl. prowadził akcję w sprawie uregulowania czasu pracy w zakładach handlowych oraz urlopów.-

e/ Życie kulturalno-oświatowe.

Dnia 2.I.b.r. w teatrze grodzieńskim odbył się występ żydowskiej artystki Racheli Holcer w sztukach: "Oddaj mnie tą ziemię" J.Ascendorfa i "Grenada".-

Dnia 6.I.b.r. Stowarzyszenie "Kultur-Liga" w Łomży urządziło odczyt na bieżące tematy społeczno-polityczne. Prelegenci bundowcy występowali przeciwko odbudowie Palestyny oraz ideom emigracyjnym jako takim.-

Dnia 7.I.b.r. odbyło się w Grodnie posiedzenie Przyjaciół Teatru Żydowskiego, na którym przedstawiciel Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Grodnie zadeklarował 1000 zł. subwencji.-

Dnia 13.I.b.r. koło Literatów i Dziennikarzy Żydowskich w Białymstoku urządziło akademię ku czci poety Abrama Lewina.

Życie kulturalno-oświatowe mniejszości żydowskich ilust je następujące zestawienie cyfrowe:

Nazwa organizacji.	Ze-brania.	Od-czyty.	Obchody zabawy i przedstawien.	Frekwencja.	Rozpiętość od	do	Jednost organiz nowe	zli
T a r b u t	-	1	2	330	60	140	-	
T-wo Przyjac. Teatru Żydowskiego	2	-	-	180	50	130	-	
Makkabi	1	-	4	470	40	150	-	
Liga Pomocy Prac. w Palestynie	-	-	2	270	120	150	-	
Linas Chacedek	-	-	1	160			-	
Centos	-	1	2	410	70	250	-	
Praca Twórcza	1	1	-	120	50	70	-	
Kultur-Liga	1	2	1	480	50	130	-	
Związek Żydów Uczest. Walk o Niepodl.	-	-	1	120			-	
J a b n e	-	-	1	160			-	
Haszomer-Hacair	-	-	1	150			-	

f/ R ó ż n e.

Do Białegostoku przybyło 76 uchodźców z Niemiec, którzy są utrzymywani przez miejscowy komitet. Istnieje tendencja wśród członków komitetu, by stopniowo zatrudniać w przemyśle i han tych uchodźców.-

- - - o o o - - -

10

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI

Nr.PN.52/2/39.Tjn.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.2 za m-c ~~styczeń~~ luty 1939 roku.

BIAŁYSTOK, dnia 9 marca 1939 roku

Nr.ewid. 23

T A J N E !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

2920-39-IV

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4-ch egzemplarzach Nr. ewid. 1,2,3,4

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.2/39.Tjn.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Z a W o j e w o d ę

/Adam Keller/
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" " Poleski	Nr.7	-	1 "
" " Nowogródzki	Nr.8	-	1 "
" " Warszawski	Nr.9	-	1 "
" " Lubelski	Nr.10	-	1 "
" " Łódzki	Nr.11	-	1 "
" " Tarnopolski	Nr.12	-	1 "
" " Stanisławowski	Nr.13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelac. w Wilnie	Nr.14	-	1 "
" " " " w Warszawie	Nr.15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1 "
" " " " w Grodnie	Nr.17	-	1 "
" " " " w Łomży	Nr.18	-	1 "
" " Wydz.Zam.S.Okr. w Suwałkach	Nr.19	-	1 "
Ekspozytura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1 "
Samodzielny Ref.Informac.DOK.III.w Grodnie	Nr.21-22	-	2 "
" " " DOK.IX. w Brześciu n/B.	Nr.23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	-	1 "
K.O.P."Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.B-stockiego	Nr.26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	-	1 "
Pan Naczelnik Wydziału Społ. w Białymstoku	Nr.40	-	1 "
A r c h i w u m	Nr.41-43	-	3 "

O d b i t o : - 43 egzempl.

H.F.

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D.O.K. IX.
Dnia 28 MARZ. 1939 r.
Załączników
L. dz. 4347
Przydział K+IV

ZANOTOWANO
31.III.39

URZĄD WOJEWÓDZKI I BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr PW.52/1/39.Tjn.

Białystok, dn. 9 marca 1939r.

TAJNE!

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr 52/2/39.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

CZĘŚĆ I.-Polskie życie polityczne.

— A.Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Miesiąc luty upłynął na znaczniejszym ożywieniu we wszystkich partiach politycznych i organizacjach społecznych, spowodowanym głównie kampanią wyborczą do samorządów, śmiercią Dmowskiego i poruszeniem w życiu mniejszości żydowskiej.

Silniejszym echem odbiły się zdarzenia o charakterze międzynarodowym, jak śmierć Papieża, zwycięstwo wojsk gen.Franco w Hiszpanii oraz wizyta włoskiego ministra w Polsce. Żywy niepokój w pewnych sferach budzą prawdziwe intencje Niemców, które przejawiły się w stosunku do wspólnej granicy z Węgrami, demonstracji przeciwpolskiej w Gdańsku i w stosunku do potrzeb mniejszości Polskiej w Niemczech.

Na lokalnym odcinku politycznym zasługuje na uwagę zażegnanie kryzysu we władzach okręgu białostockiego O.Z.N. Wakujące dotychczas stanowisko prezesa okręgu OZN po b.sen.Terlikowskim objął sen.Michał Łazarski. Należy też odnotować zmianę na odcinku prasy OZN, bo od 1 marca zacznie zamiast "Echa Białostockiego" wychodzić nowy organ, mutacja "Kuriera Porannego".

nieoficjalnego

Wyniki ostatnich wyborów do rad gminnych wykazują, że Stronnictwo

//

Narodowe nie uzyskało tej liczby mandatów, na jaką liczyło i powoli traci wpływ na tych terenach, które dotychczas stanowiły jego prawie wyłączną domenę. W pierwszym rzędzie odnosi się to do powiatu wysokomazowieckiego. W kampanii wyborczej do rad miejskich Stronnictwo Narodowe zamierza wystąpić z własnymi listami.

Stronnictwo Ludowe zaprzątnięte było wyborami do rad gminnych, a przy tej okazji wysiłkami o podniesienie swego stanu organizacyjnego. Wysiłki te uwieńczone zostały pewnymi efektami w pow.suwalskim i augustowskim. Nadto S.L. gorączkowo zbiera masowe podpisy o amnestię dla Witosa, które ma przedłożyć Panu Prezydentowi.

W życiu PPS na pierwsze bodaj miejsce wysunęła się sprawa likwidacji trwającego już od dłuższego czasu zatargu między OKR a MKR w Białymstoku. Z zatargu tego wyszedł zwycięsko OKR. Nie mniejszą uwagę poświęcała PPS zbliżającym się wyborom do rad miejskich, zwłaszcza w Białymstoku i Grodnie. W miastach tych wystąpi ona prawdopodobnie z własnymi listami, choć po cichu prowadzone są i pertraktacje z Bundem w sprawie utworzenia jednolitego bloku wyborczego. Bund na własną rękę czyni przygotowania do wystawienia własnych list.

Społeczeństwo polskie w miastach interesuje się również żywo wyborami do rad miejskich i naogół solidarnie tworzy listy ogólnopolskie by nie dopuścić do supremacji żydów i elementów lewicowych w zarządach miejskich. Solidarność Polaków rozbija jedynie PPS i nieszczera gra S.N.

<u>Sytuacja gospodarcza</u>. W stanie bezrobocia w lutym nastąpiła pewna poprawa, zwłaszcza na odcinku przemysłowym. Mianowicie, uruchomiono w Białymstoku w niektórych fabrykach włókienniczych drugie zmiany wobec rozpoczęcia się sezonu w tej branży. Roboty publiczne jeszcze się nie rozpoczęły ze względu na warunki atmosferyczne.

Na odcinku rolniczym dało się zauważyć znaczne ożywienie na rynku mięsnym wobec wygaśnięcia epidemii pryszczycy.-

b/ Przegląd prasy.

1. Przegląd treści:

Na ogół prasa miejscowa poza obręb zainteresowań regionalnych w okresie sprawozdawczym nie wykraczała. Pomiędzy organami O.Z.N. w Białymstoku i Grodnie z jednej strony, a organami lewicowo demokratycznymi z drugiej strony prowadzona była ożywiona polemika na tle różnic ideologicznych w podejściu do zagadnień życia społeczno-politycznego. Przede wszystkim do starć dochodziło na tle antysemityzmu oraz ruchu zawodowego. Pożywką sensacyjnych rewelacyj miejscowej prasy opozycyjnej były nadużycia ogłoszeniowe wykryte przez władze sądowe w redakcji czasopisma "Echo Białostockie" uchodzącego na ogół za organ O.Z.N.

2. Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .

3. Przestały wychodzić czasopisma:

Z dniem 28 lutego 1939 roku przestały wychodzić następujące czasopisma: a/ "Echo Białostockie", b/ "Wiadomości Białostockie" c/ "Głos Grodzieński"/Głos Nadniemeński/, d/ "Lomżer Cajtung", e/ "Lomżer Tybune" i f/ "Kolner Cajtung".-

4. Konfiskaty prasowe:

Starosta Grodzki Białostocki skonfiskował czasopismo "B[illegible]botnik Białostocki" z dnia 24 lutego 1939 r.Nr.55 za artykuł p[illegible] "Śledzik Wielkopostny" w treści którego dopatrywał się cech przestępstwa z art.173 K.K.

20

5. Procesy prasowe:

Dnia 9 lutego b.r. Sąd Okręgowy w Grodnie, rozpatrując sprawę z prywatnego oskarżenia o zniesławienie kupiectwa polskiego, skazał na 6 miesięcy aresztu i 500 zł. grzywny z zamianą na 50 dni aresztu Dymitra Oniszczyka, redaktora "Ilustrowanego Dziennika Lwowskiego". -

- - - - o o o o - - - -

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Okres sprawozdawczy zaznaczył się znaczniejszym ożywieniem w działalności Obozu Zjednoczenia Narodowego.-

Przede wszystkim zasługuje na uwagę obsadzenie wakującego stanowiska przewodniczącego Okręgu O.Z.N. w Białymstoku po b.senatorze Terlikowskim, który usunął się z pracy Obozu. Przewodniczącym został senator Michał Łazarski, a wiceprzewodniczącymi: posłowie Teofil Budzanowski i Witold Antonowicz.-

Dla omówienia lokalnych bolączek O.Z.N. urządzał powiatowe zjazdy gospodarcze, na których wyczerpująco debatowano nad sprawami zwłaszcza gospodarczymi.

Na zebraniach tych uchwalano również rezolucje, domagające się przyznania Polsce kolonii.-

Wiele uwagi poświęcał OZN wyborom samorządowym - do rad gminnych.-

Na terenie wiejskim w pow.grodzieńskim rozpoczął OZN akcję tworzenia związku zawodowego drobnych rolników. Akcja ta napotyka jednak na poważne trudności dla braku odpowiednich ludzi w terenie.-

Szczegóły działalności OZN w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat białostocki. Dnia 13.II.1939 r. odbył się w Białymstoku powiatowy zjazd gospodarczy, zorganizowany przez O.Z.N. Przemawiali na zjeździe: Starosta Pow. Szagon, poseł Witold Antonowicz oraz senator Michał Łazarski.-

Powiat bielski. Dnia 5 lutego b.r. odbył się w Bielsku-Podlaskim zjazd Powiatowy członków i sympatyków OZN w liczbie około 200 osób. Na zjeździe przemawiali: 1/poseł Józef Dobkowski - o organizacji i pracy OZN twierdząc, że do rozwiązania przez OZN kwestii żydowskiej w Polsce musi dopomóc całe społeczeństwo.

2/ poseł Erdman - o stosunkach gospodarczych.

3/ senator Łazarski - o sytuacji międzynarodowej i

4/ poseł Mystkowski - o potrzebie współpracy ogółu z OZN.

Tego samego dnia odbyło się w Bielsku-Podlaskim zebranie Rady Obwodowej OZN pod przewodnictwem posła Erdmana.-

Dnia 26 lutego b.r. w osadzie Kleszczele, odbyło się zebranie miejscowego koła OZN przy udziale około 80 osób. Referat o działalności O.Z.N. za ubiegłe dwa lata wygłosił sekretarz koła Franciszek Tadeusz. Na zakończenie zebrania przewodniczący koła, Witold Kosiński zaznaczył, że obecnie dyplomacja polska pracuje nad uzyskaniem dla Polski kolonii, przy czym ta sprawa załatwiona będzie prawdopodobnie pokojowo, bez uciekania się do wojny.

Powiat grodzieński. Dnia 26.II.1939 r. odbyło się w Grodnie zebranie członków i sympatyków OZN przy udziale około 120 osób. Przemawiali posłowie Budzanowski i Döllinger na temat prac parlamentarnych OZN oraz dorobku Obozu w okresie 2 lat ubiegłych.-

Powiat ostrołęcki. Dnia 2 lutego b.r. odbyło się w Ostrołęce zebranie przy udziale około 300 osób, zorganizowane przez OZN. Przemawiali: posłowie Józef Dobkowski i Stanisław Sleszyński, oraz inż. Wojciechowski. Mówcy poruszali sprawy gospodarcze oraz kwestię żydowską, przy czym poseł Dobkowski zaznaczył, że do Sejmu wniesiono projekt ustawy, w myśl której koncesje monopolowe otrzymywać będą mogli wyłącznie Polacy-chrześcijanie i handel będą musieli prowadzić osobiście, a nie jak dotychczas przeważnie

odstępować żydom. Nadto Dobkowski udzielał rzeczowych wyjaśnień na szereg zapytań, kierowanych doń przez zebranych.-

Powiat ostrowski. Dnia 12 lutego b.r. odbyło się w Ostrowi-Mazowieckiej zebranie, zorganizowane przez miejscową Radę Okwodową Obozu Zjednoczenia Narodowego. Obecnych na zebraniu było około 500 osób.-

Na wstępie na wniosek b.posła Gromady zebrani uczcili przez powstanie i jednominutową ciszę pamięć zmarłego Papieża Piusa XI.

Następnie wygłosił przemówienie senator Łazarski, charakteryzując sytuację wewnętrzną i zewnętrzną Państwa.-

Drugim z kolei przemawiał poseł Erdman, poruszając sprawy gospodarcze.-

Jako 3-ci wygłosił przemówienie poseł Myatkowski, szczegółowo omawiając sprawy rolnicze.-

Po przemówieniach wywiązała się ożywiona dyskusja, podczas której omawiano lokalne zagadnienia. Nadto w dyskusji poruszono potrzebę uregulowania kwestii pobytu cyganów w Polsce, a zwłaszcza - o wydanie odpowiednich ustaw, któreby ograniczyły życie koczownicze cyganów.-

Powiat suwalski. Dnia 19.II.1939 r. odbyło się w Suwałkach zgromadzenie publiczne OZN przy udziale około 150 osób. Przemówienia wygłosili posłowie Pankiewicz i Dobkowski oraz kierownik szkoły - Majchrzycki. Na zakończenie zgromadzenia uchwalono rezolucję, domagającą się przyznania Polsce kolonii.-

Powiat wołkowyski. Dnia 28.II.1939 r. odbyło się w Wołkowysku zgromadzenie OZN przy udziale około 400 osób. Przemówienia wygłosili: senator Michał Łazarski, posłowie Teofil Budzanowski i Michał Krzywiec oraz delegat sztabu OZN - Hrybik. Mówcy scharakte-

ryzowali działalność OZN, jego zamierzenia na przyszłość, oraz omawiali sprawy gospodarcze powiatu wołkowyskiego.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez OZN w lutym 1939 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-	-	1	60		-	-
Białostocki	-	-		1	150		-	-
Bielski	1	200		2	100	20-80	-	-
Grodzieński	-	-		1	120		-	-
Ostrołęcki	-	-		4	450	32-300	-	-
Ostrowski	-	-		2	555	55-500	1	-
Sokólski	-	-		1	40		-	-
Suwalski	1	150		-	-		-	-
Szczuczyński	-	-		1	12		-	-
Wołkowyski	1	400		1	30		-	-
R a z e m	3	750	150-400	14	1517	12-500	1	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

W okresie sprawozdawczym Str.Nar. dużo uwagi poświęcało wyborom samorządowym. Na tym odcinku osiągnięcia jednak były niewielkie. Charakterystyczną rzeczą jest, że w pow.wysoko-mazowieckim, gdzie Str.Nar.najsilniej dotychczas było zorganizowane, nie przeszedł do rady gminnej czołowy tutejszy działacz adw. Marian Jursz. Świadczyłoby to o pewnym zaniku wpływów Str Nar. na tym terenie.-

Do wyborów do rad miejskich Str.Narodowe przygotowuje się pójść samodzielnie. W tym celu w większych miastach utworzone już zostały specjalne komitety wyborcze Str.Nar.

W Białymstoku trwają w dalszym ciągu tarcia w zarządzie koła grodzkiego Str.Nar. pomiędzy poszczególnymi działaczami stronnictwa. Przeciwko wybranemu w lutym zarządowi tego koła rozpoczął montować opozycję Czesław Serwatko - niedoszły prezes koła grodzkiego.-

Zarząd okręgu białostockiego projektował urządzenie w dniu 26 lutego zgromadzenia publicznego w Białymstoku. Zgromadzenie to nie doszło jednak do skutku z powodu braku odpowiedniej sali. Odłożone ono zostało na czas późniejszy.-

Szczegóły działalności Str.Nar. w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 26 lutego b.r. odbyło się w Augustowie posiedzenie miejscowej rady powiatowej Str.Nar. Posiedzenie to zwołane było dla przeprowadzenia wyborów nowych członków rady. Wybory te jednak nie doszły do skutku z powodu małej frekwencji przybyłych na posiedzenie.-

Do zebranych wygłosił przemówienie sekretarz rady, Eugeniusz Chadaj, który omawiając politykę światową, podkreślił, że po ostatecznym zwycięstwie gen.Franco w Hiszpanii ważną jest rzeczą - po czyjej stronie, Francji i Anglii, czy też Niemiec i Włoch stanie narodowa Hiszpania. Oświadczył dalej, że dla Polski pożądanym jest, by Hiszpania narodowa opowiedziała się za Francją i Anglią, w przeciwnym zaś razie Niemcy pokuszą się utworzyć Ukrainę, co w konsekwencji może pociągnąć za sobą utratę Wołynia i województw południowo-wschodnich.-

Następnie nadmienił Chadaj, że Pan Premier gen.Sławoj-

Składkowski nie dba o los rolników i robotników, a otacza opieką tylko urzędników, lecz gdy Stronnictwo Narodowe dojdzie do władz to wypędzi z Polski żydów i poprawi byt rolników, robotników i rzemieślników.-

Białystok-Miasto. Dnia 5 lutego b.r. odbyło się w Białymstoku zebranie członków Koła Grodzkiego Str.Nar. przy udziale około 50 osób. Po przemówieniach Horodki, Milickiego, Wojdy i innych przystąpiono do wyboru nowego zarządu Koła Grodzkiego Str.Nar. W sprawie tej Horodko wystąpił z gotową listą, na której figurowali: Kazimierz Kornacki, Alojzy Marwiński, Franciszek Łuczyński, Bolesław Milicki, Klemens Pasiuk, Antoni Droszkiewicz, Adolf Jaworowski, Leokadia Kuźnierczykówna, Franciszek Górski i Bernard Wojda. Prócz tej listy niektórzy z członków wysunęli Czesława Serwatkę na prezesa Koła. Horodko i ks.Ostrowski przeciwni jednak byli kandydaturze Serwatki na prezesa. Aby nie dopuścić więc Serwatki do prezesostwa, stanowisko prezesa i sekretarza obsadzone zostały z nominacji. Prezesem został Kazimierz Kornacki, a sekretarzem Bolesław Milicki. Serwatko zaś wszedł do zarządu w charakterze członka.

Powiat białostocki. Dnia 18 lutego b.r. odbyło się w Białymstoku posiedzenie Zarządu Powiatowego Stronnictwa Narodowego, na którym Bronisław Horodko, składając sprawozdanie z działalności w terenie, nadmienił, że stosunek ludności wiejskiej do Stronnictwa Narodowego jest przychylny i stąd dobre widoki na przyszłość chociaż w okresie wyborów samorządowych przeciwnicy starali się zastraszyć ludność i odciągnąć ją od stronnictwa. Dodał, że akcja O.Z.N. na wsi nie udaje się i że o powstaniu na terenie wiejskim silnych placówek tego obozu nie ma mowy.-

W końcu posiedzenia zebrani podnosili konieczność przeszkolenia odpowiedniej liczby prelegentów, którzyby pracowali następnie w terenie, ożywiając pracę poszczególnych kół Str.Nar.

Dnia 3 lutego b.r. we wsi Klewianka, gm.Goniądz zorganizowano Koło Str.Narodowego. Na członków zapisało się 14 osób.

Powiat łomżyński.

Dnia 26 lutego b.r. odbyła się w Łomży powiatowa odprawa kierowników kół Stronnictwa Narodowego z terenu powiatu łomżyńskiego. Obecnych było na odprawie około 70 osób. Po złożeniu przez kierowników kół sprawozdań z działalności za rok ubiegły, wygłosili przemówienia delegaci Zarządu Okręgowego Str. Nar. z Warszawy: mgr Leon Najmrodzki - o sytuacji politycznej w Europie, oraz Leon Dziubecki - o sprawach organizacyjnych.-

Powiat ostrołęcki. Dnia 26.II.1939 r. odbyło się w Ostrołęce zgromadzenie publiczne Str.Nar. przy udziale około 350 osób. Przemawiali delegaci z Warszawy: Antoni Orszagh i Jerzy Ptakowski - na temat grożącego Polsce niebezpieczeństwa ze strony Niemiec.-

Powiat suwalski. Dnia 2.II.1939 r. w os.Przerośl zorganizowano koło Str.Nar. Na członków zapisało się 18 osób.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 5 lutego b.r. odbyła się akademia żałobna ku czci ś.p.Dmowskiego we wsi Piekuty, przy udziale około 700 osób. Przemówienie wygłosił instruktor powiatowy S.N., Jan Pogorzelski, który podkreślił, że Dmowskiemu zawdzięczamy Polskę wraz z dostępem do morza, Śląskiem i Zaolziem, i że Dmowski równy jest takim bohaterom narodowym, jak Kościuszko, Dąbrowski, Poniatowski. Dodał, że mimo to pogrzebany został wśród najuboższych na Bródnie. Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych

przez Str. Narodowe w lutym b. r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie.-

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-		3	60	9 - 20	-	-
Białostocki	-	-		5	100	10 - 50	1	-
Bielski	1	200	-	2	60	25 - 30	-	-
Grodzieński	-	-		1	40		-	-
Ostrołęcki	1	350		4	90	15 - 45	-	-
Łomżyński	-	-		3	185	54 - 70	-	-
Ostrowski	-	9		1	34		-	-
Suwalski	-	-		1	20		1	-
Szczuczyński	-	-		1	25		-	-
Wołkowyski	-	-		1	40		-	-
Wysoko-Mazow.	2	800	100-700	8	650	25 -100	-	-
R a z e m :	3	1150	100-700	30	1289	9 - 70	2	-

3/ Stronnictwo Ludowe.

Podobnie jak w styczniu tak i w okresie sprawozdawczym działalność Str. Ludowego odbywała się pod znakiem wyborów samorządowych.

W tym celu rozpoczęło ono usilną akcję agitacyjną i organizacyjną. Specjalni instruktorzy jeździli po wsiach, pouczając ludność o technice wyborczej, oraz zachęcając do wystawiania własnych list stronnictwa i głosowania na te listy.-

Akcją organizacyjną wszczęto na takich nawet terenach jak powiat łomżyński, gdzie Str. Lud. przejawiało dotychczas bardzo słabą akcję.

24

Wśród członków Str.Ludowego na terenie powiatu białostockiego krążyła wersja, że w Warszawie rozpoczęły się rozmowy przedstawicieli NKW SL ze sztabem OZN na temat zawarcia porozumienia i ustalenia warunków zjednoczenia tych ugrupowań. Jako jeden z głównych warunków porozumienia S.L. wysunęło sprawę amnestii dla więźniów "brzeskich" i dopuszczenia do Rządu przedstawicieli S.L., a zwłaszcza Witosa. Rozmowy te posunęły się podobno znacznie naprzód, iższtab OZN warunki S.L. w głównych zarysach zaakceptował. Pertraktacje mają trwać jeszcze około dwóch miesięcy i najdalej w kwietniu należy spodziewać się ostatecznych wyników rozmów.-

Powiat bielski. Dnia 19.II.b.r. odbył się w Bielsku-Podlaskim zjazd powiatowy członków Str.Ludowego, przy udziale około 20 osób. Na zjeździe tym wygłosił przemówienie instruktor powiatowy Józef Pietrzak, który zaznaczył, że mimo iż w Polsce chłopi stanowią 75% ogółu ludności, jednak źle są traktowani przez władze, gdyż nie są dobrze zorganizowani. Następnie nadmienił, że Str.Ludowe udziału w wyborach parlamentarnych nie wzięło z tego powodu, że Rząd nie zgodził się na postulaty stronnictwa, jak ułaskawienie więźniów brzeskich i zmiana ordynacji wyborczej.-

Drugim mówcą był kierownik Sekretariatu Wojewódzkiego S.L. w Białymstoku, Władysław Praga, który przestrzegał przed narodowcami i komunistami i odradzał iść razem z PPS.

Na zjeździe tym miały być dokonane wybory zarządu powiatowego S.L. Do wyborów jednak nie doszło, gdyż na zjazd nie przybyli prezesi wszystkich kół stronnictwa z terenu powiatu bielskiego.-

25 25

Powiat łomżyński. Ostatnio ożywioną akcją organizacyjną Str.Lud. na terenie powiatu łomżyńskiego wszczął instruktor Józef Pietrzak. Dnia 24 lutego b.r. urządził on zebranie członków koła S.L. w Starej Łomży przy udziale 25 osób. Na zebraniu tym Pietrzak omówił akcję Str.Ludowego, zmierzającą do wprowadzenia monopolu na płody rolnicze. Następnie wezwał on, by podczas wyborów do rad gminnych ludowcy złożyli własną listę i nie łączyli się z innymi ugrupowaniami politycznymi.-

Powiat suwalski. W lutym b.r. na terenie powiatu suwalskiego wszczął ruchliwą akcję organizacyjną delegowany z Białegostoku instruktor Str.Lud., Edward Szczepański. Urządził on na tym terenie kilka zebrań członkowskich.-

Dnia 5.II.b.r. zebranie takie odbyło się w osadzie Bakałarzewo przy udziale 36 osób.-

Pierwszy wygłosił przemówienie instruktor Szczepański, który podkreślił męstwo chłopów w czasie wojny polsko-bolszewickiej. Następnie zaznaczył, że po maju 1926 roku zginął w sposób skrytobójczy generał Zagórski, a osadzony w więzieniu generał Rozwadowski zmarł śmiercią głodową. Dodał, że po wypadkach majowych najwięcej chłopów skrzywdziła reforma szkolna Ministra Jędrzejewicza przez swe wysokie opłaty szkolne do tego stopnia, że obecnie chłopi nie mają możności kształcić swoich dzieci. W końcu zaznaczył, że mimo to ruch ludowy nie zanika, lecz naodwrót - stale przybiera na sile, i że ruch ten popierają gen. Sosnkowski i gen.Żeligowski.-

Następnie zabrał głos Piotr Trochym, dziękując zebranym za zaufanie, jakim darzyli go w czasie pełnienia przezeń funkcyj sekretarza zarządu powiatowego S.r.Ludowego w Suwałkach. Trochym nadto oświadczył, że w najbliższym czasie opuszcza su-

walszczyznę, udając się na praktykę jako aplikant sądowy.

Trochym wyjechał na stałe do Warszawy w dniu 18.II.b.r.

Dnia 25.II.b.r. we wsi Chmielówka-Stara odbyło się zebranie członków Str. Ludowego przy udziale 18 osób. Przemawiał instruktor Szczepański, który m.in. nadmienił, że Rząd wywozi zagranicę drzewo pierwszego gatunku po 12 zł. za 1 mtr^3., wtedy gdy w Kraju za to samo drzewo trzeba płacić po 36 zł. i dlatego rolnicy nie mają możności nabywania budulcu na odbudowę swoich gospodarstw lub na poprawianie walących się budynków. Następnie dodał Szczepański, że obecny Sejm potrwa tylko do czerwca b.r., po czym zostanie rozwiązany i nastąpią nowe wybory.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str. Ludowe w lutym b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie.-

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		2	40	15 - 25	-	-
Białostocki	-	-		1	45		-	-
Bielski	-	-		1	20		-	-
Łomżyński	-	-		1	25		-	-
Suwalski	-	-		6	130	9 - 36	1	-
R a z e m :	-	-		11	260	9 - 45	1	-

4. Polska Partia Socjalistyczna - CKW.

Podobnie jak i poprzednio, akcja PPS ześrodkowywała się [illegible] w Białymstoku i Grodnie.-

W Białymstoku PPS zajmowała się sprawą zlikwidowania sporu

istniejącego między MKR a OKR. Na odbytej w dniu 12 lutego b.r. konferencji okręgowej PPS w Białymstoku potwierdzono egzekutywę OKR, wybraną w dniu 30.X.1938 r. Niezadowoleni z tego członkowie MKR oświadczyli, iż uchylają się od współpracy z OKR.

W Grodnie PPS rozpoczęła ożywioną akcję wśród klasowych związków zawodowych. Pozostaje to w związku z wyborami do rady miejskiej. W Białymstoku i w Grodnie bowiem ma wystąpić PPS z własnymi listami podczas wyborów do rady miejskiej.-

Szczegóły działalności PPS w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Białystok-miasto: Dnia 12 lutego b.r. odbyła się w Białymstoku konferencja okręgowa PPS, przy udziale 19 osób. Prócz przedstawicieli lokalnych komórek organizacyjnych partii, wzięli w niej udział delegaci CKW: Pużak i Karpiński.-

Na wstępie konferencji Ryszard Sokół złożył sprawozdanie organizacyjne z działalności OKR w Białymstoku.-

Następnie Mikołaj Pietruczuk przedstawił sprawozdanie z administrowania "Robotnikiem Białostockim", po czym dalszą część swego przemówienia poświęcił natargowi OKR z MKR, atakując przy tym niektórych działaczy partii.-

Po wysłuchaniu przemówienia Pietruczuka, Pużak przestrzegał przed osobistymi rozgrywkami, które doprowadzić mogą do upadku organizacji.-

Z kolei Mikołaj Kapacyn uzasadniał postulaty MKR Białystok, co do składu osobowego OKR, motywując żądanie swoje tym, że miejscowi działacze PPS tkwią głęboko w ruchu zawodowym i prowadzą tam robotę polityczną. Dodał, że względy organizacyjne przemawiają również za tym, by egzekutywę OKR stanowili ludzie, mieszkający w miejscu siedziby komitetu.-

Wywody Kapacyna zbijał Karpiński, traktując je jako bezpodstawne i wypowiedział się za wyrażeniem całkowitego zaufania dotychczasowemu OKR. Nadto zgłosił wniosek, by konferencja okręgowa zatwierdziła egzekutywę OKR, wybraną w dniu 30 października 1938 r. Wniosek ten zebrani jednogłośnie zaakceptowali. Wówczas Kapacyn, delegat białostockiego MKR, złożył następujące oświadczenie: "Wobec tego, że konferencja okręgowa po raz drugi zlekceważyła postulaty MKR w Białymstoku, oświadczam w imieniu całej organizacji białostockiej, iż z Komitetem Okręgowym współpracować nie będziemy i decyzję co do dalszych losów naszej organizacji oddajemy w ręce CKW". Po złożeniu tego oświadczenia Kapacyn opuścił salę obrad.

W związku z oświadczeniem Kapacyna, Sekretariat Generalny CKW nadesłał do egzekutywy OKR w Białymstoku pismo z dnia 15 lutego b.r. Nr.4260/3986, w którym poleca pobrać od wszystkich członków MKR oświadczenie, czy solidaryzują się z wystąpieniem Kapacyna.-

W sprawie odpowiedzi na ten list odbyła się dnia 19 lutego b.r. narada b.członków egzekutywy MKR w Białymstoku, przy czym zebrani postanowili tak zredagować odpowiedź, by nie dała ona podstawy do wydalenia kogokolwiek z partii.-

O pogłębiających się rozdźwiękach między OKR a MKR w Białymstoku świadczy także fakt, że OKR wymówił z dniem 1 marca b.r. lokal Miejscowemu Komitetowi Robotniczemu PPS. Zarządzenie to OKR motywuje tym, że wobec rozwiązania MKR, nie będzie on wpłacał przypadającej części komornego, jako sublokator. Członkowie MKR zarządzenie to przyjęli z rozgoryczeniem, uważając to za pierwszy krok na drodze do rozwiązania organizacji białostockiej PPS.-

27

G r o d n o . Dnia 12.II.b.r. w sali Teatru Miejskiego w Grodnie z inicjatywy T-wa Uniwersytetów Robotniczych redaktor "Dziennika Ludowego" z Warszawy, Zbigniew Mitzner wygłosił odczyt na temat:"Sytuacja polityczna w 1939 r." . Prelegent streścił przemówienie kanclerza Hitlera z dnia 30 stycznia b.r., poddając krytyce dążenia Mniejszy Niemieckiej, które - zdaniem prelegenta - są szkodliwe dla Państwa Polskiego.

Na zakończenie odczytu przewodniczący TUR w Grodnie, Bronisław Kuźniak wzniósł okrzyk:"Niech żyje Polska Robotniczo-Chłopska, niech żyje PPS", po czym odśpiewano "Na barykady, ludu roboczy". Na odczycie było około 300 osób.

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 25 lutego b.r.staraniem oddziału TUR odbył się w Łapach odczyt p.t."Faszyzm a demokracja". Odczyt ten wygłosił delegat PPS.-CKW z Warszawy, mgr Stefan Matuszewski. Według słów prelegenta faszyzm włoski, niemiecki, hiszpański i japoński mają cele imperialistyczne i pozostają na usługach kapitalizmu dla zgniecenia mas robotniczych. W państwach o ustroju faszystowskim los warst robotniczych jest opłakany. Polska, Rumunia, Jugosławia i Węgry nie są jeszcze państwami faszystowskimi, ale grawitują już ku faszyzmowi. Ustępstwa Francji i Anglii na rzecz Niemiec, Hiszpanii i Włoch dla rzekomego uniknięcia wojny na nic się nie zdadzą, gdyż wcześniej czy później wojna pomiędzy faszyzmem a demokracją musi wybuchnąć, przy czym wywoła wojnę faszyzm. Obecnych na odczycie było około 250 osób.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez PPS w lutym br zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Białystok	-	-		4	50	9 - 18	-	-
Grodno	1	300		-	-		-	
p.Wysoko-Maz.	1	250		-	-		-	
R a z e m :	2	550	240-300	4	50	9 - 18	-	-

- - - o o o - - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

Dnia 2.II.b.r. ks.prałat Piotr Krysiak wygłosił referat na zebraniu Koła Miejskiego Str.Nar.w Łomży o potrzebie zakładania Kół Str. Nar. we wsiach, opanowanych przez ludowców i socjalistów.-

Dnia 5.II.b.r. odbyło się w Łomży zebranie Koła Parafialnego Akcji Katolickiej przy udziale około 80 osób, na którym referat o wychowaniu katolicko-narodowym, wygłosił Antoni Skiwski, prezes K.S.Mężów, wzywając w końcu zebrania do uczczenia pamięci Romana Dmowskiego przez odmówienie wspólnej modlitwy za spokój jego duszy.-

W dniach od 26.I.do 4.II.b.r. odbył się w Łomży staraniem K.S.Mż.Męskiej kurs dla przodowników społecznych.-

W związku ze śmiercią Papieża XI odbyły się we wszystkich parafiach uroczyste nabożeństwa żałobne. W dniu 14 lutego b.r. nabożeństwo żałobne w Katedrze Łomżyńskiejodprawił ks. biskup Łukomski w asyście biskupa sufragana Zakrzewskiego i licznego kleru.-

W Wysokiem-Mazowieckiem w dniu 14 lutego odprawił miejscowy ks.proboszcz nabożeństwo, na którym odczytano życiorys i omówiono pracę Ojca Swiętego. W nabożeństwie tym wzięły udział przeważnie delegacje i członkowie Katol.Stow.Młodz. Udział 300 osób.-

W dniu 16 lutego, jako dzień pogrzebu Ojca Św.i zakończenia uroczystości żałobnych odbyło się nabożeństwo żałobne w Wysokiem-Mazow., w którym wzięły udział szkoły oraz przedstawiciele władz państwowych, samorządowych i organizacje społeczne

28

ze sztandarami. Obecnych około 1.000 osób.

W dniu 15.II staraniem parafialnej Akcji Katolickiej w Grajewie zostało urządzone uroczyste nabożeństwo żałobne za spokój duszy Ojca Św. Piusa XI. Nabożeństwa takie odbyły się również we wszystkich kościołach w powiecie.-

W dniu 19.II.została urządzona w Grajewie akademia żałobna ku czci Ojca Św.Piusa XI. Okolicznościowe przemówienie wygłosił ks.dziekan Gawędzki Andrzej,który podkreślił zasługi zmarłego i jego przyjaźń, którą żywił dla Polski.-

Dnia 12.II.1939 r.w sali Teatru Miejskiego w Grodnie odbyła się z inicjatywy stowarzyszenia Akcji Katolickiej akademia żałobna ku czci zmarłego Papieża Piusa XI-go. W akademii wzięło udział społeczeństwo katolickie w liczbie ponad 1000 osób. W czasie akademii wygłosili przemówienia prezes Akcji Katolickiej w Grodnie. Orkiestra wojskowa wykonała kilka utworów żałobnej muzyki kościelnej, a chór kościelny odśpiewał pieśni religijne. W czasie akademii panował nastrój wysokiego skupienia i powagi.

W związku z przypadającym w dniu 16.II.b.r. świętem narodowym Litwy zaobserwowano ze strony duchowieństwa katolickiego na terenie gminy Marcinkańce co następuje:

Dnia 11.II.b.r. ks.Czaglis Franciszek,proboszcz w Kobelach po wygłoszeniu kazania ogłosił wiernym, że dnia 16 lutego 1939 r przypada rocznica odzyskania niepodległości Litwy.W związku z tym wezwał ludność do przybycia na nabożeństwo w tym dniu.-

Dnia 16.II.b.r.ks.Czaglis odprawił nabożeństwo na intencję pomyślnego rozwoju Litwy i wygłosił kazanie, w którym wezwał ludność litewską do modłów o przywrócenie jej praw pielęgnowania języka ojczystego. Po nabożeństwie wziął udział w akademii w domu parafialnym, którą urządzono z okazji rocznicy odzyskania niepodległości Litwy.-

Ks. Gietkowt, proboszcz w Rotnicy urządził dnia 12 lutego b.r. w swym mieszkaniu prywatnym zebranie kilku działaczy litewskich. Na zebraniu tym wyraził zgodę na odprawienie nabożeństwa z okazji rocznicy narodowego święta litewskiego. Nabożeństwo to zostało rzeczywiście odprawione 16.II.1939 r. Chór litewski odśpiewał w kościele narodowym hymn litewski.-

Z działalności księży na terenie powiatu wysoko-mazowieckiego wspomnieć należy o ks.Rogalskim, proboszczu w Płonce-Kościelnej, który przed kilku miesiącami nastał po śmierci ś.p.kanonika ks. Onufrego Wyszomirskiego. Ks.Rogalski natychmiast po przybyciu na teren wsi starał się okazać niezwykłą energię i, jak się wyraził, postanowił ze wsi Płonka Kościelna zrobić Lisków. Kilka zresztą daleko idących planów nie udało się ks.Rogalskiemu, a ludność rozpoczęła go nazywać drugim naczelnikiem urzędu skarbowego mającym ściągać podatki na inwestycje wiejskie. W czasie wyborów ks. Rogalski otoczył się kilku sympatykami Str.Nar.chcąc wejść sam do rady gminnej i wprowadzić swoich zwolenników. Niestety i to nie udało mu się. Parafianom zarzucał rozgoryczony, że aczkolwiek do pomocy stanęli mu wybitni działacze, żadnego sukcesu nie odniósł i w związku z tym żywi wiele żalu i niechęci do tamtejszego wójta oraz do wybitniejszych działaczy społecznych.-

Również w akcji wyborczej w powiecie brał żywy udział ks. Roch Modzelewski, proboszcz w Piekutach, który bądź to strasząc ludność z ambony, bądź też agitując starał się przeszkodzić wyborom, które nie byłyby mu na rękę, jednakże i w związku z tą akcją nie odniósł żadnych sukcesów.-

Proboszcz z Turośni-Kościelnej, pow.białostockiego, ks.Wołłko Józef w celu przeprowadzenia do rady gminnej większości kandydatów z południowo-zachodniej części gminy Juchnowiec, którzyby w przyszłości mogli zdecydować o przeniesieniu siedziby gminy z

Juchnowca Dolnego do Turośni-Kościelnej, złożył oddzielną listę wyborczą, na której sam figurował na 1-szym miejscu. W wyniku wyborów ks.Wołejko nie uzyskał potrzebnej liczby głosów.-

Proboszcz parafii w Dolistowie również zgłosił oddzielną listę wyborczą bez zabrania politycznego, z której weszło 5 radnych.-

W dniu 9.II.b.r.ks.prefekt Mizerski w czasie kazania w kościele parafialnym w Grajewie poruszył między innymi kwestię czytelnictwa w Polsce.Nadmienił, że młodzież polska, pomimo małego zainteresowania się książką, chętnie jednak czyta lekturę demoralizującą która w 60% wydawana jest przez żydów. Szczególnie niebezpieczne, zdaniem mówcy, jest wydawnictwo "Rój", podające w przekładzie fabuły książek sowieckich. Zaznaczył, że w Niemczech wydawnictwa żydowskich zagarnął tam rynek księgarski w 90%. Polacy wiedząc jak wielkie niebezpieczeństwo przynosi szkodliwa lektura, powinni czytać wyłącznie gazety i wydawnictwa polskie, katolickie.

Ks.wikary Łupiński z Grajewa, jeżdżąc po kolędzie we wsi Dybła, gm.Bogusze, namawiał młodzież do wystąpienia z nowopowstałego tam Koła Młodzieży Wiejskiej, dowodząc, że organizacja ta jest antyreligijna. Na skutek takich nawoływań członkowie wypisali się z tego stowarzyszenia, wobec czego znajduje się ono w stanie likwidacji.-

Dnia 24.II.b.r. po wykładzie ks.biskupa Łukomskiego, zakończony został w Łomży Kurs Wyższej Kultury religijnej, zorganizowany przez Diec.Inst.Akcji Katolickiej.Kurs trwał od 23.XI.ub.roku. Wszystkich wykładów wygłoszono 46, na które uczęszczało przeciętnie około 100 osób.-

2 Wyznanie prawosławne.

Dnia 11 lutego b.r. biskup prawosławny Sawa odprawił nabo-

żeństwo żałobne w soborze katedralnym za spokój duszy zmarłego Papieża. Po nabożeństwie biskup Sawa wygłosił krótkie przemówienie wzywając wiernych do wstrzymania się z urządzaniem zabaw do dnia pogrzebu Papieża.-

W dniu 10.II.b.r. w tej świątyni prawosławnej w związku z przypadającym w tym dniu pogrzebem Ojca Świętego ks.prawosławny Borysiewicz odprawił nabożeństwo żałobne.

Eliasz Alimowicz, wyznania prawosławnego z Grzybowszczyzny,posiadający wśród ludności prawosławnej znaczną popularność jakkolwiek pozostaje w złych stosunkach z klerem /do sekty nie należy ani sekty nie stworzył pomimo pomawiania go o to przez kler prawosławny/ po odstąpieniu na rzecz Kościoła Rzymkat.cerkwi prawosławnej począł gromadzić materiał budowlany i zakładać fundamenta pod nowy dom modlitwy /projektowana budowla miała mieć wygląd cerkwi/. Prowadzenie budowli zostało zabronione.-

- - - - o o o o o - - - -

ZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
dział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

30

Nr.PN.52/2/39.Tjn.

ałystok, dnia 9 marca 1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.2/39.Tjn.

/z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych

C Z Ę Ś Ć II Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Najbardziej zorganizowaną i żywotną mniejszością na terenie województwa jest mniejszość żydowska, która w okresie sprawozdawczym ze względu na wypadki międzynarodowe przeżywała okres dużo trudności wobec konieczności zajęcia stanowiska w sprawach najbardziej palących. Wypadki na terenie międzynarodowym jak konferencja okrągłego stołu", konieczność wyszukania terenów emigracyjnych i rozwiązania sprawy uchodźców znajdywały odbicie w nastrojach i wzajemnych stosunkach żydowstwa polskiego. Obrady "konferencji okrągłego stołu" wywołały szereg protestów przeciwko rządowi angielskiemu oraz pogłębiły antagonizmy wśród ugrupowań sjonistycznych. Przedłużająca się rewolucja palestyńska oraz niepowodzenia "konferencji okrągłego stołu" zwołanej wszak dla zlikwidowania jej w odłamie sjonistów ogólnych wywoływały nastrój przygnębienia. Wszystkie te wypadki międzynarodowe były umiejętnie wykorzystywane przez Nową Organizację Sjonistyczną, która na tle krytycznego stosunku do taktyki sjonistycznej w związku z rozwiązywaniem powyższych zagadnień starała się poprawiać swą sytuację i stan posiadania. Na tle różnic taktycznych oraz różnych stosunków do zagadnienia palestyńskiego dochodziło do ostrych starć i nieporozumień w obozie sjonistów, a na terenie Grodna pomiędzy

rewizjonistami a sjonistami doszło do ekscesów, najścia na lokal sjonistów, zniszczenia portretu Weizmana i t.p.

Problemy polityki wewnętrznej Państwa, dotyczące kwestii żydowskiej, ciągłe antyżydowskie wystąpienia w parlamencie i wzrastający antysemityzm w łączności z zagadnieniami polityki zewnętrznej były powodem przygnębiających nastrojów w masach społeczeństwa żydowskiego. Te kwestie w ciągle wzrastającym antysemityzmem gospodarczym na czele sprzyjały także wzmocnieniu prądów emigracyjnych w masach żydowskich, które wykazują większą podatność na działalność tych prądów niż sztaby partyjne i przewódcy.

Marksistowskie ugrupowania żydowskie nadal zwalczały wszelkie pomysły emigracyjne, inicjowały walkę o równouprawnienie i ustrój demoliberalny Państwa. Sprzymierzeńcem ich w tej dziedzinie były polskie ugrupowania socjalistyczne.-

Zbliżające się wybory samorządowe nie stały się powodem konsolidacji społeczeństwa żydowskiego, mimo wysiłków ze strony prawie wszystkich ugrupowań społeczno-politycznych, które jednak prowadząc akcję konsolidacyjną nie chciały nic dać od siebie a zarabiać na innych. Te właśnie powody jak dotychczas stoją na przeszkodzie konsolidacji żydowskiej dla wygrania wyborów samorządowych. Orientując się na podstawie dotychczasowych obserwacji i wydarzeń należy dojść do przekonania, że utworzenie jednego bloku wyborczego żydowskiego nie dojdzie do skutku, a stworzone będą conajmniej trzy bloki z których jeden stanowić będą ugrupowania marksistowskie, drugi sjonistyczno-mieszczańskie i trzeci neosjonistyczno-mieszczańskie.-

Mniejszość białoruska w okresie sprawozdawczym żadnej zorganizowanej akcji nie prowadziła.

Mniejszość litewska poza obchodem święta narodowego nie

31

wykazała się również żadną działalnością.

Mniejszość niemiecka całość swych zainteresowań i wysiłków kierowała na akcję konsolidacyjną pod sztandarami N.Z.L. Na terenie powiatu suwalskiego obserwowano narazie nieśmiałe dążenia w sprawie szkoły niemieckiej.

Mniejszość rosyjska wobec represyjnej polityki władz usiłowała prowadzić kontrakcję przez inspirowanie interpelacji parlamentarnej.

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Podobnie jak w ubiegłych okresach sprawozdawczych kolportowano legalne wydawnictwa białoruskie z Wilna.

Starosta Grodzki Białostocki decyzją z dnia 28.II.b.r. zawiesił działalność spółdzielni pn. "Zrzeszenie Pracowników Teatru Białoruskiego"Płomień" w Białymstoku".

2. Ukraińcy.

N e g a t y w n e.

3. Rosjanie.

Dnia 3 lutego b.r. R.B.O. w Grodnie urządziło przedstawienie teatralne. W imprezie tej wzięło udział około 600 osób z biskupem Sawą na czele.

Dnia 12.II.b.r. na zebraniu członków R.B.O. w Grodnie Siedlarewicz Mikołaj wygłosił odczyt.

Dnia 17.II.b.r. odbyło się nadzwyczajne zebranie członków R.B.O. w Grodnie na którym przyjęto do wiadomości decyzję władz administracyjnych o rozwiązaniu Stowarzyszenia.

4. Litwini.

Na terenie powiatu grodzieńskiego obchodzono w dniu 16. b.r. narodowe święto litewskie. Obchody te przeważnie nie wykraczały poza ramy uroczystości kościelnych.-

Na terenie powiatu suwalskiego miejscowe spółdzielnie litewskie odbyły doroczne, statutem przewidziane zebrania.-

5. Niemcy.

Dnia 5 lutego br. odbyło się zebranie "Deutscher Volksverband" w Białymstoku przy udziale około 100 osób. Przedmiotem obrad była konieczność dalszej konsolidacji Niemców oraz sprawa wyborów do rady kościelnej.

W Michałowie, powiatu białostockiego bawili dwaj niemcy z Łodzi, którzy rzekomo mają budować fabrykę tekstylną w Prusach Wschodnich i w związku z tym zamierzali rekrutować robotników. / szczegóły w meldunkach dziennych Nr.43 i 44/.-

6/ Żydzi.

a/ Życie polityczne.

Bund i przybudówki.

Dnia 2 lutego w Białymstoku odbyła się konferencja przedstawicieli Bundu i organizacyj pozostających pod jego wpływami oraz przedstawicieli PPS, na której postanowiono zainicjować akcję zwalczanie ghetta ławkowego na uniwersytetach. /Szczegóły w meldunku dziennym Nr.28/.-

Dnia 4 lutego Bund w Grodnie zwołał konferencję przybud w sprawie wyborów samorządowych.-

Tegoż dnia w Grodnie odbyła się zbiórka milicji "Cukunft" również poświęcona sprawie wyborów.

32

Dnia 4 lutego przedstawiciel CK Lewik Szymon z Warszawy wygłosił w Bielsku-Podl. na zebraniu Bundu referat na temat: "Literatura, Sztuka i życie".-

Dnia 4 lutego na zebraniu w Łomży uchwalono protest przeciwko ghettu ławkowemu na uniwersytetach.-

Dnia 18 lutego w Białymstoku urządzono wieczór towarzyski dla kobiet.

Dnia 25 lutego na zebraniu Bundu w Grodnie omawiano aktualne zagadnienia polityczne oraz sprawę wyborów samorządowych.

alej-Sjon
rawica/

Dnia 19 lutego w Łomży odbyło się zebranie, na którym omawiano sprawy emigracyjne.

O.S.

Dnia 3 lutego odbyło się zebranie w Suwałkach ,na którym jeden z członków wygłosił referat na temat:"Metoda polityki sjonistycznej w obecnej chwili". Mówca wypowiedział się przeciwko polityce organizacyjnej sjonistycznej.-

Na zebraniu w dniu 11 lutego w Ostrołęce wygłoszono odczyt na temat "W decydującej chwili dla narodu żydowskiego".

Podobny odczyt wygłoszono w dniu 12 lutego w Augustowie.

Dnia 18 lutego w Łomży na wiecu rewizjonistów przeciwko "konferencji okrągłego stołu" wygłosił przemówienie Abram Lipman z Wilna.

Tegoż dnia odbyło się protestacyjne zgromadzenie w Suwałkach.

Dnia 21 lutego wyżej wspomniany Lipman wygłosił przemówienie na temat:"Konferencji okrągłego stołu" na zgromadzeniu w Suwałkach.

Dnia 21 lutego w Hajnówce,pow.bielskiego, delegat centrali Dykerman wygłosił odczyt na temat:"Palestyna w niebezpieczeństwie".

Organizacja sjonistyczna.

Dnia 3 lutego dr Gotlib z Warszawy wygłosił w Suwałkach odczyt na temat:"Rozwój proroctwa u żydów".-

Dnia 5 lutego Organizacja Sjonistyczna w Białymstoku zwołała wiec protestacyjny przeciwko polityce angielskiej w Palestynie. /Szczegóły w meldunku Nr.30/

Dnia 12 lutego taki sam wiec odbył się w Grodnie.-

Dnia 17 lutego w Suwałkach na zaproszenie Org.Sjon. dr Staropolski Naftal wygłosił odczyt na temat:"Poezja w Biblii".

Dnia 24 lutego w Suwałkach dr Szermanowa wygłosiła odczyt na temat:"Obecne zadania kobiety żydowskiej".-

Dnia 25 lutego w Białymstoku Klementynowski Hirsz z Warszawy wygłosił odczyt na temat:"Nasza przyszłość w Palestynie".

Dnia 4 lutego z okazji 5-lecia istnienia tej organizacji w Grodnie urządzono odczyt z równoczesnym odsłonięciem sztandaru.

Dnia 11 lutego w Czyżewie pow.wysoko-mazow., urządzono akademię z okazji 70-lecia urodzin rabina J.Miselbauma.

Tegoż dnia w Wysokiem-Mazowieckiem nauczyciel Ekstejn wygłosił odczyt na temat:"Emigracja żydów do Palestyny".-

Cyfrową działalność żydowskich ugrupowań politycznych przedstawia się następująco:

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyjne. nowe	Jednostki organizacyjne. zlikwid.
B u n d	3	4	-	329	15	100	-	-
Poalej-Sjon	-	1	-	100			-	-
N . S .	2	4	4	1115	50	300	-	-
Organiz.Sjon.	2	-	4	1820	120	1000	-	-
Aguda	-	-	1	250			-	-
Mizrachi	-	-	2	120	50	70	-	-

33

b/ Prasa.

Prasa żydowska w okresie sprawozdawczym ograniczała się przeważnie do rejestracji i komentowania przejawów życia regionalnego. Z problemów ogólnych poruszano zag.hnienie walki z antysemityzmem, przejawów którego prasa żydowska doszukiwała się w każdej dziedzinie życia.

Ogólnie biorąc prasa żydowska szukająca wszędzie antysemityzmu, zwalczająca wszelkie pomysły emigracyjne i prowadząca bój o równouprawnienie nie wytwarza właściwych nastrojów w społeczeństwie żydowskim, przyczyniając się raczej do dezorganizacji jego życia. Społeczeństwo żydowskie bowiem w masie bez przywódców partyjnych należycie docenia wagę swej sytuacji, lecz prasa żydowska unika odźwierciedlania tych właściwych nastrojów starając się skierowywać zainteresowania na zagadnienie walki o równouprawnienie i budowę demoliberalnego ustroju w Państwie wspólnie z polskimi ugrupowaniami socjalistycznymi. W sprawie wyborów samorządowych prasa żydowska poświęcała bardzo wiele miejsca wzywając do tworzenia bloków wyborczych oraz inspirując różne ugody wyborcze.-

c/ Życie gospodarcze.

Dnia 19 lutego w Łomży odbyło się zebranie Związku Kupców i Detalistów w sprawie kasy bezprocentowej. Tegoż dnia na zebraniu rzemieślników w Łomży niejaki Hofman z Warszawy przemawiał na temat konieczności utrzymania żydowskiego stanu posiadania w rzemiośle.

Związek Drobnych Kupców prowadził akcję w sprawie tworzenia bloków wyborczych z mieszczańskimi ugrupowaniami żydowskimi.

Dnia 26 lutego odbyło się zebranie kasy bezprocentowej

przy Związku Kupców w Białymstoku, na którym dokonano wyboru władz kasy.

Akcja unarodowiania handlu prowadzona przez społeczeństwo polskie napotyka na kontrakcję ze strony społeczeństwa żydowskiego, która polega na tworzeniu odpowiednich kredytów, akcji konkurencji cen, odpowiedniej polityki hurtowej i t.p. Mimo to żydowskie sfery gospodarcze poważnie traktują akcję społeczeństwa polskiego i z tego powodu usiłują przeprowadzać przewarstwowienie ludności żydowskiej. Bojkot gospodarczy wpływa na wzmacnianie nastrojów emigracyjnych w sferach żydowskich.

d/ Życie zawodowe.

Związek Zawodowy Robotników Przemysłu Skórzanego i Pokr.Zaw. oddział w Łomży prowadził akcję o podwyżkę płac. Poza tym żadnej akcji ze strony żydowskich związków zawodowych nie notowano.

e/ Życie kulturalno-oświatowe.

Dnia 3 lutego b.r. odbyło się w Białymstoku zebranie koła literatów i Dziennikarzy Żydowskich. /Szczegóły w meldunku dziennym Nr.33/.

Na zebraniu członków stowarzyszenia Przyjaciół Teatru Żydowskiego w Grodnie w dniu 15 lutego podnoszono konieczność utworzenia teatru żydowskiego w Grodnie. Zwrócono się w tej sprawie z odpowiednim memoriałem do Związku artystów żydowskich w Warszawie.

Działalność kulturalno-oświatową stowarzyszeń żydowskich ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Zebrania	Odczyty.	Obchody zabawy i przedstawien.	Frekwencja.	Rozpiętość od	do	Jednostki organizacyjne	likwid.
Zw.Lit.i Dzien.Żyd.	1	-	-	20			-	-
Tow.Przyj.Teatru Żyd.	1	-	-	18			-	-
M a k a b i	-	-	4	550	10	- 130	-	-
Linas Chacedek	1	-	1	230	100	- 130	-	-
Kultur-Liga	-	3	-	190	40	- 60	-	-
Haszomer-Hacair	-	-	1	500			-	-
Brith-Trumpeldor	-	-	2	130	50	- 80	-	-
T O Z	-	-	2	180	70	- 110	-	-
"Kraft"	-	-	1	120			-	-
"Jutrznia"	-	-	1	80			-	-

X/ R ó ż n e .

W związku z koniecznością utrzymania uchodźców żydowskich prowadzono w społeczeństwie żydowskim zbieranie ofiar na ten cel.

- - - - o o o - - - -

WOJEWODA BIAŁOSTOCKI

Nr PN.52/3/39.Tjn.

TAJNE!

Nr ewid. 24 35

Białystok, dnia 8-IV-1939r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne nr 3 za miesiąc marzec 1939 roku.

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Przedkładam w 4-ch egzemplarzach /nr ewid. 1,2,3,4/

MIESIECZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE nr 3/39

z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych.

WOJEWODA

/H. Ostaszewski/

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publ.	nr 5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" " Poleski	" 7	-	1 "
" " Nowogródzki	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
" " Wołyński	" 14	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelac. w Wilnie	" 15	-	1 "
" " " " w Warszawie	" 16	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 17	-	1 "
" " " " w Grodnie	" 18	-	1 "
" " " " w Łomży	" 19	-	1 "
" " Wydz.Zam."S.O. w Suwałkach	" 20	-	1 "
Ekspozytura nr I.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	" 21	-	1 "
Samodzielny Referat Informac.DOK.III.w Grodnie	" 22-23	-	2 "
" " " DOK. IX. w Brześciu nB.	" 24	-	1 "
" " " DOK. I.w Warszawie	" 25	-	1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 26	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi wojew.b-stockiego	" 27-38	-	12 "
Pan Komendant Wojewódzki PP. w Białymstoku	" 40	-	1 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 39	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Sledczego w Białymstoku	" 41	-	1 "
Archiwum	" 42-44	-	3 "
Odbito.		-	44 egz.

ZANOTOWANO 20.IV.39

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D. O. K. IX.
Dnia 17 KW. 1939 mies. 19 r.
Przydział
Załączników
L. dz. 5353

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

T A J N E !

Nr.PN.52/3/39.Tjn.

Białystok, dnia 9 kwietnia 1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.52/3/39.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Zainteresowania ludności w pierwszej połowie marca b.r. skupiały się przeważnie dookoła wyborów samorządowych. W związku z wyborami samorządowymi dały się zauważyć na wsi spadek wpływów partii politycznych na ludność wiejską oraz duża odporność na prowadzoną agitację i głoszone hasła przez poszczególne ugrupowania. Z drugiej strony stwierdzono wzrost zainteresowań sprawami czysto gospodarczymi, bezpośrednio dotyczącymi ludność gmin wiejskich Przy montowaniu bloków wyborczych w miastach położono główny nacisk na to, by ilość mandatów żydowskich ograniczyć do minimum. Dużą ruchliwość w tym kierunku wykazał O.Z.N. na terenie miasta Białegostoku i Grodna. Zaznaczyć trzeba, że tego rodzaju postawienie sprawy spotkało się z aprobatą pozycji, mimo odmiennych dyrektyw przekazanych dołom przez władze partyjne, które zalecały wystawianie list samodzielnych.-

Wydarzenia międzynarodowe jakie nastąpiły w drugiej połowie marca b.r. to jest zajęcie Czechosłowacji przez Niemców oraz Kłajpedy, a następnie Rusi Podkarpackiej przez Węgry - zepchnęły wszystkie dotychczasowe zainteresowania ludności na ostatni plan.

36

Zawrotne tempo rozwijających się wydarzeń u granic Polski wywołało w pierwszych chwilach swego rodzaju oszołomienie. Brak ścisłych informacyj podawanych przez prasę i radio, o rozgrywających się wypadkach był jednym z głównych powodów szerzenia się najrozmaitszych plotek, dość często o podłożu defetystycznym. W następstwie tego poczęto wycofywać oszczędności z kas i banków, które w głównej mierze obracano na zakup artykułów pierwszej potrzeby, jak sól, nafta i mąka.-

Nastroje zmieniały się prawie z godziny na godzinę - obawa i zwątpienie szybko minęły, przeobrażając się w błyskawiczne zespolenie wszystkich, aż masy przybrały postawę nietylko obronną ale nawet ofensywną w stosunku do Niemiec. Bojowy nastrój ogarnął wszystkie warstwy społeczeństwa, które w rozmaitej formie wyrażały gotowość i chęć odebrania Niemcom Gdańska, Śląska, a przede wszystkim Prus Wschodnich.-

Powołani do służby wojskowej rezerwiści, w przekonaniu, że jesteśmy w przededniu wojny z Niemcami udawali się z bezprzykładnym zapałem i ochotą do swych pułków. Ci rezerwiści, którzy nie otrzymali kart powołania - zgłaszali się samorzutnie do urzędów gminnych i posterunków P.P. domagając się powołania ich do wojska.-

Jako objaw bardzo ważny dla nowych stosunków podkreślić trzeba fakt, że wspomniane nastroje ogarnęły /za wyjątkiem Niemców/ wszystkie miejscowości narodowe, nie wyłączając Żydów.-

Ogólna chęć rozprawy z Niemcami z pełną wiarą w zwycięstwo Polski dominowała tak silnie, że wiadomości o stabilizowaniu się sytuacji, napływające w ostatnich dniach marca spowodowały nawet żal i rozczarowanie, że do takiej rozprawy z Niemcami nie doszło.-

Poza silną i zdecydowaną postawą naszego społeczeństwa w chwilach przełomowych dały się również zauważyć zrozumienie i ufność dla ostrożnej i samodzielnej polityki Rządu, zapewniającej

Polsce wzrost znaczenia na arenie międzynarodowej.-

Wypadki jakie miały miejsce w drugiej połowie marca b.r. i towarzyszące im nastroje zatarły chwilowo całkowicie wszelkie różnice ideologiczne, dzielące społeczeństwo. Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych, tak zewnętrzna, jak i wewnętrzna całkowicie osłabła i żadnych jej przejawów nie obserwowano.-

Nawet takie wydarzenia, jak powrót emigrantów politycznych i oddanie się ich do dyspozycji władz sądowych - przeszły na terenie województwa prawie bez echa.-

Sytuacja gospodarcza: Na odcinku gospodarczym nastąpiła nieznaczna poprawa na skutek zwiększenia zatrudnienia ilości bezrobotnych. Rozpisanie pożyczki lotniczej wzbudziło duży entuzjazm wśród ludności i nadzieja ożywienia życia gospodarczego. Dość znaczne stosunkowo wycofanie wkładów oszczędnościowych między 15 a 25 marca b.r. nie odbiło się zasadniczo ujemnie na życiu gospodarczym, gdyż wycofanie oszczędności użyto głównie na zakup artykułów pierwszej potrzeby. Wycofane wkłady znalazły się tym samym w dalszym obrocie.-

Ziemiopłody utrzymały się na poziomie z poprzedniego miesiąca. Zwyżkowało cośkolwiek jedynie żyto. Transakcje zbożem zwiększyły się. Zwyżkowały również ceny nierogacizny, co ma pozostawać w związku z większym zapotrzebowaniem Niemiec, które zgłaszają coraz większe zamówienia.-

Zima tegoroczna, bez ostrzejszych mrozów i przy odpowiedniej pokrywie śnieżnej pozwala przypuszczać, iż zasiewy przyniosą dobre rezultaty.-

- - - o o o o - - -

37

b. Przegląd prasy.

1. Przegląd treści:

Miejscowa codzienna prasa składa się z mutacji pism warszawskich. Z tego też powodu ogranicza się do zainteresowań tematami regionalnymi, unikając t.zw. wielkiej polityki. Periodyki również poza ramy zagadnień regionalnych nie wykraczały. Organa O.Z.N. w Białymstoku i Grodnie prowadziły polemikę z organami lewicowo-demokratycznymi oraz żydowskimi na tle różnic ideologicznych w związku z aktualnymi zagadnieniami życia miejscowego zwalczając się wzajemnie w sposób niejednokrotnie przekraczający ramy przyzwoitości i t.z. "etyki dziennikarskiej". Nadużycia ogłoszeniowe wykryte przez władze sądowe w "Echu Białostockim" ukaranym powszechnie za organ O.Z.N. oraz zaprzestanie jego wydawania w związku z tym stanowiły temat większości politycznych "artykułów" pracy opozycyjnej.-

2. Powstały nowe czasopisma:

Z dniem 1 marca 1939 r. na miejsce zlikwidowanego "Echa Białostockiego" wyszedł "Kurier Białostocki". W Grodnie z dniem 4 marca rozpoczął wychodzić " 5 groszy Dziennik Popularny".-

Dnia 14 marca wznowiono wydawanie dziennika "Wiadomości Białostockie".-

3. Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e.

4. Konfiskaty prasowe:

N e g a t y w n e.

5. Procesy prasowe:

N e g a t y w n e.

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

W pierwszej połowie marca b.r. OZN najwięcej uwagi poświęcał wyborom radnych gminnych, a następnie-przygotowaniom do wyborów do rad miejskich.-

Druga połowa okresu sprawozdawczego zepchnęła wszystkie sprawy i dotychczasowe zainteresowania ludności i ugrupowań politycznych - na drugi plan, wobec napięcia i poruszenia, jakie u wszystkich wywołało zawrotne tempo rozgrywających się wypadków na arenie międzynarodowej w związku z zajęciem przez Niemców Czech oraz Kłajpedy.-

Idąc z prądem tych wydarzeń, OZN organizował odpowiednią akcję, jak manifestacje z okazji uzyskania wspólnej granicy polsko-węgierskiej, propagowanie gotowości społeczeństwa do obrony granic Państwa oraz nawoływanie do ofiarności na ten cel.-

Szczegóły działalności OZN w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski . W dniu 16 marca b.r. OZN urządził w Augustowie zgromadzenie publiczne przy udziale około 400 osób dla zamanifestowania przyjaznych uczuć do Węgier w związku z osiągnięciem wspólnej granicy polsko-węgierskiej.-

Białystok-M. Dnia 22.III.b.r. Rada Grodzka OZN urządziła wiece czór dyskusyjny. Tematem przemówień były sprawy szkolnictwa oraz sprawa wyborów do Rady Miejskiej. Obecnych na zebraniu było około 70 osób.-

38

Powiat bielski. Dnia 5 marca b.r. w Cieremsze odbyło się zebranie czł-onków nowozorganizowanego koła OZN. W zebraniu wzięło udział około 70 osób, przeważnie pracowników kolejowych. Przemówienia wygłosili: Kazimierz Żarski, Mirosław Kryszczukajtis i Romuald Szczepański. Mówcy charakteryzowali cele i zadania OZN

Dnia 12 marca b.r. w Bielsku-Podlaskim odbyło się zebranie członków i sympatyków O.Z.N. przy udziale około 150 osób. Przemówienie wygłosili: Stanisław Badowski - o celach i zadaniach O.Z.N. i Józef Pohorski - na temat "Kolonie warunkiem rozwoju naszego życia gospodarczego".-

W związku z uzyskaniem wspólnej granicy polsko-węgierskiej, w dniu 16 marca b.r. O.Z.N. urządził w Bielsku-Podl. okolicznościową manifestację przy udziale około 200 osób.

Powiat grodzieński. Dnia 16 marca b.r. OZN zorganizował w Grodnie manifestację z okazji uzyskania wspólnej granicy z Węgrami. Udział w manifestacji wzięło około 1000 osób. Dłuższe przemówienie wygłosił dr Antoni Pałasz - członek prezydium Rady Obwodowej OZN. Mówca podkreślił znaczenie połączenia granicy polsko-węgierskiej.-

Po przemówieniu uformował się pochód, który udał się pod gmach Starostwa, gdzie wręczono wicestaroście depeszę hołdowniczą oraz rezolucję domagającą się przyłączenia do Polski Spisza i Orawy.-

Dnia 29 marca b.r. staraniem OZN i Związków Kombatanckich odbyło się w Grodnie zgromadzenie manifestacyjne pod hasłem obrony granic Rzeczypospolitej Polskiej. Przemówienia wygłosili Brunon Hlebowicz -kierownik miejscowej placówki Z.M.P. i dr Antoni Pałasz. W manifestacji wzięło udział około 1.700 osób.-

Powiat łomżyński. Dnia 12 marca b.r. odbyło się w Łomży zgromadzenie publiczne, zwołane przez O.Z.N. Zgromadzenie to odbywało się w sali "Domu Żołnierza". Obecnych było około 400 osób.-

Przemówienia wygłosili:

1. Poseł Dobkowski, który wezwał do uczczenia przez powstanie nowoobranego Papieża Piusa XII;

2. Sen. Łazarski - omówił wewnętrzną i zewnętrzną politykę Polski;

3. Poseł Erdman - podkreślił znaczenie Polski wśród państw europejskich, dodając, że znaczenie to uzyskano dzięki stworzeniu silnej Armii;

4. Poseł Śleszyński wskazał na konieczność omijania pośredników przy nabywaniu towarów przez wieś;

5. Lewicki - przedstawiciel ZMP poruszył sprawę wychowania młodzieży.

Na zakończenie zgromadzenia przedstawiciel Okręgu Warszawskiego O.Z.N. - Mazurkiewicz powitał zebranych w imieniu tego okręgu, w związku z wcieleniem powiatu łomżyńskiego z dniem 1 kwietnia do województwa warszawskiego.-

Powiat ostrołęcki. Dnia 5 marca b.r. staraniem O.Z.N. urządzono w Ostrołęce odczyt na temat:"Sprawy gospodarcze i obronność Państwa" Odczyt ten wygłosił poseł Dobkowski. W czasie przemówienia Dobkowskiego usiłował mu przeszkadzać sekretarz Zarz.Pow. Str.Nar. w Ostrołęce, Stanisław Dyspolski przez stawianie szeregu pytań. Zebrani zagrozili Dyspolskiemu wyrzuceniem z sali, wobec czego zaprzestał on swoich wycieczek pod adresem O.Z.N. Przemówienie posła Dobkowskiego wzbudziło znaczne zainteresowanie wśród zebranych. Obecnych na sali było około 500 osób.-

Dnia 16 czerwca b.r. O.Z.N. zorganizował w Ostrołęce manife-

stację z okazji uzyskania wspólnej granicy z Węgrami. Udział w manifestacji wzięło około 350 osób.-

Powiat ostrowski. Dnia 2 marca b.r. w Andrzejewie odbyło się zebranie sympatyków O.Z.N. przy udziale 34 osób. Na zebraniu tym przemawiali: b.poseł na Sejm-Józef Gromada oraz kierownik szkoły Łuniewski. Obaj mówcy poruszali lokalne sprawy gospodarcze. W toku dyskusji, jaka się następnie wywiązała, zebrani podkreślali, że przymus ubezpieczenia inwentarza żywego i martwego w obecnym czasie jest ciężarem dla rolników i domagali się zniesienia tego ubezpieczenia.-

Powiat wołkowyski. Dnia 5 marca b.r. odbył się w Wołkowysku powiatowy zjazd rolniczy, zorganizowany przez O.Z.N. Udział w zjeździe wzięło około 500 osób. Przewodniczył gen.w st.sp.Wacław Przeździecki. Przemówienia wygłosili:

1/ Romatowski - o sytuacji w rolnictwie,

2/ Rogowski, insp.szkolny - o dorobku oświaty w pow.wołkowyskim i jej potrzebach,

3/ Włodzimierz Bzowski - o oświacie w skali ogólno-państwowej,

4/ Wiszniewski - o spółdzielczości,

5/ Tadeusz Kolankiewicz - o drogach i budownictwie w powiecie wołkowyskim,

6/ Scibor - o korzyściach,płynących z należenia do organizacji,

7/ Sen.Kazimierz Bisping - o działalności przedstawicieli rolnictwa na terenie parlamentu,

8/ Sen.Michał Łazarski - o ujemnych skutkach dla chłopów idących po linii opozycji.-

Dnia 26 marca b.r.w Krzemieńcu odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale około 300 osób,zwołane przez OZN.Przemawiał poseł Michał Krzywiec,który charakteryzował pracę Rządu i Sejmu oraz omawiał sprawy lokalne.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 26 marca b.r. w Wysokiem-Mazowieckiem odbył się zjazd gospodarczy OZN przy udziale około 600 osób.

Na zjeździe tym pierwszy wygłosił przemówienie sen.Michał Łazarski, który scharakteryzował położenie międzynarodowe,omówił sytuację w Polsce i wezwał zebranych do zachowania spokoju, a w razie potrzeby - oddania się pod rozkazy Marszałka Rydza-Śmigłego.-

Następnie przemawiał poseł Erdman, który omówił sprawy gospodarcze i podkreślił, że Polska za wszelką cenę musi się pozbyć żydów.-

Trzecim mówcą był poseł Mystkowski, który poruszał sprawy gospodarcze powiatu wysoko-mazowieckiego.-

Po przemówieniach wywiązała się ożywiona dyskucja. Na zapytania rzeczowe odpowiadali sen.Łazarski i posłowie-Erdman i Mystkowski.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez OZN w marcu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie.

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki org.	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	400		-	-		-	-
Białystok-M.	-	-		1	70		-	-
Bielski	1	200		2	200	70-150	-	-
Grodzieński	2	2700	1000-1700	-	-		-	-
Łomżyński	1	400		1	80		-	-
Ostrołęcki	2	850	350- 500	2	72	32- 40	-	-
Ostrowski	-	-		2	84	34- 50	-	-
Wołkowyski	2	800	300- 500	1	50		-	-
Wysoko-Mazow.	1	600		-	-		-	-
R a z e m :	10	5950	300-1700	9	576	32-150	-	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

Okres sprawozdawczy upłynął dla Str.Narodowego pod znakiem przygotowań do wyborów do rad miejskich oraz na montowaniu akcji

bojkotu ekonomicznego żydów zwłaszcza w okresie przed świętami wielkanocnymi.-

Wydarzenia na terenie międzynarodowym zniwelowały w znacznej mierze ostrość akcji Str.Narodowego zarówno na odcinku bojkotu żydowskiego jak i opozycyjnych wystąpień przeciwko rządowi. Teraz stronnictwo to poczęło podkreślać konieczność skupienia się Polaków pod jednym sztandarem dla obrony nienaruszalności granic Państwa oraz do ofiarności na ten cel.-

Szczegóły działalności Str.Narodowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat Augustowski. Dnia 26 marca b.r. odbyło się w Augustowie zebranie członków miejscowej rady powiatowej Str.Narodowego przy udziale 26 osób. Przemówienie do zebranych wygłosił sekretarz tej rady - Eugeniusz Chadaj. Mówca scharakteryzował obecną sytuację międzynarodową, podkreślając agresywność Niemiec i dodał, że cały Naród Polski gotów jest przeciwstawić się zakusom Rzeszy Niemieckiej.-

Białystok-Miasto. Koło Grodzkie Str.Nar., po dokonanych wyborach w lutym b.r. nowego zarządu, ożywiło nieco swą działalność, urządzając kilka zebrań, na których omawiano sprawy organizacyjne. Zarząd Grodzki odczuwa brak funduszów na cele organizacyjne oraz na wybory do Rady Miejskiej, to też postanowiono zbierać ofiary wśród członków i sympatyków stronnictwa.-

Dla zwiększenia stanu posiadania uchwalono przeprowadzić agitację wśród dawnych członków Str.Nar. i nakłonić ich do ponownego wstąpienia do organizacji.
Do wyborów do Rady Miejskiej w Białymstoku Str.Narodowe ma iść samodzielnie.-

Powiat białostocki. Dnia 19 marca b.r. odbyło się w Białymstoku posiedzenie Rady Powiatowej Stronnictwa N odowego przy udziale delegatów z 28 jednostek organizacyjnych /obwodów,kół/.-

Na wstępie posiedzenia poszczególni delegaci składali sprawozdania z działalności swych ogniw organizacyjnych,przy czym podkreślano że działalność Stronnictwa Narodowego na terenie powiatu białostockiego nieco osłabła. Winę tego przypisywano brakowi odpowiednich prelegentów-instruktorów.-

Następnie wybrano zarząd powiatowy Str.Nar.,w skład którego weszli:Bronisław Horodko-jako prezes, Antoni Zieliński-jako wiceprezes, Józef Poznański-jako skarbnik, Franciszek Kuczyński-jako zastępca skarbnika i Bolesław Milicki-jako sekretarz.-

W wolnych wnioskach poruszano sprawę możliwości połączenia się Stronnictwa Narodowego ze Stronnictwem Ludowym. Na powyższe Horodko oświadczył, że Zarząd Główny Str.Nar, prowadzi w tej sprawie rozmowy z władzami naczelnymi Str.Lud.-

Powiat grodzieński. Dnia 5 marca b.r.odbyło się w Grodnie zebranie członków Str.Narodowego z Grodna,powiatu grodzieńskiego oraz z Sopoćkiń,pow. sugustowskiego.Ogółem na zebraniu było około 20 osób.Przemówienie wygłosił prezes Zarz.Pow.S.N.w Grodnie,adw.Olgierd Daniłowicz,który,omawiając na wstępie przebieg rozprawy spadkowej w sprawie zajść antyżydowskich w Dąbrowie,pow.sokólskiego,zaznaczył, że za wystąpienia antyżydowskie Sądy karzą stosunkowo łagodnie. Omawiając następnie kwestię żydowską mówca wywodził, że sprawa ta nie może być obecnie jeszcze załatwiona, bo u steru Rządu stoją ministrowie i Sejm Ozonowy, i że O.Z.N.wprowadza społeczeństwo w błąd, bo wiele mówi, ale realnie nic nie robi w kwestii żydowskiej. Dodał, że dzieje się to dlatego, iż niektórzy posłowie wybrani zostali do Sejmu przez żydów.Poruszając politykę wewnętrzną i zagraniczną Polski, Daniłowicz zaznaczył,że dopomogła

41

ona Niemcom do dojścia do potęgi. Wspomniawszy o zajściach na politechnice w Gdańsku, mówca nadmienił, że przemówienie Szefa O.Z.N., gen.Skwarczyńskiego w tej sprawie było bardzo niewłaściwe i że tak może postępować tylko człowiek, obojętny na losy swej Ojczyzny.-

Str.Narodowe w Grodnie montuje własną listę do wyborów do Rady Miejskiej. Lista ta ma obejmować również zwolenników dawnej Ch.D. Prowadziło ono również pertraktacje z ogólno-polskim blokiem wyborczym. Pertraktacje te nie dały jednak dotychczas pozytywnych rezultatów.-

Dnia 25 marca b.r. w Domu Parafialnym w Krynkach odbyło się zebranie członków Str.Narodowego przy udziale około 30 osób. Przemawiał sekretarz Zarz.Pow.S.N. w Grodnie - Jan Balsewicz, który na wstępie scharakteryzował działalność ś.p.Romana Dmowskiego, po czym omawiał położenie międzynarodowe, zaznaczając, że Niemcy wzrastają na ~~stare~~ siłe i są coraz bardziej zachłanne. Dla skutecznego przeciwstawienia się Niemcom należy w Polsce utworzyć rząd narodowy, a dojść do tego można wówczas, gdy większość ludności polskiej będzie w szeregach Stronnictwa Narodowego.

Poruszając w końcu sprawę wyborów samorządowych, Balsewicz oświadczył, że w Krynkach Str.Nar. z własną listą nie wystąpi z uwagi na przewagę żydów w tej osadzie.-

Powiat Łomżyński. Dnia 6 marca b.r. odbyło się w Łomży zebranie członków koła grodzkiego Str.Narodowego przy udziale około 30 osób. Przemówienie wygłosił Jan Borzelecki, który omówił na wstępie znaczenie wyborów do rady miejskiej i streścił ustawę wyborczą. Następnie nadmienił, że w okresie przedświątecznym wzmożona zostanie akcja antyżydowska i bojkot handlu żydowskiego w Łomży, przy czym akcja ta musi być rozpoczęta jak najwcześniej, by nie uprzedził tego OZN, w przeciwnym bowiem razie akcja OZN mogłaby się odbić ujemnie na Stronnictwie Narodowym przy wyborach do Rady Miejskiej. Omawiając

wizyty w Polsce Himmlera i Ciano zaznaczył, że mimo prześladowań studentów polskich i ludności polskiej w Gdańsku Rząd przyjmował Himmlera uroczyście, w związku z czym nasuwa się przypuszczenie, że Polska zabiega o względy Niemiec.-

Dnia 26 marca b.r. odbyła się w Łomży powiatowa odprawa kierowników kół i wybitniejszych działaczy Str.Narodowego z powiatu łomżyńskiego. Obecnych na odprawie było około 160 osób. Dłuższe przemówienie o sytuacji politycznej wygłosił prof.Witold Staniszkis. Mówca wskazał na zaborczość Niemiec zarówno przed wojną światową jak i teraz. Nadmienił, że zabór Czech przez Rzeszę Niemiecką nastąpił w znacznej mierze wskutek chwiejnej polityki Francji i Anglii. Mówiąc następnie o apetytach Niemiec na zagarnięcie niektórych terenów Polski, Staniszkis z naciskiem podkreślił, że jeżeli powzięłaby się sięgnąć choćby po skrawek naszego terytorium, to będą odparci zbrojnie, gdyż każdy Polak będzie bronić swej niepodległości do ostatniej kropli krwi.Zaznaczył przy tym, że ostatnie posunięcia Niemiec spowodowały akcję stronnictw politycznych w Polsce za utworzeniem rządu zjednoczenia narodowego. Za rządem takim wypowiedziały się: Stronnictwo Ludowe,PPS,ONR. Wyjaśnił, że Stron. Narodowe również stoi na tym samym stanowisku, ale uważa,że najpierw musi być uzgodniony program działania,lecz nie w ramach organizacyjnych O.Z.N.,który nie potrafi skonsolidować narodu.-

Po przemówieniu Staniszkisa szereg osób poczęło wypytywać o możliwości wybuchu wojny z Niemcami,z jściach na granicy polsko-niemieckiej. Na powyższe Staniszkis odparł,że na temat wybuchu wojny nie może udzielić żadnej odpowiedzi,lecz z zachowania się Niemiec wnioskuje,że wcześniej czy później Niemcy wojnę wywołają. Co zaś do innych wersji, to nie należy dawać im posłuchu,gdyż są zmyślone, a przy tym wiedzi takie rozpowszechniane są przez wrogów Polski dla moralnego osłabienia Państwa.-

42

Dnia 27 marca b.r. odbyło się w Łomży zebranie członków koła grodzkiego przy udziale około 40 osób. Do zebranych referat o obecnej sytuacji politycznej wygłosił Stanisław Wojkowski. Treść tego referatu była analogiczna z przemówieniem Stanisławskiego na odprawie w dniu 26 marca b.r. Na zakończenie Wojkowski podkreślił, że o ile Niemcy poważą się naruszyć suwerenność Państwa Polskiego, to wszyscy członkowie Str. Narodowego jak jeden mąż pójdą do wojska i nie poskąpią swego życia i mienia w obronie Ojczyzny.-

Powiat ostrołęcki. Na terenie pow. ostrołęckiego w marcu rozpoczął ożywioną akcję organizacyjną instruktor powiatowy Str. Nar., Julian Zalewski. Objeżdżał on poszczególne koła, udzielając wskazówek i zachęcając do wytężonej pracy na rzecz stronnictwa.-

Dnia 26 marca b.r. w sali parafialnej w Goworowie odbyło się zebranie członków Stronnictwa Narodowego przy udziale około 40 osób. Przemówienia wygłosili: Stanisław Dyspolski z Ostrołęki, Julian Zalewski, Marian Łagodziński i miejscowy ks. prałat Leon Gościcki. Mówcy nawoływali do jednoczenia się w Str. Narodowym, bojkotowania ekonomicznego żydów oraz podkreślali niebezpieczeństwo, grożące Polsce ze strony Niemiec. Między innymi ks. Gościcki zaznaczył, że w Bogumilnie było zajście między Polakami a Niemcami, przy czym w zajściu tym miało paść około 500 Niemców.-

Powiat ostrowski. Na terenie pow. ostrowskiego Str. Nar. urządziło w marcu dwie akademie żałobne ku czci ś.p. Romana Dmowskiego. Jedna akademia odbyła się dnia 12 marca w Wąsewie przy udziale około 50 osób, a druga dnia 26 marca w Jasienicy w obecności około 200 osób.-

Powiat wysoko-mazowiecki. W marcu Str. Nar. prowadziło nasiloną propagandę, urządzając dwa zgromadzenie publiczne i 8 odpraw i zebrań członkowskich. Na zebraniach tych domagano się, aby Polska zdobyła

42

się na największy wysiłek dla zachowania swej niezależnej pozycji wobec ekspansji niemieckiej. Wskazywano przy tym na konieczność wzmocnienia sojuszu z Francją i Rumunią.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Narodowe w marcu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki o	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw
Augustowski	-	-		2	43	17- 26	-	-
Białystok-M.	-	-		3	50	15- 20	-	-
Białostocki	-	-		2	90	40- 50	-	-
Grodzieński	-	-		4	90	19- 30	-	-
Łomżyński	-	-		3	230	30-160	-	-
Ostrołęcki	-	-		18	230	10- 40	-	-
Ostrowski	-	-		2	250	50-200	-	-
Wysoko-Maz.	2	380	80-300	8	300	15- 50	-	-
R a z e m :	2	380	80-300	42	1283	10-200	-	-

3/ Stronnictwo Ludowe.

Działalność Str.Ludowego w marcu polegała głównie na akcji zbierania podpisów pod petycją o amnestię dla Wincentego Witosa i towarzyszy. W tym celu szeroko kolportowane były nadesłane z Warszawy formularze do składania podpisów. O podpisy te zabiegano nie tylko wśród członków Str.Lud. ale także i wśród innych osób. Wypełnione podpisami formularze przesyłano następnie do NKW w Warszawie.

W związku z wydarzeniami politycznymi na arenie międzynarodowej, podkreślano na zebraniach Str.Ludowego konieczność zespolenia społeczeństwa dla skuteczniejszego przeciwstawienia się zakusom Niemiec

Szczegóły działalności Str.Ludowego w marcu b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat białostocki. - Dnia 26 marca b.r. odbył się w Białymstoku zjazd powiatowy działaczy Stronnictwa Ludowego przy udziale około 50 osób.-

43

Na wstępie zjazdu referat o sytuacji polityczno-gospodarczej oraz o położeniu międzynarodowym wygłosili - Władysław Praga i adw. Stanisław Łazuk. Obaj mówcy podkreślali, że ze strony Niemiec zagraża Polsce wielkie niebezpieczeństwo, któremu można przeciwstawić się tylko wtedy, gdy całe społeczeństwo będzie skonsolidowane. Dlatego też należy powołać rząd zaufania narodowego i przeprowadzić wybory do ciał ustawodawczych na podstawie nowej, zmienionej ordynacji wyborczej.-

Następnie Dominik Łoś złożył sprawozdanie z prac zarządu powiatowego Str.Lud. w roku ubiegłym, podkreślając, że na terenie pow.białostockiego Stronnictwo Ludowe było najsilniejszą organizacją polityczną.-

Po dyskusji wyłoniono nowy zarząd powiatowy Str.Lud. w Białymstoku. Prezesem został Dominik Łoś, wiceprezesami Jan Ostaszewski i Sokólski, skarbnikiem- Alojzy Kolicki, sekretarzem-Bartoszewicz i członkami-Stanisław Olszewski, Kazimierz Żadykowicz, Paweł Głowacki i Michał Wasilewski.-

Powiat grodzieński. Dnia 12 marca b.r. odbył się w Grodnie powiatowy zjazd Str. Ludowego przy udziale 42 osób. Na zjeździe był obecny delegat miejscowej organizacji PPS, Stanisław Koszkowski, który powitał zebranie w imieniu partii.-

Na wstępie zjazdu Bronisław Makarewicz, prezes Zarządu Pow. Str.Lud. w Grodnie, złożył sprawozdanie z działalności tego zarządu, podkreślając, że praca organizacyjna rozwija się pomyślnie.-

Następnie na temat stosunków wewnętrzno-politycznych i gospodarczych przemawiał kierownik sekretariatu Zarządu Wojewódzkiego S.L. w Białymstoku, Władysław Praga, akcentując ważną rolę chłopa w Państwie. W końcu przemówienia wezwał Praga zebranych do zbierania podpisów pod petycję o amnestię dla Witosa i towarzyszy.-

Na zakończenie zjazdu uchwalono rezolucję, domagającą się

amnestii dla Witosa i innych emigrantów oraz zmiany ordynacji wyborczej do izb ustawodawczych na zasadach demokratycznych.-

Dnia 5 marca b.r. w kolonii Orłowa Góra, gm. Berszty, założono koło Stron. Ludowego. Na członków zapisało się 20 osób. Większą część członków tego koła stanowi młodzież przedpoborowa.-

Powiat suwalski. Na terenie pow. suwalskiego ożywioną działalność organizacyjną Str. Lud. w dalszym ciągu prowadzi instruktor Edward Szczepański. Urządził on szereg zebrań członkowskich w poszczególnych kołach stronnictwa.-

Dnia 25 marca b.r. odbył się w Suwałkach zjazd powiatowy działaczy Str. Lud. przy udziale 36 osób. Na wstępie zjazdu instruktor Szczepański omówił sprawy organizacyjne, po czym zabrał głos przybyły z Białegostoku kierownik sekretariatu wojewódzkiego S.L.- Władysław Praga, który, omawiając położenie międzynarodowe zaznaczył, że po zajęciu przez Niemców Czech i Kłajpedy wszystkie państwa demokratyczne założyły protest, a jedynie Polska przemilczała. Dodał, że Stronnictwo Ludowe na rozgrywające się na terenie międzynarodowym wypadki nie patrzy obojętnie i w tym kierunku, bowiem władze naczelne stronnictwa powzięły odpowiedni udział dba ono nietylko o interesy materialne chłopów, ale w niemniejszej mierze obchodzą go ogólne interesy Państwa. Następnie nadmienił Praga, że w prasie angielskiej ukazała się wiadomość o wejściu Rządu Polskiego w porozumienie z opozycją i że w związku z tym mają powrócić do Kraju Witos i towarzysze. Zaznaczył, że chłopi muszą domagać się dla tych emigrantów amnestii oraz utworzenia rządu jedności narodowej.-

Powiat wołkowyski. Dnia 23 marca b.r. odbyło się w Wołkowysku powiatowe zebranie prezesów i sekretarzy kół Stronnictwa Ludowego przy udziale około 25 osób. Przemawiali na tym zebraniu: kierownik sekretariatu wojewódzkiego Str. Lud. w Białymstoku-Władysław Praga i

instruktor - Edward Szczepański. Omawiano sprawy organizacyjne.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud. w marcu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-						
Białostocki	-	-		4	90	15-30	-	-
Grodzieński	-	-		2	80	20-60	-	-
Łomżyński	-	-		3	82	20-42	1	-
Suwalski	-	-		2	40	20-20	-	-
Szczuczyński	-	-		10	215	10-36	-	-
Wołkowyski	-	-		1	20		-	-
				2	32	7-25	3	-
R a z e m :	-	-		24	559	7-60	4	-

4/ Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Cała nieomal akcja PPS w okresie sprawozdawczym sprowadzała się do przygotowań do wyborów miejskich w Białymstoku i w Grodnie. Poza tymi dwoma miastami na innych terenach nie przejawiała partia działalności. Jak wynika z dotychczasowych posunięć, pójdzie PPS w Białymstoku i Grodnie do wyborów samodzielnie.-

Tarcia między OKR a MKR w Białymstoku o tyle zostały zażegnane, że MKR podporządkował się decyzji CKW i rozpoczął pracę organizacyjną, urządzając między innymi kurs społeczno-polityczny dla członków PPS w Białymstoku.-

Szczegóły działalności PPS w marcu b.r. przedstawiały się następująco:

Białystok. Dnia 3 marca b.r. odbyło się w Białymstoku zebranie członków PPS przy udziale 11 osób.

Na zebraniu tym między innymi poruszano sprawę konferencji okręgowej, jaka odbyła się dnia 12 lutego b.r. w Białymstoku. Konferencja ta, jak wiadomo nie uwzględniła postulatów MKR co do skła-

osobowego egzekutywy OKRż W czasie dyskusji nad tą sprawą Tomasz Kapitułka oświadczył, że należy zaniechać nagonki na OKR i rozpocząć z nim współpracę. Następnie poruszono sprawę lokalu MKR. Dotychczas MKR był sublokatorem w lokalu OKR. Z dniem 1 marca b.r. OKR wymówił lokal, tłumacząc się tym, że wobec rozwiązania MKR nie będzie komu opłacać komornego. W tej sprawie zebrani wypowiedzieli się, by OKR zmienił swą decyzję, a członkowie PPS będą wpłacali należne komorne. MKR dotychczas pozostaje na miejscu /w lokalu OKR/.-

Dnia 12 marca b.r. Kazimierz Czapiński z Warszawy wygłosił w Białymstoku odczyt na temat "Krzyż czy swastyka". Prelegent scharakteryzował stanowisko hitleryzmu wobec Kościoła Katolickiego i nowe prądy religijne w Niemczech. Obecnych na odczycie było około 450 osób.-

W czasie odczytu rozrzucono z balkonu ulotki propagandowe Partii Kosynierskiej.-

Dnia 26 marca b.r. w sali teatru "Palace" w Białymstoku odbył się wiec przedwyborczy do rady miejskiej, zorganizowany przez Komitet Wyborczy PPS i Klasowych Związków Zawodowych.-

Przed rozpoczęciem wiecu u wejścia do teatru zebrała się grupa robotników z ZPZZ z zamiarem wejścia na salę. Milicja PPS grupy tej nie wpuściła. Doszło do drobnych utarczek, w wyniku których milicja PPS opanowała sytuację nie wpuszczając robotników z ZPZZ do teatru.-

Na wiecu pierwszy wygłosił przemówienie Tomasz Kapitułka, który na wstępie zaatakował OZN podkreślając, że bojówki tej organizacji usiłowały rozbić wiec. Zaznaczył przy tym, że jeżeli władze nie położą temu kres, to PPS atak potrafi odeprzeć atakiem. Następnie Kapitułko omówił sprawę techniczną wyborów oraz scharakteryzował tworzące się w Białymstoku bloki wyborcze. Wezwał, by

każdy robotnik głosował na listę PPS, przy czym podkreślił, że PPS idzie do wyborów w Białymstoku samodzielnie i że nieprawdą jest, iż stworzono wspólny blok z Bundem. Pogłoski takie mówca przypisał działaczom O.Z.N., który w ten sposób pragną odciągnąć robotnika polskiego od głosowania na listę demokratyczną.-

Następny mówca, Stanisław Rutkowski, omówił zagadnienie gospodarcze miasta dowodząc przy tym, że Białystok pod względem gospodarczym nie może dorównać innym miastom w zachodnich dzielnicach Kraju, a dzieje się to dlatego, że radni miejscy, zamiast dbać o dobro miasta, licytowali się nawzajem w walkach partyjnych podsycając antysemityzm.-

Przemówienie Rutkowskiego skomentowane było bardzo chaotycznie, to też zebrani poczęli opuszczać salę.-

Ostatnim mówcą był Karol Zaorski, który zaznajomił zgromadzonych z ordynacją wyborczą do samorządu.-

Wiec zakończono odśpiewaniem jednej zwrotki "Czerwonego Sztandaru" i "Międzynarodówki".-

Początkowo było na sali około 700 osób, a pod koniec zgromadzenia około 200 osób.-

Powiat grodzieński. Wskutek bezczynności oddziału TUR w Jeziorkach, został on z dniem 8 marca b.r. zlikwidowany przez swą Centralę.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 12 marca b.r. w Łapach, pow. wysoko-mazowieckiego odbyło się walne zebranie członków miejscowego oddziału TUR przy udziale 19 osób. Po złożeniu sprawozdania z działalności za rok ubiegły przez prezesa Franciszka Mirka i sekretarza Zygmunta Iwanowskiego omawiano trudności, z jakimi walczy TUR w Łapach. Według słów mówców, trudności te powstały z powodu niewielkiej liczby członków oraz braku chęci z ich strony do pra-

cy. Dalej podkreślali, że młodzież stroni od TUR-u, bojąc się represji władz szkolnych i administracyjnych, gdyż utarło się przekonanie, że kto należy do TUR lub do innej organizacji socjalistycznej, ten nigdy żadnej pracy w państwowych zakładach nie otrzyma. Następnie wybrano nowy zarząd. Prezesem został ponownie Franciszek Mirek, wiceprezesem - Jakub Paszkiewicz, sekretarzem-Zygmunt Zygmunt Iwanowski, skarbnikiem-Mikołaj Ryżow oraz członkami zarządu: Stanisław Łowkis i Stanisław Wiszniewski.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez PPS CKW.

w marcu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie.

Powiat	Zgromadzenia ilość	Zgromadzenia Frekwencja ogólna	Zgromadzenia Frekwencja rozciągł.	Zebrania ilość	Zebrania Frekwencja ogólna	Zebrania Frekwencja rozciągł.	Jednostki org.niszac. nowe	Jednostki org.niszac. zlikw.
Białystok-M.	2	1150	450-700	2	25	11-14	-	-
Grodzieński	-	"		-	-		1	1
Wysoko-Maz.	-	"		1	19		-	-
R a z e m :	2	1150	450-700	3	44	11-19	-	1

---oooo---

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

Dnia 2 marca br.w Czarnej-Wsi,pow.białostockiego odbyło się zebranie organizacyjne Komitetu Budowy Kaplicy na stacji Czarna-Wieś. Na zebraniu tym wyłoniono prezydium tego Komitetu.

W dniu 4 marca br.wybitniejszy działacz S.N.ks.prefekt Dmuchowski Kazimierz z Nowego-Dworu,pow.sokólskiego otrzymał z Poznania około 30 sztuk kalendarzyków na rok 1939 o treści antyżydowskiej wydanych przez "Samoobronę Narodu", które rozdawał bezpłatnie wśród młodzieży należącej do K.S.M.,oraz wśród dzieci szkolnych podczas wykładów religii.-

W dniu 12 marca w sali parafialnej w Wys.Mazow.po nabożeństwie w kościele parafialnym odbyła się akademia ku czci nowoobranego Ojca Świętego Piusa XII.Na akademii przemawiali:adw.Stankiewicz,prezes Akcji Katolickiej,odczyt o żywocie Ojca św.wygłosił ks.prefekt Zalewski,a chór odśpiewał pieśni religijne.Obecnych 400 osób.

Podobne akademie odbyły się w tymże dniu na terenie całego powiatu.

Dnia 19 marca,jako w dniu imienin Marszałka Józefa Piłsudskiego odprawione zostały w świątyniach katolickich w miastach na terenie województwa uroczyste nabożeństwa,w czasie których były wygłaszane okolicznościowe kazania.

W dniach 27 i 28.II.oraz 1.III.w Wołkowysku odbył się kurs instruktorów Akcji Katolickiej.Na przeszkoleniu było 40 mężczyzn. Wykłady prowadzili:adwokat Sokołowski z Wilna,Hugon Tymiński oraz

księża z terenu powiatu.

W związku z powstaniem w Wąsoszu Koła Gospodyń Wiejskich ks.Bargielski podczas kazania w dniu 5 marca br.poddał ostrej krytyce tę organizację,zakazując jednocześnie należenia do niej.Dowodził on, że organizacja Gospodyń Wiejskich jest szkodliwa dla ludności chrześcijańskiej,gdyż w 1930 r.dążyła do zaprowadzenia w Polsce ślubów cywilnych. Na skutek tej agitacji omawiane koło rozwiązało się.

2. Wyznanie prawosławne.

Według uzyskanych informacji poufnych,proboszcz parafii prawosławnej w Jeziorkach,pow.grodzieńskiego,ks.Guryn Józef w rozmowie z parafianami w dniu 2 marca miał się wyrazić że jest białorusinem,nigdy nie był polakiem i nie będzie,gdyż urodził się na ziemi białoruskiej.

Dnia 8 marca zmarł ks.prawosławny Kawecki Włodzimierz, proboszcz w Gudziewiczach,pow.grodzieńskiego.W czasie pogrzebu wygłosił między innymi proboszcz prawosławny w Ejsmontach Wielkich -Chomolicki Włodzimierz przemówienie,w czasie którego oświadczył: "Moi drodzy bracia i siostry jak trudno w dzisiejszych czasach być ks księdzem,z jednej strony kłótnie i walka z odszczepieńcami wiary, zaś z drugiej strony trzeba tak pracować by nie być w kolizji z prawem i Rządem".Ks.Chomolicki jest znany z przekonań nacjonalistyczno-rosyjskich.

Delegowany do Ostrowia-Północnego,pow.sokólskiego,jako pomocnik duchownego w tej miejscowości zakonnik Nikon Maruk z polecenia prawosławnego konsystorza w Grodnie stara się podtrzymywać w Grzybowszczyźnie tradycje istniejącej dawniej via facti placówki

.//.

47

prawosławnej w tej miejscowości przez odprawianie nabożeństw w domach prywatnych lub pod "gołym niebem"

Wymieniony stale zgłasza się do Starostwa o wydanie zezwolenia na odprawianie nabożeństw w Grzybowszczyźnie. Delegowanie wspomnianego duchownego do Ostrowia-Północnego ma jedynie na celu otrzymanie placówki w Grzybowszczyźnie, gdyż pobyt jego jako pomocnika duchownego w Ostrowiu-Północnym nie jest uzasadniony potrzebami religijnymi ludności przynależnej do filii we wzmiankowanej miejscowości.

Dnia 19 marca w soborze katedralnym w Grodnie odprawiono uroczyste nabożeństwo dla uczczenia pamięci Marszałka Piłsudskiego. Nabożeństwa takie zostały odprawione również w kilku cerkwiach na terenie powiatu.

W dniu 25.III.br. w Bielsku Podlaskim odbył się zwołany przez dziekana prawosławnego ks. Mikołaja Żukowowa zjazd duchowieństwa prawosławnego z powiatu. Wzięło w nim udział około 40 duchownych.

Na zjeździe był obecny Starosta Powiatowy i Inspektor Szkolny.

Ks. dziekan Żukow wygłosił przemówienie na temat wychowania religijnego młodzieży i potrzebie współdziałania w tej mierze kierownictwa szkół powszechnych z duchowieństwem prawosławnym. Podkreślił w dłuższym ustępie, konieczność podjęcia akcji ze strony duchowieństwa nad wychowaniem obywatelskim i przywiązaniem do Państwa i kultury polskiej młodzieży. Jako kardynalną zasadę tej akcji uważa niezwłoczne wprowadzenie języka polskiego do cerkwi we wszystkich parafiach i świątyniach na terenie powiatu. Kazania na specjalnie dla młodzieży szkolnej odprawianych nabożeństwach powinny być wygłaszane wyłącznie w języku polskim, a w dniu świąt państwowych odprawiać nabożeństwa w języku polskim. Przewodnią myślą tego jest

zespolenie cerkwi i ludności, głównie młodego pokolenia, z Państwem Polskim i wyrugowanie z cerkwi języka rosyjskiego i wizji zaborczej przeszłości.

Stanowcze i b. odważne postawienia tej sprawy przez ks. Żukowa zrobiło duże wrażenie na duchowieństwie. Kilku duchownych podtrzymało i wypowiedziało się pozytywnie o poruszonej przez ks. Żukowa kwestii, większość zachowała się milcząco.

Należy oczekiwać, że w związku ze zdecydowanym ujawnieniem przez ks. dziekana Żukowa swojego oblicza, będzie przeciwko niemu zorganizowana akcja w terenie i Konsystorzu prawosławnym w Warszawie przez elementy rusyfikatorskie.

3. Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Dnia 5. III. 39 r. odbyły się w Białymstoku wybory do Rady Kościelnej. Przewodniczył pastor Loppe z Wilna.

Zgłoszono trzy listy:

1/ lista zgodowa komisarycznej Rady Kościelnej i Niemieckiego Związku Ludowego,

2/ lista Niemieckiego Związku Ludowego i

3/ lista polsko-niemiecka.

Uprawnionych do głosowania było 680 osób, głosowało 262.

Lista druga /N.Z.L./ uzyskała 4 mandaty i lista trzecia /polsko-niemiecka/ - 7 mandatów. Jeden mandat nierozstrzygnięty przypadł liście 3-ej /polsko-niemieckiej/.

- - - o o o - - -

48

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.52/3/39.Tjn.

Białystok, dnia 9.IV. 1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.3/39.Tjn.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Na czoło zagadnień mniejszościowych, podobnie jak w ubiegłych okresach sprawozdawczych wybija się kwestia żydowska ze względu na stan ilościowy oraz stan posiadania społeczno-polityczne go i ekonomicznego na terenie województwa.

Wypadki polityczne na terenie zewnętrznym i wewnętrznym powodowały duże niesnaski wśród żydów w sprawach nieraz istotnych, do załatwienia których każde ugrupowanie ma własne, odrębne podejście. Były jednak i takie wypadki na terenie zewnętrznym jak i wewnętrznym, które powodowały jednolity front opinii żydowskiej. Do tych należy agresja Hitlera oraz projekt całkowitego zniesienia uboju rytualnego, który był powodem protestacyjnego postu całego żydostwa bez różnicy przekonań politycznych.

Wyniki konferencji "Okrągłego Stołu" w Londynie były powodem dalszego pogłębienia różnic pomiędzy Nową Organizacją Sjonistyczną i Organizacją Sjonistyczną. Różnice te szczególnie pogłębiły się na terenie m.Grodna, gdzie w końcu lutego doszłodziło do czynnych wystąpień. Sprawa wyborów samorządowych i montowanie jednolitych bloków przez społeczeństwo polskie nie spowodowała

//.

ugody w obozie sjonistycznym i nie doprowadziła do utworzenia wspólnych list w najważniejszych ośrodkach.

Obojętny stosunek żydostwa do Państwa Polskiego, pogłębiający się przez wzrastający antysemityzm zmienił się zasadniczo pod wpływem agresji Hitlera i nabrał cech życzliwości manifestowanej publicznie przez całe żydostwo bez różnicy przekonań politycznych. Naturalnie najżałośniejsze i najdalej idące zapowiedzi w sprawie obrony zagrożonej Niepodległości Polski przez Hitlera składa[illegible]

[illegible] ludność białoruska w okresie sprawozdawczym zorganizowanej akcji nie prowadziła. Polityka faktów dokonanych prowadzona przez Hitlera oraz znaczne zradykalizowanie szerokich mas chłopstwa białoruskiego spowodowały, że te właśnie zradykalizowane masy białoruskie pod wpływem niechęci do faszyzmu manifestowały swą gotowość do walki z Rzeszą Niemiecką w obronie zagrożonej Polski. Nastrój mniejszości białoruskiej różnił się zasadniczo od nastroju z jesieni r.ub. i wypadł całkowicie na korzyść Polski.

Zajęcie Kłajpedy przez armię niemiecką spowodowało stępienie niechęci do Państwa Polskiego ze strony ludności litewskiej, która niejednokrotnie manifestowała gotowość do wspólnej z Polakami walki z Trzecią Rzeszą.

Nastroje ludności rosyjskiej były dość różne i zależne od przekonań politycznych. Mimo niechęci w stosunku do Państwa Polskiego ze względu na zagrożenie całości terytorialnej Rosji większość jednak Rosjan przeciwna była polityce Hitlera.

Rozwiązanie stowarzyszeń rosyjskich w Grodnie po pewnym okresie niezadowolenia spowodowało znaczne uspokojenie umysłów wśród ogółu ludności rosyjskiej. Dowodem tego może być fakt, że ludność ta niechętnie się odnosiła do przywódców usi-

//.

49

łujących wystąpić z własną listą wyborczą do Rady Miejskiej w Grodnie. W Białymstoku z inicjatywy działaczy RBO i ROM prowadzona jest akcja w sprawie własnej listy wyborczej. Prowadzone były już nawet rozmowy z działaczami białoruskimi, a nawet i żydowskimi o zblokowanie.

Mniejszość niemiecka prowadziła nadal politykę konsolidacji pod sztandarem NZL. Ze względów zrozumiałych stosunek członków NZL był niechętny, a nawet i wrogi do Państwa Polskiego w związku z ostatnimi wydarzeniami na arenie polityki międzynarodowej.

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Notowano objawy białoruskiej akcji nacjonalnej na terenie Białegostoku, które dotychczas nie przekształciły się w konkretne formy organizacyjne. Szczegóły w sprawozdaniu nr PN-III-O-B-4/39 z 15 marca br. Poza tym kolportowano legalne wydawnictwa białoruskie.

2. Ukraińcy.

Oddziały UKC w Białymstoku, Augustowie i Hajnówce urządziły akademie z okazji 75-ej rocznicy śmierci Tarasa Szewczenki.

Dnia 5 marca w Białymstoku odbyło się doroczne walne zebranie miejscowego oddziału UKC, na którym dokonano wyboru władz.

3. Rosjanie.

Członkowie rozwiązanych stowarzyszeń rosyjskich w

/.

Grodnie: RBO i ROM zostali członkami tych organizacyj w Warszawie. Działacze tych organizacyj na terenie Grodna i Białegostoku prowadzili akcję w sprawie własnych list wyborczych.

4. Litwini.

N e g a t y w n e .

5. Niemcy.

Dnia 2 marca odbyło się zebranie członków NZL w Białymstoku, na którym przydzielono 25-ciu osobom odpowiednie rejony miasta , polecając prowadzić agitację w związku z wyborami do Rady Kościelnej w Białymstoku.

Dnia 5 marca odbyło się zebranie członków NZL w Białymstoku, na którym omawiano ostatnie wybory do Rady Kościelnej a podkreślono zwycięstwo organizacji, która uzyskała 4 mandaty na 12 oraz posiada zapewnioną współpracę niektórych radnych niezorganizowanych.

Dnia 19 marca odbyło się zebranie NZL w Białymstoku, na którym Irgang Juliusz złożył sprawozdanie ze zjazdu w Łodzi. Szmidt Henryk oraz Irgang podkreślali ostatnie sukcesy zagranicznej polityki Hitlera.

Dnia 26 marca na zebraniu NZL w Białymstoku omawiano stosunek władz do mniejszości niemieckiej w Polsce, podkreślając przy tym, że mniejszość polska w Niemczech ma korzystniejsze warunki rozwoju.

O wywieszeniu antypaństwowej mapy niemieckiej z rzekomym umieszczeniem Pomorza i Śląska w granicach Rzeszy Niemieckiej, dokonanym przez NZL w Michałowie, pow. białostockie-

//.

go złożono szczegółowe sprawozdanie w meldunku dziennym nr 70 z dnia 25 marca oraz nr 71 z dnia 27 marca.

5. Żydzi.

a/ Życie polityczne.

Bund i przydówki.

Dnia 4 marca odbyło się zebranie członków Bundu w Grodnie na którym omawiano sytuację polityczną Państwa oraz stosunek organizacji do aktualnych zagadnień politycznych.

Dnia 3 marca odbyło się zebranie organizacji "Cukunft" w Grodnie, na którym prowadzono dyskusję w sprawie tworzenia bloków wyborczych z żydowskimi ugrupowaniami demokratycznymi.

Dnia 12 marca na zebraniu członków Bundu w Grodnie omawiano sprawę wyborów do Rady Miejskiej.

Dnia 13 marca odbył się wiec sprawozdawczy członków Rady Miejskiej Bundystów w Białymstoku.

Dnia 17 marca odbyło się zebranie organizacji "Cukunft" w Grodnie, na którym podnoszono konieczność umasowienia kolportażu czasopisma Folkscajtung.

Dnia 18 marca na zebraniu członków Bundu w Grodnie podnoszono konieczność energiczniejszego wystąpienia w sprawie zmiany ordynacji wyborczej wobec wypadków polityki zagranicznej.

Dnia 26 marca w Białymstoku odbył się wiec przedwyborczy Bundu. Szczegóły w meldunku dz.nr 72.

anizacja nistyczna.

Dnia 3 marca urządzono odczyt w Suwałkach na temat: "Książka Estery".

Dnia 4 marca w Ostrołęce urządzono obchód "Purymu". Podczas obchodu wygłaszano przemówienia o konieczności zbiera-

//.

nia pieniędzy na fundusz "Keren-Kajemeth".

Dnia 10 marca w Augustowie na zebraniu sjonistów wygłaszano przemówienia, traktujące o odbudowie Palestyny.

Dnia 13 marca urządzono zgromadzenie w Łomży, na którym omawiano konieczność odbudowy żydowskiej siedziby narodowej w Palestynie i zwiększenia emigracji.

Dnia 31 marca na zebraniu członków organizacji sjonistycznej w Białymstoku Lejba Beker wygłosił odczyt na temat: "Quo Vadis młodzieży żydowska".

NOS.

Dnia 2 marca w Suwałkach urządzono akademię ku czci Józefa Trumpeldora. Takąż akademię urządzono dnia 3 marca w Łomży, a dnia 5 marca w Ostrołęce.

Dnia 11 marca w Czyżewie pow. wysoko-mazow. z inicjatywy NOS urządzono obchód pożegnalny dla wyjeżdżających emigrantów.

Dnia 26 marca urządzono publiczne zebranie w Suwałkach, na którym przemawiał aplikant adwokacki Berensztejn. Mówca wzywał do tworzenia żydowskiej siły zbrojnej, przy pomocy której istnieje jedynie możliwość odbudowy Palestyny. Na apel ten zapisało się 120 członków do organizacji "Brith - Chachajal".

Dnia 25 marca odbyło się zebranie członków NOS w Grodnie, na którym omawiano sprawy wyborcze.

Wybory.

W okresie sprawozdawczym obserwowano w Grodnie i Białymstoku wysiłki ze strony miejscowych gmin wyznaniowych w sprawie utworzenia żydowskich bloków wyborczych. Na terenie Grodna dotychczas jeszcze nie doszło do konkretnego utworzenia jednolitego bloku żydowskiego ze względu na zatarg pomiędzy NOS a organizacją sjonistyczną. Istnieje jednakże możli-

//.

wość utworzenia takiego bloku, do któregoby weszły wszystkie ugrupowania żydowskie z wyjątkiem Bundu. Na terenie Białegostoku do utworzenia bloku nie doszło ze względu na opór organizacji sjonistycznej. W związku z tym NOS jak i organizacja sjonistyczna przystąpiły do montowania bloków własnych.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyjne. nowe	Jednostki organizacyjne. zlikwid.
Bund	2	3	-	2283	15	1300	-	-
Cukunft	-	2	-	65	30	35	-	-
Organ.Sjon.	1	-	4	750	50	350	-	-
NOS	1	1	4	520	50	300	/	-

b/ P r a s a .

Ustawa o całkowitym zniesieniu uboju rytualnego była przedmiotem specjalnej nagonki prasy żydowskiej, która w związku z tym napisała wiele artykułów o antysemityzmie i szkodliwości tegoż dla Państwa. Post protestacyjny był specjalnie reklamowany przez prasę żydowską, która podkreślała zdyscyplinowanie i jedność społeczeństwa żydowskiego.

W związku z wyborami samorządowymi prasa żydowska nawoływała do utworzenia bloków żydowskich. Artykułów o zagadnieniach ogólno-politycznych nie notowano.

c/ Życie gospodarcze.

Dnia 18 marca odbyło się doroczne walne zebranie Żydowskiego Banku Ludowego w Zabłudowie, na którym uchwalono budżet na rok następny.

b/ Życie zawodowe.

N e g a t y w n e .

c/ Życie kulturalno-oświatowe.

Działalność kulturalno-oświatowa organizacyj żydowskich przedstawia następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Zebrania	Odczyty.	Obchody zabawy i przedstawień.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikwid.
Kultur-Liga	-	2	-	118	38 -	80	-	-
Liga Pomocy Pracującym w Palestynie.	-	3	-	280	40 -	140	-	-
TOZ	-	1	2	400	80 -	170	-	-
WIZO	1	1	4	900	20 -	200	-	-
Tarbut	1	2	3	900	140 -	180	-	-
Lineas Hacedek	1	1	3	450	60 -	100	-	-
Hechaluc-Pioner	1	-	1	120	50 -	70	-	-

---ooOoo---

WOJEWODA BIAŁOSTOCKI

Nr.ewid. 24

Nr.BN.52/5/39.Tjn.

TAJNE.

Białystok, dnia 9.VI.1939 r.

Do

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.5 za m-c maj 1939 r.

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny
w Warszawie.

Przedkładam w 4-ch egzemplarzach/Nr.ewid. 1,2,3,4/

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.5/39.

z ruchu politycznego- polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych.

WOJEWODA

/H.Ostaszewski/

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" " Nowogródzki	" 7	-	1 "
" " Poleski	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
" " Krakowski	" 14	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 15	-	1 "
" " " " w Warszawie	" 16	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 17	-	1 "
" " " " w Grodnie	" 18	-	1 "
" " " " w Łomży	" 19	-	1 "
" " Wydz.Zam. S.Okr. w Suwałkach	" 20	-	1 "
Ekspozytura Nr.1.Oddz.II.Sztab.Gł. w Wilnie	" 21	-	1 "
Samodzielny referat Informac. DOK.III. w Grodnie	" 22-23	-	2 "
" " " DOK.IK. w Przedeiu n/B.	" 24	-	1 "
K.O.P."Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi wojew.b-stockiego	" 26-34	-	9 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	" 35	-	1 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 36	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 37	-	1 "
Archiwum	" 38-40	-	3 "
	Razem :	-	40 egz.

H.P.

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D. O. K. IX.
Dn. 20 CZER. 1939 r. Przydziel
Załączników
L. dz. 9320

ZANOTOWANA

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny
Nr.PN.52/5/39.Tjn.

BIAŁYSTOK, dnia 9 czerwca 1939 roku

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.52/5/39.Tjn.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Dominantą w nastrojach społeczeństwa w ciągu maja b.r. były nadal wypadki pozostające w związku z naprężoną sytuacją międzynarodową i oczekiwaniem dalszych rozgrywek.-

Pod wrażeniem istniejącej sytuacji międzynarodowej, miesiąc maj, obfitujący po inne lata zazwyczaj w liczne posunięcia i rozgrywki partyjne w polskim życiu politycznym - upłynął tego roku pod hasłem: "Silni, zwarci, gotowi".-

Hasło rzucone przez Generalnego Komisarza Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej znalazło wśród najszerszych sfer społeczeństwa wśród żydów nie bez odpowiedniego nacisku należyte zrozumienie i rezonans.

Najlepszym tego dowodem mogą być wyniki akcji subskrybcyjnej, która na obszarze województwa białostockiego dała kwotę złotych 11.197.260.- z tego żydzi 68%.-

Obchody pierwszomajowe, rocznica Konstytucji 3-go Maja, a następnie i "Święto ludowe" obchodzone przez Stronnictwo Ludowe w dniach 28 i 29 maja b.r. odbyły się pod znakiem i wrażeniem istniejącej sytuacji międzynarodowej oraz w płaszczyźnie wzmocnienia

sił obronnych Państwa.

Przywódcy ugrupowań opozycyjnych zachowali się wszędzie bez jakiegokolwiek szemrania do dyrektyw i wskazówek władz administracyjnych w sprawie organizacji swoich obchodów i uroczystości, urządzonych w województwie białostockim.-

Szczegółowe sprawozdanie o przebiegu obchodów pierwszomajowych przedłożono Ministerstwu Spraw Wewnętrznych dnia 6 maja b.r. za Nr.PN.I-1-d-4/39., a sprawozdanie o przebiegu "Święta ludowego" przedłożono w dniu 2 czerwca b.r. za Nr.PN.I-1-c-19/3

Z wydarzeń lokalnych, którym poszczególne ugrupowania poświęciły sporo uwagi, były wybory samorządowe. O wynikach wyborów samorządowych w województwie białostockim, które odbyły się do 34 rad miejskich, można ogólnie powiedzieć, że opozycyjna prawica polska stopniała na rzecz lewicy. Bez żadnego mandatu w miastach wyszło Stronnictwo Ludowe, oraz Białorusini i Rosjanie. PPS i Bund zwiększyły swój stan posiadania w samorządzie miejskim prawie o 100%. Największy sukces odniosła lewica polsko-żydowska w Grodnie. PPS na 40 mandatów zdobyła tam bowiem 13, a Bund 9 mandatów.-

Sytuacja gospodarcza. W przemyśle włókienniczym i garbarskim utrzymywało się dalsze ożywienie, analogicznie jak i w miesiącu poprzednim.

Z przejawów mogących budzić pewien niepokój na odcinku gospodarczym trzeba wymienić zmniejszenie się wpływów podatkowych. Spadek ten w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego jest bardzo widoczny. Przyczyn tego zjawiska należy się upatrywać primo - w obecnej bardzo niepewnej sytuacji międzynarodowej, a secundo - w związku z subskrybcją P.O.P., która mniej zasobne sfery gospodarcze/rzemieślo handel/ pozbawiła do pewnego

stopnia bieżącej gotówki.

Zaobserwowane zjawisko zmniejszania się wpływów podatkowych wymaga zajęcia mocnego i zdecydowanego stanowiska przez administrację skarbową, aby nie stało się ono chroniczne.-

--- o o o o ---

b/ Przegląd prasy.

1. Przegląd treści:

Podobnie jak w ubiegłym okresie sprawozdawczym prasa miejscowa prowadziła akcję propagandową w sprawie subskrybcji Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej.

Ważnym zagadnieniem życia regionalnego omawianym przez prasę były wybory samorządowe; akcja przygotowawcza, a później wyniki były przedmiotem dużej polemiki pomiędzy prasą poszczególnym odłamów politycznych.

Należy podkreślić, że polemika ta przybierała niejednokrotnie bardzo ostre formy.

Na terenie Grodna miejscowa prasa prawicowa /O.Z.N.i S.N./ wzajemnie się oskarżała o rozbicie rokowań o wspólną listę wyborczą, wskutek czego zwycięstwo odniosły ugrupowania radykalne i mniejszości narodowe.

"Ilustrowany Dziennik Ludowy", organ OKR PPS w Grodnie zamieścił szereg felietonów satyrycznych, krytykujących stosunki w zarządzie miejskim. Ponieważ felietony atakowały w pierwszym rzędzie działaczy O.Z.N. i antysemickich, urzędników miejskich, należałoby domniemywać się, że ta kampania prasowa jest zapowiedzią zmian personalnych jakie zamierza przeprowadzić klub radnych PPS.

Wobec naprężenia stosunków międzynarodowych cała prasa polska zamieszczała sprawozdania z różnych manifestacji patriotycznych, podkreślając jedność społeczeństwa polskiego w zagadnieniach obrony Państwa.

2. Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .

3. Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .

4. Konfiskaty prasowe:

Dnia 12 maja b.r. Starosta Powiatowy Grodzieński zarządził zajęcie ulotki p.t. "Biuletyn Rosyjskiego Komitetu Wyborczego w Grodnie", dopatrując się w treści cech przestępstwa z art.11 dekretu o ochronie niektórych interesów Państwa. Sąd Okręgowy w Grodnie postanowieniem z dnia 17 maja b.r. konfiskatę uchylił.

Dnia 16.V.b.r. Starosta Powiatowy Grodzieński zarządził zajęcie czasopisma p.t. "Ilustrowany Dziennik Ludowy" Nr.134 za art.p.t."Z włóczęgi po mieście", dopatrując się w treści cech przestępstwa z art.11 dekretu o ochronie niektórych interesów Państwa i art.170 K.K.

Dnia 19 maja b.r. Starosta Powiatowy Grodzieński zarządził zajęcie czasopisma p.t."Najer Grodner Moment" za artykuł p.t."Uwagi", dopatrując się w treści cech przestępstwa z art.11 dekretu o ochronie niektórych interesów Państwa.

Dnia 21 maja b.r. Starosta Powiatowy Grodzieński zarządził zajęcie czasopisma p.t."Nowy Grodzieński Kurier 5 Groszy" za artykuł p.t."Czyżby pani Stefania jest hermafrodytką", dopatrując się w treści cech przestępstwa z art.214 K.K.

5. Procesy prasowe:

N e g a t y w n e .

6. Przeciwdziałanie napływowi szkodliwej prasy zagranicznej

Od czasu wysłania sprawozdania z dnia 26 maja b.r. Nr.PB.207/39 Tjn. żadne zmiany nie zaszły w napływie i ko portażu prasy zagranicznej.-

- - - - o o o o - - - -

16

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Pierwsza połowa maja b.r. zaznaczyła się bardzo ożywioną działalnością O.Z.N. w związku z wyborami do Rad Miejskich w dniu 14 maja. Akcja O.Z.N. na tym odcinku polegała na montowaniu w poszczególnych miastach po jednej liście dla skupienia głosów polskich. Prace te nie wszędzie jednak zostały uwieńczone powodzeniem z powodu opozycyjnego stanowiska Str.Narodowego z jednej strony i PPS - z drugiej strony.-

Poza tym OZN zorganizował szereg zgromadzeń i zebrań sprawozdawczo-informacyjnych, na których przemawiali przeważnie posłowie i senatorowie.-

Szczegóły działalności O.Z.N. w maju przedstawiały się następująco:

Pow. augustowski. Dnia 7 maja b.r. odbyło się w Augustowie w lokalu zamkniętym zgromadzenie poselskie O.Z.N. przy udziale około 200 osób. Przemawiali poseł Pankiewicz i senator Łazarski. Mówcy zaznajomili zgromadzonych z obecną sytuacją międzynarodową komentowali przemówienie Min.Becka oraz potępili w ostrych słowach zaborcze dążenia Niemiec.-

Powiat białostocki. Dnia 6 czerwca b.r. odbył się w Białymstoku wiec przedwyborczy do Rady Miejskiej, zwołany przez O.Z.N. Przemawiali: senator Łazarski, poseł Liński, sekretarz ZPZZ-Sroczyński i inni.-

Senator Łazarski scharakteryzował obecną sytuację polityczną Polski, podkreślając, że teraz zwrócone są na Polskę oczy całego świata z powodu stanowiska społeczeństwa polskiego, które w prze-

łomowych dniach kwietnia b.r. zjednoczyło się i wyraziło gotowość podjęcia walki zbrojnej dla utrzymania niepodległości Państwa. Przechodząc następnie do spraw samorządowych mówca zaznaczył, że takie same zjednoczenie musi cechować Polaków w wyborach samorządowych, by na każdym odcinku życia gospodarczego, kulturalnego czy społecznego rządzili Polacy.-

Poseł Lipski przedstawił w swym przemówieniu zadania, jakie ma przed sobą samorząd.

Obecnych na wiecu było około 600 osób.-

Powiat grodziński. W dniu 7 maja b.r. zorganizował O.Z.N. dwa przedwyborcze wiece w Grodnie. Jeden z tych wieców odbył się w Teatrze Miejskim przy udziale około 200 osób, a drugi - dla kobiet - w sali "Domu Żołnierza" przy udziale około 100 osób. Na obu wiecach mówcy wskazywali na potrzebę poparcia list wyborczych Polskiego Zrzeszenia Gospodarczego /OZN/.

Powiat sokólski. W okresie sprawozdawczym poseł Michał Pankiewicz urządził na terenie pow. sokólskiego 9 zgromadzeń informacyjnych, na których omawiał ostatnie wydarzenia polityczne w Europie. Frekwencja na tych zgromadzeniach wynosiła od 150 do 2000 osób.-

Powiat suwalski. Dnia 3.V.b.r. odbyło się w Suwałkach zgromadzenie publiczne w sali kina "Kozmaitości", zorganizowane przez O.Z.N. Obecnych było około 400 osób. Przemówienia wygłosili: senator Michał Łazurski i poseł Michał Pankiewicz. Obaj mówcy nakreślili sytuację międzynarodową, uwypuklając zaborcze dążenia Niemiec, podnieśli zdecydowane w tej sprawie stanowisko Rządu Polskiego oraz patriotyczny nastrój społeczeństwa. Przemówienia były gorąco oklaskiwane przez zgromadzonych.-

Drugie podobne zgromadzenie odbyło się dnia

57

7 maja b.r. w Sejnach przy udziale około 350 osób. Przemawiał poseł Michał Pankiewicz, który przedstawił zgromadzonym obecną sytuację polityczną Europy, wyjaśnił znaczenie umowy polsko-angielskiej i polsko-francuskiej oraz omówił stosunki polsko-niemieckie.

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 13 maja b.r. zwołano w Wysokiem-Mazowieckiem wiec przedwyborczy do Rady Miejskiej przy udziale około 200 osób. Przemawiał na tym wiecu senator Michał Łazarski, który omówił sytuację międzynarodową oraz podkreślał potrzebę głosowania podczas wyborów samorządowych na listę Chrześcijańsko-Narodowo-Gospodarczą.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N. w maju 1939 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	1	200		-	-		-	-
Białystok-M.	1	600		-	-		-	-
Grodzieński	2	300	100-200	-	-		-	-
Sokólski	9	4250	150-2000	-	-		-	-
Suwalski	2	750	350-400	-	-		-	-
Wysoko-Maz.	1	200		3	230	50-100	-	-
O g ó ł e m:	16	6300	100-2000	3	230	50-100	-	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Okres przedwyborczy do Rad Miejskich, czyli pierwsza połowa maja, zaznaczył się bardzo ożywioną akcją Str.Narodowego nad pozyskaniem jak największej liczby zwolenników,którzyby oddali swe

głosy podczas wyborów miejskich na kandydatów tego stronnictwa. Do wyborów Str.Narodowe, za wyjątkiem Augustowa i Suwałk,poszło wszędzie z własnymi listami. W wyniku tych wyborów stan posiadania Str.Nar. w radach miejskich zmniejszył się z 45 radnych wybranych w 1934 r. do 37 radnych wybranych w roku bieżącym.-

Poza akcją wyborczą - działalność Str.Nar. była bardzo słaba. Przyczyną tego był okres intensywnych robót polnych na wsi oraz ogólne zainteresowanie ludności rozgrywającymi się wydarzeniami na międzynarodowej arenie politycznej.-

Szczegóły działalności S.N. w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Białystok-miasto. W łonie Str.Narodowego w Białymstoku istnieje i stale pogłębia się rozdźwięk. Tworzą się tam dwie przeciwne sobie grupy. Na czele jednej grupy stoi Ogeza w Serwatko, przywódcami drugiej zaś są - prezes Okręgu, ks.Jan Ostrowski oraz Bronisław Horodko. Grupa Serwatki zarzuca ks.Ostrowskiemu i Horodce bezczynność organizacyjną. Horodko zaś podejrzewa Serwatkę o pozostawanie w bliskim kontakcie z ludźmi OZN i ma wystąpić do Zarządu Głównego z wnioskiem o wydalenie Serwatki w ogóle z szeregów Str.Narodowego.-

Powiat grodzieński. W Grodnie Str.Nar.pertraktowało z Polskim Zrzeszeniem Gospodarczym /OZN/ o wystawienie wspólnych list podczas wyborów do Rady Miejskiej. Od samego początku tych pertraktacji dał się wyczuć ze strony rzecznika Str.Nar., adw. Olgierda Daniłowicza brak szczerości, same zaś rozmowy prowadzone były przez S.N. dla uchronienia się przed ewentualnymi zarzutami, że S.N. ustosunkowało się negatywnie do współpracy wyborczej z Zrzeszeniem.-

Wysunięcie następnie przez Str.Nar.postulatu,by kandydaci na radnych podpisali deklarację że w zakresie polityki

antyżydowskiej podporządkują się dyrektywom S.N. - było z natury rzeczy nie do przyjęcia dla Zrzeszenia i ostatecznie spowodował zerwanie dalszych rozmów w sprawie wystawienia wspólnej listy wyborczej.-

W okresie przedwyborczym Str.Nar.urządziło w Grodnie i na terenie powiatu grodzieńskiego kilka zgromadzeń i zebrań na których poruszano sprawy wyborcze.-

Powiat wysoko-mazowiecki. W okresie sprawozdawczym Str.Nar. urządziło na terenie powiatu 6 zebrań, z których 3 poświęcone były wyborom do rad miejskich, a na pozostałych omawiano sprawy organizacyjne.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Nar. w maju 1939 r. zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zest.- wienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Białystok-M.	2	145	25 -120	-	-		-	-
Białostocki	1	300		-	-		-	-
Grodzieński	2	120	30 - 90	6	154	12 - 50	-	-
Szczuczyński	-	-		1	25		-	-
Wysoko-Mazow.	-	-		6	350	50 -100	-	-
R a z e m :	5	565	25 -120	13	539	12 -100	-	-

3. Stronnictwo Ludowe.

Ośrodkiem działalności Str.Ludowego w maju były przygotowania do obchodu "Święta ludowego" i sam obchód.-

Tegoroczne ramy obchodu "Święta ludowego" były znacznie

58

skromniejsze, niż w latach poprzednich. Przyczyn tego należy doszukiwać się w zaabsorbowaniu umysłów ludności międzynarodową sytuacją polityczną oraz zakazem urządzania obchodów pod gołym niebem.-

Projektowano urządzić 7 obchodów: 28 maja - w 4 miejscowościach i 29 maja - w 3 miejscowościach. Odbyły się one jednak tylko w 4 miejscowościach i to tylko w dniu 28 maja. Niedojście do skutku reszty obchodów nastąpiło wskutek nieznalezienia przez organizatorów odpowiednich lokali.-

Przemówienia na obchodach "Święta Ludowego" były umiarkowane i miały ton patriotyczny.-

Obchody te odbyły się w następujących miejscowościach:

Powiat białostocki: w.Tryczówka, gm.Zawyki przy udziale około 100 osób;

Powiat bielski: Bielsk-Podl. - 170 osób.

Powiat suwalski: Suwałki - 250 osób.

Powiat wołkowyski: Włóki, gm. Łysków - 800 osób.-

Szczegółowe sprawozdania z przebiegu obchodów "Święta Ludowego" przedłożono Min.Spr.Wewnętrznych dnia 2 czerwca b.r. za Nr.PN.I-1c-19/39.-

Akcja Str.Ludowego w maju b.r. w szczegółach przedstawiała się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 21 maja b.r.we wsi Ginowicze, gm.Hołka odbyło się zebranie członków Str.Lud.przy udziale 35 osób. Przemawiał sekretarz Zarz.Pow.Str.Lud. z Grodna, Alfons Jarocki który m.in.nadmienił, że obecnie Wiosa już mógłby objąć ster rządów w Państwie w swoje ręce, ale nie chce tego na razie czynić

59

względu napoważną sytuację międzynarodową, aby nie osłabiać sytuacji Polski. Następnie nawoływał Jarocki do urządzenia obchodu "Święta Ludowego".-

Powiat białostocki: Dnia 1 maja b.r. odbyło się w Białymstoku posiedzenie Zarządu Powiatowego Str.Ludowego przy udziale 10 osób. Przemówienie wygłosił Władysław Praga, który na wstępie zaznaczył, że polityka Min.Becka doprowadziła do uzbrojenia Niemiec. Podkreślił, że na błędy tej polityki wskazywały ugrupowania polityczne, lecz nic to nie pomagało. Dopiero w ostatniej chwili dzięki jednolitej postawie społeczeństwa, Polska stała się silną i zwartą oraz zdolną do odparcia zaborczych zakusów Niemiec.-

Następnie wezwał Praga do subskrybowania P.O.P. i do przeprowadzenia w tej sprawie odpowiedniej propagandy na wsi.-

W sprawie subskrybowania P.O.P. zebrani wyrazili gotowość po temu, ale jednocześnie zaznaczyli, że ze względu na zubożenie wsi nie będą w stanie subskrybować jej w takiej wysokości, jak czynią to warstwy urzędnicze, rzemiosło i wolne zawody.-

Dnia 8 maja b.r. odbyła się w Białymstoku konferencja działaczy Str.Ludowego z pow.białostockiego z udziałem prezesa Zarządu Wojewódzkiego Str.Lud., adwokata Stefana Korbońskiego z Warszawy.-

Adw.Korboński, omawiając położenie międzynarodowe, zaznaczył że sytuacja jest b.poważna i groźba wojny nie zażegnana, więc wszelkie plany pracy Str.Lud.na najbliższą nawet przyszłość mogą ulec zmianom. Nadmienił dalej, że wobec groźby konfliktu zbrojnego z Niemcami ustać muszą w Polsce wszelkie spory partyjne, a w związku z tym nie jest wykluczone, że tegoroczne obchody "Święta Ludowego" mogą się ograniczyć tylko do zgromadzeń w lokalach zamkniętych.-

Następnie adw. Korboński przytoczył kilka pogłosek co do zamiarów Hitlera, a mianowicie, że w drodze powrotnej z Kłajpedy

Hitler zamierzał wkroczyć do Gdańska, wysłanie jednak przez Polskę oddziałów wojskowych w okolice Gdańska zapobiegło temu.-

Nadmienił, że wszędzie nastrój społeczeństwa polskiego jest stanowczy, zdecydowany i wybitnie antyniemiecki, a na Pomorzu i w Poznańskim bojkotowane są pisma i przedmioty wyrobu niemieckiego, w samym zaś Poznaniu osoby, które rozmawiają na ulicy po niemiecku - są policzkowane, przy czym udzielane są tym osobom "rady" by wynosiły się do Hitlera.-

Dodał, że stanowisko Włoch jest na ogół przychylne Polsce i Mussolini wpływa na Hitlera w kierunku złagodzenia kursu antypolskiego.-

W kwestii projektowanego zjazdu wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku adw. Korboński oznajmił, że na zjazd ten przybędzie Witos. Dodał, że już obecnie należy czynić przygotowania do tego zjazdu /Zjazd ma się odbyć 25 czerwca b.r./.-

Ogólne wytyczne adw. Korbońskiego co do pracy Str.Ludowego w terenie były tego rodzaju, że należy unikać wszelkich tarć i nieporozumień z innymi ugrupowaniami politycznymi, pamiętając o naczelnym zadaniu każdego Polaka i obywatela - "wszystko dla potęgi i obronności Państwa" oraz że pod tymi hasłami mają być czynione przygotowania do obchodów "Święta Ludowego" i zjazdu wojewódzkiego.

Powiat grodziński. Dnia 29 maja ukonstytuował się w Grodnie nowy Zarząd Powiatowy Str.Ludowego w następującym składzie:

Prezes	-	Bronisław Makarewicz
I wiceprezes	-	Antoni Rakowski,
II "	-	Hieronim Rzewłocki,
sekretarz	-	Alfons Jarocki,
skarbnik	-	Jan Małyszko.-

Poza tym odbyło się kilka zebrań członkowskich dla omówienia spraw związanych z obchodem "Święta ludowego". Obchód

60

ten na terenie pow.grodzieńskiego nie doszedł do skutku.-

Powiat suwalski. Dnia 21 maja odbyło się w Filipowie zebranie Str. Lud. przy udziale około 150 osób. Przemawiał instruktor Str.Lud., Edward Szczepański, który zaznaczył, że należy składać ofiary na dozbrojenie Armii. Następnie nadmienił, że poprzednia polityka Min. Becka w odniesieniu do Niemiec była błędna, o czym niejednokrotnie przestrzegali przedstawiciele Str.Lud.-

Przechodząc do omawienia sytuacji wewnętrznej Państwa Szczepański poddał krytyce zarządzenie Pana Premiera w sprawie przebudowy i bielenia płotów, dowodząc, że takie bielenie mija się z celem, gdyż deszcz zmywa wapno. Na zakończenie wzywał do udziału w obchodzie "Święta Ludowego".-

Powiat wołkowyski: Na terenie powiatu odbyło się kilka konferencyj, na których podkreślano potrzebę uaktywnienia działalności Str.Ludowego i zakładania nowych kół.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud. w maju b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna rozciągł.		nowe	zlikw.
Augustowski	-	-	3	75	15 - 35	-	-
Białostocki	1	100	3	45	10 -15	-	-
Bielski	1	170	2	30	12 - 18	-	-
Grodzieński	-	-	3	22	6 - 10	-	-
Suwalski	1	250	4	200	15 -150	-	-
Wołkowyski	1	800	2	55	5 - 50	-	-
R a z e m :	4	1320	17	427	6 -150	-	-

4. Polska Partia Socjalistyczna - CKW.

Na czoło działalności PPS w okresie sprawozdawczym wysunęły się obchody 1-majowe i wybory do Rad Miejskich.-

Frekwencja na tegorocznych obchodach 1-majowych była znacznie słabsza, niż to miało miejsce w latach poprzednich. W roku bieżącym - w odróżnieniu od lat poprzednich- wystąpiła PPS, za wyjątkiem dwóch przypadków, wszędzie samodzielnie, bez Bundu. Przemówienia, wygłoszone na obchodach 1-majowych, nacechowane były umiarkowaniem, a w wielu przypadkach miały charakter manifestacyjny patriotycznych Wyraziło się to zwłaszcza w odniesieniu do podkreślenia potrzeby wspólnego wystąpienia przeciwko Niemcom w razie jakiegokolwiek zagrożenia z tej strony, oraz do konieczności subskrybowania Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu obchodów 1-majowych przedłożono Min. Spraw Wewnętrznych dnia 6 maja b.r. za Nr. PN. I-1-d-4/39.-

W wyborach do Rad Miejskich PPS odniosła pewien sukces powiększając swój stan posiadania z 23 radnych w 1934 r. do 46 radnych w roku bieżącym.-

Szczegóły działalności PPS w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Białystok-Miasto. W okresie przedwyborczym PPS urządziła szereg wieców dzielnicowych oraz ogólny wiec w dniu 13 maja, na którym przemawiał b. poseł Stanisław Dubois.-

W wyniku wyborów z list PPS i Kl. Zw. Zaw. przeszli kandydaci, umieszczeni na dalszych miejscach. Przepadli natomiast wszyscy czołowi działacze partii, figurujący na pierwszych miejscach. Wybrani radni z list PPS znani są ze swych radykalnych poglądów. Z pośród 6 radnych socjalistycznych trzej są Białorusinami.-

W wynurzeniach swych radni wyrażali poglądy, że na terenie Rady Miejskiej stosować się oni będą raczej do życzeń swych wyborców, niż do dyrektyw partii. Wywołało to ożywione komentarze wśród ogółu członków partii.-

61

Na zebraniu w dniu 25 maja przywódca PPS w Białymstoku, Tomasz Kapitułka, po ostrej wymianie zdań, wezwał radnych socjalistycznych do podporządkowania się dyrektywom PPS, grożąc, że w przeciwnym razie partia nie weźmie na siebie odpowiedzialności za ich działalność. Żądanie Kapitułki poddano pod głosowanie, w wyniku którego radni podporządkowali się temu żądaniu, podpisując odpowiednią deklarację.-

Powiat grodzieński. W wyborach do Rady Miejskiej w Grodnie odniosła PPS znaczny sukces. Bo gdy w poprzedniej kadencji nie było ani jednego radnego socjalistycznego, to obecnie PPS zdobyła 13 mandatów na ogólną ilość 40 radnych.-

W Grodnie w okresie przedwyborczym PPS wykazała nadzwyczaj intensywną agitację na rzecz swych list wyborczych, urządzając szereg wieców.-

Do sukcesu wyborczego PPS w Grodnie w pewnej mierze przyczyniła się umowa z Bundem. W myśl tej umowy, w okręgach, gdzie nie było list wyborczych Bundu, wyborcy żydzi - członkowie Bundu mieli oddawać swe głosy na listy PPS i odwrotnie.-

Na innych terenach, poza obchodami 1-majowymi, PPS nie wykazała żywszej działalności.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez PPS w maju 1939 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	2	300	50-250	-	-	-	-	-
Białystok-M.	3	1070	70-500	6	400	13- 80	-	-
Białostocki	5	1000	200-300	-	-	-	-	-
Bielski	5	1620	120-600	-	-	-	-	-
Grodzieński	5	2700	200-1000	1	49	-	-	-
Suwalski	1	120	-	-	-	-	-	-
Wołkowyski	2	700	250-450	-	-	-	-	-
Wysoko-Mz.	2	300	200-300	2	300	100-200	-	-
OGÓŁEM	23	8010	50-1000	9	749	13-200	-	-

C. R U C H W Y Z N A N I O W Y .

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

W dniu 3.V.b.r. w czasie nabożeństwa z okazji 3 Maja wszedł do kościoła parafialnego w Sokółce, krzycząc głośno z podniesioną do góry rękąm niejaki Pawełczyk Bogumił, wyzn.rzymkat.z Dąbrowy-Górniczej zamieszkały we wsi Słojniki gm.Sokółka. Po upływie kilkunastu minut podniosła krzyk w kościele narzeczona ww Trochimówna Marianna ze wsi Słojniki. Powodem omawianego zachowania się wymienionych miało być niezadowolenie tychże, z powodu odmowy udzielenia im ślubu przez Dziekana Marcinkiewicza. Powyższy incydent wywołał w kościele zamieszkanie wśród dziatwy szkolnej i ogólne poruszenie wśród zebranych. W wyniku rozprawy sądowej Trochimówna została skazana na 3 miesiące aresztu, Pawełczyk zaś został uznany za niepoczytalnego i jako taki został uniewinniony.

W os.Przerośl, pow.suwalskiego, nabożeństwo żałobne z okazji 4 rocznicy zgonu Marszałka Piłsudskiego, w kościele parafialnym odprawił ks.proboszcz Tuziński. Mimo prób przedstawicieli miejscowych władz, ks.Tuziński, który stale wykazuje ogromną nienawiść do imienia Marsz.Piłsudskiego i tym razem nabożeństwo odprawił jakoby z konieczności służbowej, odmawiając wszelkich religijnych wspomnień o Marszałku. Nie wspomniał ani słowa na jaką intencję odbyło się nabożeństwo ani też nie zarecytował po skończonej mszy św. żadnych modłów za duszę Marszałka Piłsudskiego. Na nabożeństwie obecne były dzieci ze wszystkich szkół powszechnych z nauczycielstwem, pracownicy państwowi, samorządowi i znaczna ilość społeczeństwa. Zachowanie się ks.Tuzińskiego w tym dniu, na obecnych w kościele osobach dorosłych wywarło przykre wrażenie zaś dzieciom szkolnym - dało niewłaściwe pojęcie o znaczeniu obchodu dnia 12 maja. Na zwróconą po nabożeństwie uwagę przez Komendanta

62

miejscowego komisariatu Str.Wran., ks.Tuziński odpowiedział szorstko, że żadnych pretensji w tym wypadku nie uwzględnia.

W dniu 12.V.w rocznicę zgonu Marszałka Piłsudskiego w świątyniach wszystkich wyznań w województwie odbyły się nabożeństwa, domy miast i wsi były udekorowane flagami, urządzono szereg uroczystych obchodów, na których odczytano wyjątki z pism Marszałka. Dnia 12.V.b.r. jako w rocznicę śmierci Marszałka Piłsudskiego w Żabłudowie, proboszcz ks.Ostrowski odprawił nabożeństwo żałobne, które zakończył odśpiewaniem "Anioł Pański". Żadnego kazania okolicznościowego nie wygłosił, co wśród tłumnie zebranej ludności wywołało silne oburzenie.-

Dziekan Sokólski Baranowicz na zwrócenie się do niego o odprawienie nabożeństwa z okazji rocznicy zgonu Marszałka Piłsudskiego w dniu 12.V., oświadczył, że nabożeństwo może odprawić, jak się wyraził "normalnie tylko na zamówienie". Wymieniony zmienił jednak w tym względzie swe stanowisko i w kościele zostało odprawione uroczyste nabożeństwo/bezpłatnie.-

W dniu 15 maja b.r. na teren powiatu augustowskiego przybył na wizytację pasterską Dekanatu Augustowskiego ks.Biskup sufragan diecezji łomżyńskiej Zakrzewski. Ks.Biskupa uroczyście witali przedstawiciele władz administracyjnych, wojskowych, młodzież szkolna i miejscowe społeczeństwo. Przemówienia, jakie z okazji wizytacji wygłosił ksa biskup, nie zawierały charakteru politycznego, lecz przeciwnie nawet z ambony mówca wskazywał jako na pozytywny objaw, że sfery rządowe, urzędnicze i społeczeństwo są jednomyślne.-

W dniu 18 maja w Sopoch, pow.wysoko-mazow., odbyło się uroczyste poświęcenie zbudowanej na placu przy kościele "Groty Matki Bożej". Udział parafian 1000 osób. Poświęcenia dokonał ks.proboszcz Bagiński, z którego inicjatywy wybudowano tę grotę.-

W dniu 21.V.b.r. do parafii Pietkowo, gm. Poświętne sprowadzono do nowowybudowanego kościoła kopię obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej i umieszczono w ołtarzu głównym. Obraz przywieziono do st. Łapy, skąd dużą procesją w której uczestniczyła banderia konna oraz idący pieszą przeniesiono do Pietkowa. Uroczyste kazanie wygłosił ks. Bagiński z Łap, po czym odbyły się normalne uroczystości kościelne. Udział 1000 osób.-

W dniu 28 maja podczas odpustu w Płonce-Kościelnej ks. proboszcz Mogalski chciał zmusić straganiarzy do zapłacenia placowego pod kościołem od 3 do 6 zł. Ponieważ straganiarze odmówili uiszczenia tak wysokich opłat, ks. Mogalski chciał straganiarzy usunąć siłą i z żądaniem usunięcia ich zwrócił się do policji. Gdy obecni policjanci oświadczyli mu, że nie ma podstaw prawnych do wykonania tego rodzaju eksmisji, ks. Mogalski zaczął krzyczeć, że on sam ze swymi parafianami powyrzuca stragany i zaczął wołać parafian, jednakże nikt jego wezwania nie usłuchał. Około godz. 12,30 tegoż dnia ks. Mogalski wyszedł na plac przed kościół ubranym w komżę, obejrzał się w koło siebie i krzyczał: "gdzie jest ta głupia policja, która nie usunęła straganiarzy i pozwala im handlować w czasie nabożeństwa", po czym podszedł do pierwszego z brzegu straganu z dewicjami i przewrócił go, tak że dewocje rozsypały się po ziemi. Następnie usiłował przewracać i inne stragany, gdy jednak właściciele zaczęli mu przeszkadzać i gdy zorientował się, że może go spotkać przykrość zawrócił w kierunku kościoła, wymyślał handlującym, ci zaś wymyślali na głos ks. Mogalskiemu. Straganiarze nie chcieli płacić wygórowanego placowego, godzili się natomiast na płacenie po jednym złotym od straganu. Wystąpienie ks. Mogalskiego wywołało niezadowolenie i komentarze wśród obecnych na odpuście.-

63

2. Wyznanie prawosławne.

Dnia 3 maja b.r. biskup Sawa w asyście księdza Kasperskiego Boryszkiewicza i 4-ch innych odprawił nabożeństwo uroczyste w soborze katedralnym w Grodnie i wygłosił kazanie w języku polskim o znaczeniu święta 3 Maja.-

Ks. Klajewski Ławr/Porzecze/ odprawił 3 Maja uroczyste nabożeństwo,po czym wziął udział w przyjęciu defilady K.O.P.

W dniu 12.V.b.r.odprawili żałobne nabożeństwa ksiądz Klajewski/Porzecze/,Kiryło /Indura/ i Misiejuk /Doroczynek/.-

Dnia 14.V.b.r. z soboru katedralnego w Grodnie wyruszyła procesja,licząca około 1500 osób, która ulicami miasta przeszła do cerkwi na Kołoży.-

Dnia 12.V.b.r. w cerkwi prawosławnej w Zabłudowie,pow.białostockiego,jako w rocznicę śmierci Marszałka Piłsudskiego,proboszcz ks.Bogdanowicz w asyście ks.Stalbowskiego odprawił uroczystą mszę żałobną,przed rozpoczęciem której w języku polskim wygłosił okolicznościowe kazanie i odczytał myśli Marszałka.Na nabożeństwie obecnych było około 800 osób.-

Dnia 12.V.b.r.Stowarzyszenie Polaków Wyznania Prawosławnego w Grodnie,urządziło akademię żałobną ku czci pamięci Marszałka Piłsudskiego.Przemówienie wygłosił Prezes Stow.Arcyszewicz,po czym ks.Skrypniak miał krótki referat okolicznościowy.-

W dniu 21 maja b.r. z cerkwi prawosławnej w Maleszach,gminy Wyszki,pow.bielskiego, w czasie nabożeństwa i kazania w języku polskim zostały wyprowadzone przez swych rodziców dzieci szkolne.

Cerkiew w Maleszkach dawniej była kościołem unickiem.Ostatnio zaczęły krążyć pogłoski,że cerkiew ta ma być spowrotem oddana unitom.Ludność prawosławna,przejąwszy się tą wiadomością,zaczęła głośno wywowiadać, że nigdy nie zmiani swej wiary,nie pozwoli również i dzieciom na zmianę religii i cerkwi nie odda.-

Gdy w cerkwiach zostały wprowadzone kazania w języku polskim i gdy ks.Kulczycki rozpoczął kazanie po polsku,ludność prawosławna zaczęła komentować to jako wstęp do odebrania jej cerkwi.Rodzice dzieci szkolnych wyznania prawosławnego wstrzymali od uczęszczania do cerkwi na nabożeństwa, a szczególnie na kazania w języku polskim.

W dniu 21 maja nauczycielka szkoły powszechnej z Małesz przeprowadziła do cerkwi 14 dzieci wyzn.prawosł. Wówczas obecne w cerkwi kobiety uradziły usunąć dzieci z cerkwi i do tego zaofiarowały się Stumikowska Paraskiewa i Wróblewska Anna,obie z Małesz,które dzieciom kazały wyjść i nie słuchać polskiego kazania.-

Wymienione przyznały się do usunięcia dzieci,tłumacząc,że uczyniły to z własnej woli,nie namawiane przez nikogo, w rozumieniu, że bronią religii,przy czym oświadczyły,że nie wiedziały iż wygłaszanie kazań w języku polskim jest nakazem wyższych władz duchownych prawosławnych, a wersja o odebraniu cerkwi jest tylko zmyśloną.-

Dnia 21.V.b.r. w lokalu własnym odbyło się doroczne walne zebranie członków Stowarzyszenia "Dom Prawosławny im.Marszałka Piłsudskiego". Po odczytaniu poprzedniego protokółu walnego zebrania z 26 maja 1938 r. i protokółu Komisji Rewizyjnej,zostało złożone sprawozdanie z działalności ustępującego zarządu,po czym dokonano wyborów nowego zarządu.Prezesem został wybrany ks.mgr Kość Dymitr, wiceprezesem Jarczak Piotr, sekretarzem Korbut Michał, skarbnikiem Owsieniuk Włodzimierz. Na zakończenie zebrani postanowili,by na rannych nabożeństwach śpiewał chór zorganizowany przez Stowarzyszenie. W wolnych wnioskach podnoszono sprawę zmiany nazwy statutowej Stowarzyszenia na "Polski Dom Prawosławnych Polaków im.Marszałka Piłsudskiego". Obecnych było 50 osób.-

Teren powiatu włkowyskiego w okresie sprawozdawczym opuścił ks.Aleksy Krupko-psalmista w Choroszewiczach,gm.Podorosk,a na jego miejsce przybył psalmista Jan Mieszkow,oraz ks.Dembczuk Szymon po-

84.

mocnik proboszcza w Łyskowie, a na jego miejsce przybył ks. Jan Łukowski z Nowej-Wyszy.

Wydawnictwo prawosławnego Instytutu Naukowo-Wydawniczego w Grodnie p.t."Kazania,pogadanki i przemówienia religijne" w języku polskim, jest na terenie województwa rozpowszechniane wśród duchowieństwa prawosławnego i wiernych i akcja na rzecz szerszego kolportażu tego wydawnictwa jest w toku.-

W dniu 25 maja b.r. w Wołkowysku kolportowane były ulotki pisane na maszynie w języku polskim, w treści swej zarzucające dz. ekonomowi prawosławnemu ks.Chomiczowi Włodzimierzowi - niesumienne gospodarowanie majątkiem cerkiewnym na szkodę prawosławnych parafian.Autorem okazał się niejaki Jan Matuszewicz z Wołkowyska.-

Ks.Wiszniewski Włodzimierz,proboszcz parafii prawosławnej w Orli,otrzymał zawiadomienie od swoich władz,że zostaje przeniesiony z Orli .-

Rozpoczął on zaraz starania,polegające na zbieraniu podpisów od parafian do podań,by go pozostawiono na miejscu.-

W dniu 17 maja b.r.przybył nowy ksiądz prawosławny dla objęcia parafii w Orli.-

Ks. Wiszniewski,za pośrednictwem zaufanych osób,zaczął rozpowszechniać po terenie parafii wieści,że przybyły ksiądz jest polakiem, nabożeństwa w cerkwi będzie odprawiał po polsku by zniechęcić parafian do nowego proboszcza.-

Wśród miejscowego nauczycielstwa Wiszniewski opowiadał,że nowy ksiądz nie włada zupełnie językiem polskim, a naukę religii w szkołach będzie prowadził w języku rosyjskim.-

Wpaja w parafian,by zachowali mowę swoją i utrzymali ją u dzieci swoich,gdyż tu nie jest ziemia Polska, a ukraińska i musi być w przyszłości Ukraina.-

W rozmowie z zaufanymi osobami ks. Wiszniewski ~~opowiadał, że nowy ksiądz nie włada zupełnie językiem polskim, a naukę religii~~ narzeka na władze polskie i ostrzega, by Polakom nie wierzyć, strzec się tych ludzi z pośród prawosławnych, którzy żyją w bliższych stosunkach z Polakami, gdyż oni donoszą o wszystkim Policji. Na podstawie takich donosów i on ks. Wiszniewski - został z Orlu usunięty.-

3. Inne wyznania.

Według informacyj, w m. Supraśli, pow. białostockiego, w dniu 14 V.b.r. pod pretekstem zebrania w sprawie remontu sali i domu parafialnego ewang.-augsb. odbył się w godzinach wieczorowych obchód dnia urodzin kanclerza III Rzeszy Hitlera, na którym okolicznościowe przemówienia wygłosił kantor Weis Ferdynand, a także jakoby Jansenówna. Obecnych było około 30 osób, w tym część młodzieży. Ustalono kontakty działacza niem. w Supraślu Bajzerta z N.Z.L w Białymstoku przez Walę Naukę, córkę włókniarza/szpinera/, która dostarczała już do Supraśla literaturę prohitlerowską w 1939 r. i prowadziła agitację na rzecz N.Z.L.

W dniu 3 i 12 maja b.r. pastor Messerschmidt odprawił uroczyste nabożeństwa w zborze ewangelickim w Grodnie.

W m-cu sprawozdawczym przybył na teren powiatu i objął kierownictwo Zborem Baptystów w Łyskowie - presbiter kaznodzieja Michajłow Jeremiusz, ze wsi Hołubicze, powiatu dziśnieńskiego.-

W dniu 23.V.b.r. we wsi Orzechówka, gm. Pruska, pow. szczuczyńskiego, odbyły się modły członków sekty p.n. Badacze Pisma Św. Wzięło w nich udział 24 osoby, z których 11 przybyło z pow. augustowskiego i suwalskiego. Przebieg był zupełnie spokojny.

W dniu 28.V. ks. Gawędzki Andrzej, proboszcz parafii grajewskiej

65

poruszył w czasie kazania sprawę działalności sekty "Badaczy Pisma Św. Opierając się na artykule Kuriera Poranngo z dnia 25.V.b.r. podał, że sekta ta została zawieszona w Łodzi za mieszaną niemoralną i antypaństwową akcję uprawianą przez nią za pośrednictwem czasopisma "Złoty Wiek". Po omówieniu przebiegu powstania sekty i wyszczególnieniu wyroków sądowych, jakie zapadły w stosunku do poszczególnych przywódców stowarzyszenia, mówca podkreślił, że tak jakoś złożyło się, że i w powiecie szczuczyńskim Badacze Pisma Św. mają swoich zwolenników. Zamieszkują oni koło twierdzy Osowiec, co nastręcza szereg komentarzy. Równocześnie ks. Gawędzki ostrzegał przed zgubną dla Kościoła i Państwa działalnością takiej sekty.-

W dniu 22.V.39 r. na zarządzenie rabinatu żydów w Polsce, w niektórych ośrodkach województwa zostały przez żydów urządzone demonstracje przeciwko "Białej Księdze" w sprawie Palestyny, ogłoszonej przez rząd W.Brytanii. Demonstracje polegały na rozplakatowaniu afisz w żargonie w tej sprawie, na urządzaniu w niektórych miejscowościach zgromadzeń w bożnicach i synagogach, gdzie odśpiewano psalmy pokutne, a poza tym w niektórych miejscowościach zostały na 1 lub 2 godziny zamknięte sklepy żydowskie.-

- - - - o o o o o - - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.52/5/39.Tjn.

Białystok, dnia 9.VI.1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.5/39.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II. Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W porównaniu z ubiegłym okresem sprawozdawczym życie społeczeństw mniejszościowych nabrało cech normalnych. Nerwowość, która przejawiała się niejednokrotnie w ubiegłym okresie sprawozdawczym pod wpływem wypadków na terenie międzynarodowym obecnie nie miała miejsca.-

Akcja subskrybcji P.O.P. w początku okresu sprawozdawczego ze względu na termin jej zakończenia, prowadzona była z wielkim natężeniem i energią szczególnie przez społeczeństwo żydowskie, które wywiązało się należycie ze swych obowiązków deklarując sumę sześć i ćwierć miliona złotych. Na ogół akcja P.O.P. wśród mniejszości narodowych wypadła zadawalająco.

Społeczeństwo żydowskie w początku okresu sprawozdawczego prócz sprawy Pożyczki Obrony Przeciwlotniczej zaabsorbowane było sprawą wyborów samorządowych, zaś w końcu okresu sprawozdawczego szczególne zainteresowania swe kierowało na sprawę Palestyny. Ogłoszenie t.zw. "Białej Księgi" przez rząd angielski wywołało całą burzę protestów i niezadowolenia w społeczeństwie żydowskim, które zaczęła się przejawiać w urządzaniu publicznych manifestacyj i t.p. Manifestacje publiczne zostały ograniczone przez władze tak, że akcja protestacyjna zatraciła swą ostrość, gdyż urządzanie zgromadzeń w lokalach zamkniętych z natury rzeczy nie mogło być tak jaskr

66

we jak manifestacje publiczne pod gołym niebem. Decyzja rządu angielskiego przyczyniła się do uspokojenia walk partyjnych na prawicy żydowskiej i zjednoczyła ją całkowicie na punkcie walki o Palestynę. Obojętne stanowisko w sprawie decyzji rządu angielskiego zajął tylko Bund oraz członkowie Komparti.

Mniejszość niemiecka prowadziła na terenie Bia-łegostoku agitację w sprawie szkoły niemieckiej. Aresztowanie w Ostrowi-Mazowieckiej instruktora N.Z.L. w Białymstoku Wilhelma Gletta znacznie zahamowało działalność D.V.V. w Białymstoku.

Mniejszość litewska żyła jeszcze pod wrażeniem zaboru Kłajpedy. Fakt ten wpłynął znacznie na przebrzmienie nastrojów społeczeństwa litewskiego w stosunku do Państwa Polskiego.

Mniejszość rosyjska wielkie zainteresowanie okazywała procesowi prasowemu przeciwko redaktorowi organu Z.M.P. w Grodnie, który nazwał organizacje M.B.O. i R.O.N. antypaństwowymi. Proces ten kilka razy odraczany odbędzie się 15 b.m. -

W życiu innych mniejszości nic szczególnego nie miało.

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Zorganizowanej akcji nie było. Stosunek do P.O.P. pozytywny.-

2. Ukraińcy.

Dnia 25 maja b.r. w Białymstoku odbyło się zebranie członków U.K.C., na którym wygłoszono przemówienie o życiu i czynach Petlury. Obecnych 14 osób.-

Tegoż dnia odbyło się z okazji rocznicy śmierci Petlury zebranie U.K.C. w Łodzicznie, powiatu suwalskiego, przy obecno-

ci 20 osób.-

3. R o s j a n i e .

Kolonia rosyjska w Grodnie dążąc do uzyskania wpływów nawiązała kontakt z PPS, z którą poszła razem do wyborów samorządowych. PPS, licząc przede wszystkim na głosy prawosławnych /nie Rosjan/ wystawiła w jednym z okręgów na czołowe miejsce kandydaturę adwokata Bielajewa/Rosjanin/, który też z ramienia PPS. wszedł do rady miejskiej.

Dnia 12 maja b.r. w mieszkaniu Siedlarewicza Mikołaja, b.prezesa R.O.M. zebrali się członkowie b.organizacyj rosyjskich, którzy omawiali sprawy związane z wyborami. Siedlarewicz Mikołaj oświadczył, że wydrukował 10.000 odezw przedwyborczych, które zostały skonfiskowane; poza tym narzekał, że ludność rosyjska jest mało uświadomiona bo ulotki propagandowe przyjęła z niechęcią.- Pod koniec zebrania Cytowicz Szymon oświadczył, że władze państwowe i wojskowe przyjmują do pracy wyłącznie czł. Stowarzyszenia Polaków Prawosławnych, natomiast Rosjanie są zwalniani.-

W dniu 21 maja b.r. w Majnówce, odbyło się zebranie członków Rosyjskiego Komitetu Społecznego, na którym omawiano działalność za czas ubiegły, wybrano delegata na zjazd do Warszawy, oraz odczytywano okólnik w sprawie stosunku emigrantów do służby wojskowej i wyjaśniano, że emigranci nie podlegają poborowi do wojska polskiego. Na delegata wybrano pełnomocnika Leszczyńskiego Pawła. Obecnych na zebraniu było 16 członków.-

4. L i t w i n i .

Dnia 18 maja b.r. w Sejnach, pow.suwalskiego, obchodzono "Dzień Matki" w związku z tym odbył się akademia, przy obecności około 200 osób. Przemówienia wygłosił Jan Pojawis po czym odśpiewano szereg pieśni ludowych.

67

Takąż akademię urządzono 21 maja b.r. w Puńsku, powiatu suwalskiego, przy obecności około 300 osób. Na program złożyły się przemówienie Jana Pojawisa, deklamacje oraz śpiewy chóru kościelnego. Na zakończenie odśpiewano hymn narodowy litewski.

W związku z wizytacją kanoniczną na terenie powiatu grodzieńskiego w parafiach Kobele i Marcinkańce Arcybiskupa Jałbrzykowskiego, ludność manifestowała swą odrębność narodową przez dekorowanie bram chorągiewkami o barwach litewskich.

Z dniem 1 maja b.r. zlikwidowano filię spółdzielni spożywców "Ruta" w Sejnach z siedzibą w Bubelach, pow. suwalskiego.

Dnia 11 maja b.r. we wsi Widugiery, gm. Krasnowo, pow. suwalskiego odbyło się organizacyjne zebranie filii spółdzielni "Ruta" przy obecności 24 osób.-

5. N i e m c y .

Dnia 7 maja b.r. w lokalu własnym odbyło się zebranie członków Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku. Na zebraniu nawoływano obecnych, by nie oddawali się na usługi Polkji i nie informowali o tym, co się dzieje w Związku. Następnie omawiano sprawę werbunkową nowych członków, która - zdaniem instruktora - dała dotychczas dobre wyniki, gdyż zostało zwerbowanych około 100 nowych członków. Jeżeli akcja w takim stopniu będzie prowadzona do końca okresu werbunku, to oddział białostocki będzie najsilniejszy i będzie mógł skutecznie walczyć o prawa mniejszości niemieckiej, a przede wszystkim o szkołę niemiecką. Mówca zaznaczył, że Polacy w Niemczech mają wszelkie swobody, mogą się organizować i podkreślać swoją polskość, podczas, gdy Niemcy w Polsce są szykanowani, zwalniani z pracy, a nawet zdarzają się wypadki pobicia. Obecnych około 90 osób.-

Dnia 14 maja b.r. odbyło się zebranie członków Niemieckie

go Związku Ludowego w Białymstoku, na którym omawiano sprawy stosunków polsko-niemieckich, sprawy lokalne i sprawę obchodu "Dnia Matki Niemki".

Dnia 21 maja b.r. w lokalu własnym odbył się obchód "Dnia Matki". Przemawiała Mützner Gertruda, apelowała ona do kobiet niemieckich, aby zawsze pozostały Niemkami i w życiu codziennym posługiwały się wyłącznie językiem niemieckim. Chór odśpiewał kilka pieśni ludowych, po czym odbyła się herbatka. Taki sam obchód odbył się w sali parafialnej, zorganizowany przez pastora Kruetera. Na obchód złożyły się: przemówienie pastora Kruetera, występy chóru "Jugend Bundu" i wspólna herbatka. W lokalu Niem. Zw. Ludowego obecnych było 150 osób, w sali parafialnej - 200 osób.-

Dnia 25 maja b.r. przeprowadzono zostało na skutek fonogramu Komendy Powiatowej w Ostrowi-Mazowieckiej rewizja w mieszkaniu i sklepie Schmidta Henryka, do którego zwraca się aresztowany pod zarzutem przestępstwa z art. 3 K.K. Glett Wilhelm, pozostający w areszcie w Ostrowi-Mazowieckiej. W wyniku rewizji zakwestionowano różne listy, notatki i wydawnictwa, wskazujące na prohitlerowskie nastawienie i działalność Schmidta.

W dniu 13 maja b.r. wyjechał on Michałowa, pow. białostockiego przekomo do Białegostoku w sprawach handlowych Kurt Kreymark członek Rady Związkowej N.Z.L. w Łodzi i kierownik oddziału N.Z.L. w Michałowie. W rzeczywistości udał się do Ostrowi-Mazowieckiej, gdzie został aresztowany jako podejrzany z art. 93 i 166 K.K. Posterunek K.P. w Michałowie na polecenie Komendy Powiatowej w Ostrowi-Mazow. przeprowadził rewizję mieszkaniową u Kurta Kreymarka, podczas której zakwestionował korespondencję w języku niemieckim oraz różne książki i broszury, które przesłał do Ostrowi-Mazow.

W dniach 12-14 maja b.r. wydalił się w niewiadomym kierunku w Michałowa Irgang Waldemar-Alfred, syn Waldemara i Pauliny, urodz

ny w 1909 r., tkacz. Według niesprawdzonych wiadomości miał się udać nielegalnie do Niemiec w czym miała mu dopomóc siostra zamieszkała w Łodzi.

Dnia 19 maja b.r. do Michałowa przybył własnym samochodem z Łodzi właściciel sklepu spożywczego Moritz Brunon-Teodor, syn Teodora i Agnieszki. Miał przy sobie aparat fotograficzny, którym dokonał zdjęcia lokalu agencji pocztowej, posterunku P.P. i zarządu gminnego. Kliszę i aparat fotograficzny zakwestionował miejscowy posterunek P.P. po porozumieniu się z władzami wojskowymi.

6. Żydzi.

a/ Życie polityczne.

Dnia 3 maja b.r. urządzono w Białymstoku wiec przedwyborczy z udziałem 450 obecnych.-

Dnia 6 i 7 maja b.r. w Białymstoku urządzono wiece z udziałem około 1700 osób.

Dnia 6 maja b.r. w Bielsku-Podlaskim urządzono wiec przedwyborczy z udziałem około 300 osób. Tegoż dnia odbyły się wiece w Wołkowysku z udziałem 200 osób i w Grodnie z udziałem 600 osób.

W dniu 8 maja b.r. w Krynkach, pow. grodzieńskiego, odbył się wiec przedwyborczy z udziałem około 300 osób.

Dnia 9 maja b.r. urządzono wiec w Białymstoku przy obecności około 100 osób.

Dnia 10 maja b.r. odbył się wiec w Białymstoku z udziałem adwokata Erlicha z Warszawy przy obecności około 1.200 osób.

Dnia 19 maja b.r. w Grodnie z okazji zwycięstwa wyborczego urządzono bankiet z udziałem około 60 osób.

Dnia 24 maja b.r. w Grodnie odbyło się zebranie członków Bundu przy obecności około 40 osób, na którym omawiano sprawy organizacyjne.

Poalej-Syjon /prawica/

Dnia 3.V.b.r. w Białymstoku odbyło się zebranie sekcji lonkiet-ników, organizacji poalejsyjonistycznej, przy obecności około 250 osób, na którym omawiano sprawę P.O.S.

Dnia 2[illegible] maja b.r. odbył się wiec przedwyborczy w Krynkach, pow. grodzieńskiego, przy udziale około 300 osób.

Dnia 6 maja b.r. w Grodnie urządzono wiec przedwyborczy z udziałem około 180 osób.

Dnia 24 maja b.r. w Wyszkiem-Mazow. urządzono zebranie protestacyjne przeciwko "Białej Księdze" przy obecności około 120 osób.-

Organizacja Syjonistaczna.

Z inicjatywy organizacji syjonistycznej w Grodnie 23 maja b.r. miał odbyć się wiec protestacyjny przeciwko "Białej Księdze" lecz wobec zakazu władz odbyła się tylko konferencja przedstawicieli wszystkich partyj syjonistycznych z udziałem około 30 osób, na którym uchwalono rezolucję protestacyjną.

Dnia 22 maja b.r. organizacja syjonistyczna w Grajewie zwołała wiec protestacyjny do bożnicy, na którym było około 800 obecnych.

Dnia 22 maja b.r. takiż wiec odbył się w Augustowie przy udziale około 200 osób i w Suwałkach przy udziale około 500 osób.

Dnia 22 maja b.r. urządzono wiec protestacyjny w wielkiej synagodze w Białymstoku przy udziale około 800 osób.-

Dnia 22 maja b.r. urządzono dwa wiece w Sokołach i Tykocinie, pow. wysoko-mazowieckiego, z udziałem około 300 obecnych.-

Nowa Organizacja Syjonistyczna.

Dnia 17 maja b.r. urządzono w Białymstoku odczyt Włodzimierza Żabotyńskiego n.temat :"Przy nakazy chwili" przy obecności około 1.200 osób.- Szczegóły w m.d. Nr.115.

69

Dnia 6 maja b.r. odbył się w B-stoku wiec z udziałem 500 o

gólno-Żydow-
ki Blok Wy-
borczy.

Dnia 11 maja b.r. urządzono wiec w Białymstoku przy obec-
ności 75 osób.
Dn.6 i 7.V. urządzono 4 wiece z udziałem 1800 osób.

ydowski De-
okratyczny
lok Wyborczy.

Dnia 11 maja b.r.urządzono w Białymstoku wiec przedwybor-
czy z udziałem około 1000 osób.- Szczegóły w m.d. Nr.110.-

Nazwa organizacji.	Zgro-madzenia.	Ze-brania.	Odczyty i obchody.	Frek-wencja.	Rozpiętość od	do.	Jednostki organizacyjne nowe	zlikw.
B u n d	9	2	-	3.950	40	1.200	-	-
Posalej-Syjon/pr/	3	1	-	850	120	300	-	-
Organizacja Syjon.	5	1	-	2930	30	800	-	-
N.O.S.	1	-	-	1200			-	-
Ogólno-Żyd. Blok Wyb.	2	-	-	575	75	500	-	-
Żyd.Demokr. Blok Wyborczy	2	-	-	2800	200	1000	-	-

B. P R A S A.

Żydowska prasa w początkach okresu sprawozdawczego prowadziła propagandę P.O.P. podkreślając szczególnie pozytywny stosunek żydostwa. Prócz tego prasa prowadziła propagandę akcji wyborczej nawołując do zjednoczenia rozbitych na bloki mieszczańskich ugrupowań żydowskich.

Ogłoszenie "Białej Księgi" przez rząd angielski spowodowało szereg artykułów prasowych potępiających rząd angielski, który nie wywiązał się ze swych zobowiązań.

Niezależnie od tego prasa żydowska zajmowała się tropieniem antysemityzmu i walką z nim.

c/ Życie gospodarcze.

N e g a t y w n e .

d/ Życie zawodowe.

Dnia 28 maja b.r. odbyło się zebranie lonkietników-żydów przy obecności 150 osób, na którym omawiano sprawy organizacyjne.-

e/ Życie kulturalno-oświatowe.

Życie kulturalno-oświatowe mniejszości żydowskiej ilustruje następujące zestawienie cyfrowe:

Nazwa organizacji.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, zabawy i przedstaw.	Frekwencja.	Frekwencja od	Frekwencja do	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikwid
Brit-Trumpeldor	2	-	-	180	60	- 120	-	-
Tarbuth	3	1	2	830	90	- 180	-	-
Hechaluc-Pioner	-	2	3	390	70	- 140	-	-
T O Z	-	1	1	380	120	- 160	-	-
Jabne	-	1	1	250	120	- 130	-	-
Hechaluc-Haoźir	-	1	1	120	50	- 70	-	-

f/ R ó ż n e .

W związku z ogłoszeniem "Białej Księgi" we wszystkich miastach i miasteczkach województwa białostockiego na znak protestu dnia 22 maja b.r. żydzi zamknęli sklepy.

Wyniki wyborcze w porównaniu z rokiem 1934 przyniosły żydom klęskę, gdyż utracili 33 mandaty. Jeżeli chodzi o partie polityczne to Bund wyszedł zwycięsko, gdyż w poprzednich wyborach uzyskał 21 mandatów zaś w obecnych 38, natomiast inne partie polityczne w 1934 roku posiadały 134 mandatów zaś w bieżącym - 84.

- - - o o o o o - - -

WOJEWODA BIAŁOSTOCKI

Nr. ewid. 24

70

Nr. N.52/6/39 Tjn.

TAJNE!

Białystok, dnia 10 .VII.1939 r.

Do

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.6 za m-c czerwiec 1939 roku.-

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I. Polityczny
w Warszawie

Przedkładam w 4-ch egzemplarzach /Nr.ewid.1,2,3,4/

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.6/39.

/z ruchu politycznego-polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

WOJEWODA

/Henryk Ostaszewski/

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" " Poleski	" 7	-	1 "
" " Nowogródzki	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
" " Wołyński	" 14	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 15	-	1 "
" " " w Warszawie	" 16	-	1 "
" " Okręgowego w Białymstoku	" 17	-	1 "
" " " w Grodnie	" 18	-	1 "
" " " w Łomży	" 19	-	1 "
" " Wydz.Zam.S.Okr. w Suwałkach	" 20	-	1 "
Ekspozytura Nr.I.Oddz.II.Szt.Gł.w Wilnie	" 21	-	1 "
Samodzielny Referat Informac.DOK.III.w Grodnie	" 22-23	-	2 "
" " " DOK.IX.w Brześciu n/B.	" 24	-	1 "
K.O.P."Brygada Grodno"w Grodnie	" 25	-	1 "
Pełnomocie Starostowie Powiatowi wojew.białostockiego	" 26-34	-	9 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 35	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	" 36	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 37	-	1 "
Archiwum	" 38-40	-	3 "
	Razem:	-	40 egz.

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D.O.K.III
Dnia 17 LIP 1939 19 r. Przyd.
Załączników
L. dz. 10868

ZANOTOWANO

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.52/6/39.Tjn.

BIAŁYSTOK, dnia 9 lipca 1939 r.

T A J N E !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.52/6/39.Tjn

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. S y t u a c j a o g ó l n a.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W ciągu czerwca b.r. tak, jak i w miesiącu poprzednim ośrodkiem zainteresowania najszerszych sfer była nadal niepewna sytuacja międzynarodowa. Ze szczególną uwagą śledzono wypadki rozgrywające się na terenie Gdańska. Postawa społeczeństwa i nastroje w stosunku do Niemiec były nadal bardzo bojowe. Nie brakowało głosów, by na prowokacje niemieckie odpowiedzieć zaczepnie i zająć Gdańsk, gdyż Polska znajduje się obecnie w wyjątkowo korzystnej sytuacji ze względu na zawarte sojusze i odosobnienie Niemiec.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych była w ci
czerwca na ogół słaba, jak to zwykle bywa w okresie letnim.-

Pewne ożywienie wykazało jedynie Stronnictwo Ludowe, k
w ciągu czerwca b.r. urządziło dwa zjazdy wojewódzkie a mianowi
cie w dniu 12.VI.b.r. z udziałem Witosa i Bagińskiego, a w dniu
VI. z udziałem Bagińskiego i b.ministra Skarbu Michalskiego.-

Zjazd Str.Lud. w Białymstoku w dniu 15 czerwca miał główni
na względzie zaznajomienie się kierownictwa partii ze stanem po
siadania Str.Lud. w województwie białostockim i warunkami jego
pracy.-

Szczegółowe sprawozdanie o przebiegu obrad na pierwszym i drugim Zjeździe Str.Mąd. w Białymstoku Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu w dniach 16 i 27 czerwca b.r. za L.PN.I-1c-21/39.-

Z prac organizacyjnych O.Z.N. zasługuje na wzmiankę połączenie obwodów Grodno-miasto i Grodno-powiat w jedną komórkę organizacyjną.-

Posunięcie to należy traktować jako pozytywne, gdyż może ono wpłynąć dodatnio na rozwój i zwiększenie stanu posiadania O.Z.N. w tym powiecie.

Białostocki OKR-PPS był nadal zaabsorbowany walką personalną między miejscowym leaderem partyjnym Tomaszem Kapitułką, a Mikołajem Pietruczukiem, sekretarzem O.K.Z.Z.

Trzeba tutaj stwierdzić obiektywnie, że wszystkie ugrupowania polityczne zachowują w ostatnich czasach poprawny umiar w swej działalności i unikają takich momentów, które mogłyby zaszkodzić istniejącym nas rojom patriotycznym wśród społeczeństwa.-

Swoje przywiązanie do Państwa manifestowała ludność województwa bardzo gorąco w czasie dorocznych obchodów organizowanych w ciągu czerwca przez stowarzyszenia wyższej użyteczności, jak Liga Morska i Kolonialna, Czerwony Krzyż i t.d.

Szczególnie imponującą wypadły w tym roku wszędzie obchody "Dni Morza", które w wielu miejscowościach przybrały charakter demonstracji antyniemieckich i były odzwierciedleniem bojowych nastrojów nurtujących wśród społeczeństwa.-

Sytuacja gospodarcza. Tak w przemyśle jak i na odcinku bezrobocia w ciągu czerwca panowała na ogół koniunktura pomyślna.

Fabryki włókiennicze pracowały całą parą. Uruchomienie wynosiło około 100%. Duży odsetek bezrobotnych znalazł - pracę przy robotach ziemnych i budowlanych.-

Życie gospodarcze mimo wszystko znalazło się i znajduje w poważnym impasie. Dzieje się to oczywiście na skutek niewyjaśnionej sytuacji międzynarodowej i trwającej od kilku miesięcy wojny nerwów. Przejawami tego chorobliwego stanu życia gospodarczego są n.p. wstrzymanie się od poważniejszych inwestycyj, brak zaufania i daleko posunięta ostrożność w zawieraniu większych tranzakcji, a przede wszystkim brak gotówki na rynku prywatnym i trudności kredytowe.-

---oooo---

72

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Białostocka prasa w okresie sprawozdawczym prowadziła polemikę na tle różnic ideologicznych. Omawiano wyniki wyborów do Rad Miejskich i każdy z odłamów prasowych omawał zwycięstwo swego stronnictwa politycznego. Prócz tego prasa nawoływała do zbiórki na FON oraz popierała akcję Ligi Morskiej i Kolonialnej w związku ze Swiętem Morza.

Na terenie Grodna prasa lewicowa atakowała stosunki panujące w miejscowym Zarządzie Miejskim.-

2/ Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e.

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e.

4/ Konfiskaty prasowe:

Starosta Grodzki Białostocki obłożył aresztem czasopismo "Robotnik Białostocki" Nr.175 z dnia 25.VI.b.r. za artykuł p.t.: "Na zjazd Stronnictwa Ludowego".

5/ Procesy prasowe:

Dnia 15.VI.b.r. wyrokiem S.O.w Grodnie skazany został na 2 tygodnie aresztu z zawieszeniem na 2 laty i 50 zł.grzywny z art. 255 K.K. Chlebowicz Brunon, kierownik Z.M.P. redaktor czasopisma "Jutro Polskie", który dopuścił się zniesławienie Rosyjskiego T-wa Dobroczynności w Grodnie.-

- - - o o o o - - -

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Okres sprawozdawczy nie sprzyjał inicjowaniu żywszej działalności politycznej. Umysły bowiem ludności w dalszym ciągu zaprzątnięte były wydarzeniami na międzynarodowej arenie politycznej. Nadto był to okres intensywnych robót polnych ludności wiejskiej.

Mimo to OZN wykazał najżywszą działalność z pośród innych ugrupowań politycznych.-

Szczegóły działalności OZN w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Białystok-miasto. Dnia 20 czerwca b.r. odbyło się w Białymstoku zebranie przy udziale około 60 osób, zorganizowane przez OZN. Na zebraniu tym prof.Tadeusz Herbisz z Warszawy wygłosił referat,w którym omówił stosunki polsko-niemieckie w ostatnim pięcioleciu.-

Powiat bielski. Dnia 16.VI.b.r. w Ciechanowcu odbyło się zebranie organizacyjne OZN przy udziale 65 osób. Po przemówieniu adwokata Romana MISZEWSKIEGO 45 osób z pośród obecnych zapisało się na członków OZN. Zarząd koła narazie nie został wybrany.-

Powiat grodzieński. Dnia 4 czerwca b.r. w os.Marcinkańce, odbyło się zgromadzenie, zorganizowane przez OZN.Przemawiał poseł Teofil Budzanowski, który przedstawił zgromadzonym sprawy budżetowe Państwa oraz scharakteryzował obecną sytuację międzynarodową.-

Po przemówieniu posła jeden z mieszkańców Marcinkańc,Antoni Tamulewicz prosił o poruszenie w Sejmie sprawy przeprowadzenia komasacji gruntów wymienionej osady. Poseł Budzanowski przyrzekł to uczynić.Obecnych na zgromadzeniu było około 300 osób.

Powiat sokólski. Dnia 28.VI.b.r. odbyło się w Sokółce zebranie Rady Obwodowej OZN przy udziale senatora Michała Żazarskiego. Obecnych na zebraniu było około 80 osób.-

Przemówienie wygłosił sen. Żazarski, który omówił obecną sytuację międzynarodową. Poruszając następnie sprawy wewnętrzne Państwa, sen. Żazarski podkreślił, że Witos, po powrocie do kraju, stara się nadal prowadzić lud przeciwko Rządowi, mimo, iż życie udowodniło, że polityka Rządu jest słuszna.-

Powiat suwalski. Dnia 18.VI.b.r. w os. Sakałarzewo odbył się wiec, zorganizowany przez OZN. Przemówienie wygłosił poseł Michał Pankiewicz, który zilustrował obecną międzynarodową sytuację polityczną i wezwał do zjednoczenia się narodowego i do podtrzymania silnego ducha. Nadmienił, że ludność terenów przygranicznych powinna trzeźwo patrzeć na wydarzenia oraz interesować się nieznajomymi osobami, wałęsającymi się na przygraniczu - mogą to bowiem być szpiedzy i agitatorzy, nasyłani przez Niemców dla szerzenia defetyzmu. Dodał, że osoby takie należy zatrzymywać i oddawać w ręce policji.-

Obecnych na wiecu było około 1.500 osób.-

Ruch organizacyjny oraz działalność O.Z.N. w czerwcu b.r. ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białystok-miasto	-	-		1	60		-	-
Bielsk-Podl.	-	-		1	65		-	-
Grodzieński	1	300		-	-		-	-
Sokólski	-	-		1	50		-	-
Suwalski	1	1500		-	-		-	-
Szczuczyński	-	-		1	15		-	-
O g ó ł e m :	2	1800	300-1500	4	220	15 - 80	-	-

2. Stronnictwo Narodowe.

Działalność Str.Narodowego była ogół b.słaba.Jedynie w pow.wysoko-mazowieckim pewne ożywienie w szeregi tego stronnictwa wniósł świeżo przybyły referent organizacyjny Józef Popławski. Usiłuje on uaktywnić zamierające komórki stronnictwa. Zabiegi te nie odnoszą jednak pożądanego skutku, gdyż uwaga ludności skupiona jest na obecnych wydarzeniach politycznych w świecie.-

W Białymstoku trwają w dalszym ciągu tarcia na tle osobistym między prezesem Okręgu - ks.Ostrowskim i kierownikiem organizacyjnym - Horodką z jednej strony, a członkiem Zarządu Okręgowego - Serwatką z drugiej strony. Tarcia te stale pogłębiają się, co znacznie osłabia działalność Str.Nar.na terenie.-

Szczegóły działalności Str.Narodowego w czerwcu b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat sugustowski: W dniu 11.VI.b.r. odbyło się w Sugustowie zebranie zarządu Powiatowego Str.Narodowego przy udziale 9 osób. Na zebraniu tym sekretarz z rządu Eugeniusz Chadaj złożył sprawozdanie z działalności za rok ubiegły. Ze sprawozdania tego wynika, że w roku ubiegłym działalność Str.Nar.w Sugustowie polegała głównie na akcji antyżydowskiej w postaci piketowania sklepów żydowskich i kolportażu ulotek.Ze składek członkowskich w roku 1938 wpłynęło do Zarządu Powiatowego zaledwie 89 zł.

Omawiając następnie międzynarodową sytuację polityczną Chadaj dowodził, że Hitler w swych zakusach na Gdańsk zawiódł się dzięki stanowczej postawie Polski,oraz że przyjaźń Anglii i Francji w stosunku do Polski nie wynikła z względów sentymentalnych, lecz spowodowana została obawą przed Hitlerem.-

Na zakończenie zebrania podzielono funkcje między poszcze-

74

gólnych członków zarządu powiatowego. Prezesem został mgr Stanisław Stankiewicz, wiceprezesem-Eugeniusz Chadaj, sekretarzem Stanisław Ulrich i skarbnikiem-Wacław Krzywiński.-

Białystok-miasto. Dnia 5.VI.b.r. odbyło się w Białymstoku zebranie Rady Okręgowej Str.Nar. przy udziale delegata Zarządu Głównego - Jana Bieleckiego. Przewodniczył ks.Ostrowski. Dłuższe przemówienie wygłosił Bielecki, mówiąc w sposób następujący:

Nie należy zaniedbywać propagandy antyżydowskiej, a odwrotnie - wzmóc ją, gdyż jest to zagadnienie bardzo ważne. Żydzi nie walczą z Niemcami a tylko z Hitlerem i gdy w Niemczech zmienią się rządy, to żydzi będą popierali Niemców, podobnie jak to miało miejsce w latach poprzednich. O powyższym należy uświadamiać społeczeństwo polskie. Zarządy powiatowe Str.Nar.mają w najbliższym czasie sporządzić spisy członków Str.Nar., zarówno odbywających obecnie służbę wojskową, jak i tych, którzy odbyli już służbę od 1931 r. W spisach winny być uwzględnione stopnie wojskowe. Sporządzone być mają także spisy niezdolnych do służby wojskowej. Dane te potrzebne są władzom Str.Nar., które muszą wiedzieć-gdzie i jakich posiadają ludzi, bo zbliża się chwila, że będą oni potrzebni /jaka to ma być chwila-mówca nie wyjaśnił, a jedynie nadmienił, że jedni będą walczyć na froncie, a drudzy - na tyłach.-

Wskazane jest prowadzenie pod egidą Str.Nar.propagandy antyniemieckiej przez urządzanie wieców i zebrań demonstracyjnych. Jeśli wiecu nie będzie można zorganizować, to można wykorzystywać manifestacje, urządzane przez OZN i dążyć do nadania tym manifestacjom charakteru narodowego.-

Przez zawarcie sojuszu z Anglią i odnowienie sojuszu z Francją znaczenie Polski znacznie wzrosło, lecz mimo tego nigdyby nie osiągnął, gdyby się społeczeństwo nie domagało. Jest w tym duża zasługa Str.Nar., które zawsze ostrzegało przed niebez-

pieczeństwem niemieckim i domagało się zmiany polityki w stosunku do Niemiec. W związku z sytuacją międzynarodową przeprowadzona została w Polsce częściowa mobilizacja. Rząd bardzo dobrze zrobił, że tak postąpił, bo Polska, po zajęciu przez Niemcy Czech i Moraw, znalazła się w niekorzystnym położeniu geograficznym i musi być przygotowana odpowiednio siłą na wszelkie zakusy Niemiec.

Rząd czynił próby zjednoczenia wszystkich stronnictw politycznych w jeden blok. Mówiono nawet o rządzie koalicyjnym. Nie ma to jednak żadnego znaczenia, gdyż Str.Narodowe nigdy nie pójdzie na taką koncepcję - byłoby to bowiem odstąpienie od idei Str.Narodowego. Walka z "sanacją" będzie prowadzona nadal, aż do zwycięstwa.-

Po przemówieniu Bieleckiego odbyły się wybory nowego Zarządu Okręgowego Str.Nar. Prezesem został ponownie ks.Jan Ostrowski. Członkami zaś adwokat Olgierd Daniłowicz z Grodna, Eugeniusz Chadaj z Augustowa, Wysokierski z Suwałk, Hugon Tymiński z Wołkowyska ks.Marek Burak z pow.wołkowyskiego, mgr Stankiewicz z Augustowa oraz Kazimierz Kornacki, Hilda Lutostańska, inż. Ludwik Tabaczyński i Bronisław Horodko z Białegostoku.-

Dnia 11.VI.b.r. utworzono przy Zarządzie Grodzkim S.N.w Białymstoku Sekcję Akademicką. Na czele tej sekcji stanął Jerzy Baranowski. Inicjatorem jej był inż. Ludwik Tabaczyński.-

W połowie czerwca zorganizowano w Białymstoku Koło Dzielnicowe Str.Nar. na przedmieściu Antoniuk. Działalnością swą koło to obejmuje przedmieścia: Antoniuk, Dziesięciny i Ogrodniczki.-

Zarząd koła powołano z nominacji. Prezesem został Franciszek Biegański, sekretarzem-Zygmunt Halicki, skarbnikiem-Paweł Janicki i kierownikiem organizacyjnym-Hipolit Kaliszewski, były członkiem O.N.R. Powodem założenia tego koła była ta okoliczność, że sympatycy S.N., zamieszkali na przedmieściach, rzadko uczęszczali

na zebranie, ~~organizacyjne~~ organizowane przez Zarząd Grodzki - ze względu na znaczną odległość, dzielącą przedmieścia od lokalu Zarządu Grodzkiego.

Powiat białostocki: 1/ Dnia 14.VI.b.r. we wsi Szerenosy, odbyło się zebranie członków Str.Nar. przy udziale 30 osób. Przemówienie wygłosił przybyły z Białegostoku Jerzy Baranowski, który podkreślił, że wszędzie wśród społeczeństwa polskiego panuje nastrój antyniemiecki. Dyskontuje zaś to na swój rachunek O.Z.N.

Następnie wezwał mówca, bo wszyscy członkowie Str.Nar. podpisywali zbiorowo rezolucje następującej treści:

"Do Zarządu Powiatowego Str. Ludowego w Białymstoku. My zgromadzeni na zebraniu członkowie koła we wsi.....przyrzekamy i ślubujemy stać zawsze wiernie na straży ideałów narodowych i wytrwale pracować nad realizacją testamentu Romana Dmowskiego - dla Katolickiej i Narodowej Wielkiej Polski".-

Baranowski dodał, że rezolucje o podobnej treści uchwalane są we wszystkich ogniwach organizacyjnych Str.Nar.

2/ Dnia 25.VI.b.r.w Wasilkowie na zebraniu członków Str.Nar. przy udziale około 50 osób przemawiał student U.J.P. Witold Kraśnicki, który oznajmił, że wojna jest nieunikniona, lecz kiedy wybuchnie - nikt nie wie, oraz że zwycięzcą będzie ten, który pierwszy zaatakuje wroga. Omawiając następnie wybory do Rady Miejskiej w Wasilkowie Kraśnicki oświadczył, że ugrupowanie prorządowe i przeciwnego obozu mają po jednakowej liczbie radnych, co będzie stanowiło trudność w wyborze burmistrza. Stan taki - zdaniem mówcy - może doprowadzić do skłócenia radnych obu ugrupowań. Dodał, że winę za to ponosi dotychczasowy burmistrz, któremu zależy by zostać ponownie na tym stanowisku.-

Powiat grodzieński. Na terenie powiatu w czerwcu b.r.odbyły się dwa zebrania Str.Narodowego, a mianowicie:

1/ 4 czerwca - w Grodnie przy udziale około 40 osób.Przemawiali: prezes zarządu powiatowego S.N. w Grodnie - adw.Olgierd Daniłowicz i sekretarz tego zarządu - Jan Balsewicz.Obaj mówcy charakteryzowali obecną międzynarodową sytuację polityczną. Daniłowicz m.in. między innymi powiedział, że program Hitlera podobny jest do programu Str.Nar., z tą jedną różnicą,że Str.Nar.w działalności swej opiera się na podstawach religijnych,katolickich,-Hitler zaś zwalcza katolicyzm.Na zakończenie oświadczył Daniłowicz,że tak czy inaczej - Str.Narodowe dojdzie do władzy i będzie prowadziło politykę narodową.-

2/ 18 czerwca - w os.Indura przy udziale 20 osób.Przemawiał Jan Balsewicz, który,po scharakteryzowaniu sytuacji międzynarodowej poddał krytyce OZN,zarzucając mu, że choć głosi hasła narodowe,jednak dotychczas nie uchwalił w Sejmie żadnej ustawy antyżydowskiej.

Powiat wysoko-mazowiecki. W czerwcu przybył na teren powiatu nowy referent organizacyjny Str.Nar.Józef Popławski.Rozpoczął on czynić duże wysiłki,by pobudzić do intensywnej pracy partyjnej poszczególne komórki tego stronnictwa. W tym celu objeżdżał on teren powiatu,organizując zebrania,wygłaszając przemówienia i zachęcając do wykupywania legitymacyj członkowskich.

Nawoływał także do bojkotu handlu żydowskiego,przestrzegając jednocześnie przed wywoływaniem awantur oraz zajść z policją,z którą - jak zaznaczył- należy obchodzić się jak najlepiej,gdyż w policji służą tacy sami ludzie,jak członkowie Str.Nar.-

Rezultaty akcji Popławskiego w stosunku do włożonej energii - są niewielkie. Powodem tego - słabe na ogół zainteresowanie się ludności sprawami partyjnymi.-

76

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w czerwcu przez Str.Nar. zebrań - ilustruje poniższa zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	Frekwencja ogólna rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna rozciągł.		nowe	zlikw.
Augustowski	-	-	3	31	7 - 14	-	-
Białystok-m.	-	-	4	60	12 - 20	-	-
Białostocki	-	-	2	80	30 - 50	-	-
Grodzieński	-	-	2	60	20 - 40	-	-
Wysoko-Maz.	-	-	14	200	5 - 60	-	-
O g ó ł e m :	-	-	25	431	5 - 60	-	-

3. Stronnictwo Ludowe.

Ważnym wydarzeniem w życiu Str.Ludowego w okresie sprawozdawczym były: konferencja wojewódzka w Białymstoku w dniu 12.VI.z udziałem Wincentego Witosa i Kazimierza Bagińskiego. a następnie - Zjazd Wojewódzki w dniu 25 czerwca.-

Poza tym - działalność Str.Lud.była bardzo słaba.-

Na uwagę zasługują rezolucje protestacyjne, uchwalane przez poszczególne koła Str.Lud. w związku z kampanią, rozpoczętą przeciwko Witosowi za kontakt jego z Gestapo.-

Rezolucje te były treści następującej:

" Zarząd koła w....,zebrany w dniu....,powziął następującą uchwałę: Bezprzykładny [illegible], skierowany przez ozonowy "Kurier Poranny" na prezesa Witosa w chwili, gdy chłopi pod wybitnym wpływem Prezesa Witosa uchwalili w ostatnich dniach na setkach zgromadzeń w całej Polsce walkę na śmierć i życie z gadem germańskim-uważany za rzecz w najwyższym stopniu niegodną i szkodliwą. Dziś ci, co jeszcze niedawno nie widzieli niebezpieczeństwa niemieckiego, ośmielają się szargać godne

76

godność człowieka,który całe życie poświęcił dla Ojczyzny.Chłopi czują się dotknięci głęboko tym i piętnują niepoczytalny wybryk ożonowego pisma /następują podpisy/.-

Szczegóły działalności Str.Ludowego w czerwcu b.r. przedstawiały się następująco:

Powiat białostocki: 1/ Dnia 12 czerwca odbyła się w Białymstoku konferencja wojewódzka Str.Lud. przy udziale Witosa,Bagińskiego i Sidzika. Konferencja miała charakter informacyjno-organizacyjny, przy czym Witos interesował się stosunkami i rozwojem Str.Lud. na terenie województwa. W konferencji uczestniczyło 30 osób,w tym kilka z wojew.nowogródzkiego. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu tej konferencji przedłożono Min.Spr.Wewn. dnia 16.VI.1939 r. za Nr.PN.I-1c-21/39.-

2/ Dnia 25.VI.odbył się w Białymstoku Zjazd Wojewódzki Str.Lud.przy udziale około 100 delegatów z poszczególnych ogniw organizacyjnych stronnictwa na terenie województwa białostockiego oraz z pow.słonimskiego i szczuczyńskiego,województwa nowogródzkiego.-

Z wybitniejszych działaczy Str.Lud.wzięli udział w zjeździe Kazimierz Bagiński,adw.Stefan Korboński z Warszawy-prezes zarządu wojewódzkiego Str.Lud.w Białymstoku oraz b.minister Skarbu Michalski-w charakterze gościa.-

Pierwszy wygłosił przemówienie Bagiński,który szczegółowo scharakteryzował międzynarodową sytuację polityczną oraz położenie wewnętrzne Polski.Treść przemówienia była umiarkowana i obracała się głównie koło wskazywania konieczności wytężenia sił dla obrony granic przed zakusami Niemiec.-

Następnie Władysław Fraga złożył sprawozdanie z działalności zarządu wojewódzkiego Str.Lud.w Białymstoku za okres od 1.VI.38

77

do 1.VI.1939 r. Ze sprawozdania tego wynikało, że stan posiadania Str.Lud.łącznie z powiatami słonimskim,nowogródzkim i szczuczyńskim województwa nowogródzkiego - wynosi obecnie około 4.000 członków.-

Sprawozdanie kasowe złożył Bronisław Makarewicz,wyjaśniając,że dochody i wydatki zarządu wojewódzkiego zamknięte zostały kwotą 4.000 zł.

Po sprawozdaniach tych adw.Stanisław Łazuk zgłosił listę kandydatów do nowego Za-rządu Wojewódzkiego. Lista ta przyjęta została przez aklamację. W ten sposób prezesem zarządu wojewódzkiego został ponownie adw.Stefan Korboński, I wiceprezesem i kierownikiem sekretariatu wojewódzkiego-Władysław Praga /ponownie/, II wiceprezesem-Dominik Łoś,skarbnikiem - Jan Ostaszewski,sekretarzem - Bronisław Makarewicz, członkami: Józef Sokólski,Żmujdzin i Antoni Trochim oraz Antonowicz i Kalucik-z województwa nowogródzkiego.-

W powstałej następnie dyskusji zabierali głos Makarewicz,Trochi Szczepański, Sokólski i Antonowicz,poruszając sprawy bieżące ruchu ludowego.-

M.in. Antonowicz,przemawiając po białorusku,podkreślał,że w pow słonimskim władze administracyjne stosują represje w odniesieniu do Str.Ludowego i że z tego powodu należy zwalczać Rząd.-

Na powyższe oświadczył Bagiński, że obecnie nie czas na podobne rozgrywki. Wszystkie natomiast wysiłki należy skierować ku obronie przed zachłannością niemiecką.-

Na zakończenie zjazdu adw.Korboński odczytał rezolucję,która ostro piętnuje zarzuty,stawiane Witosowi przez prasę prorządową, oraz wyraża mu całkowite zaufanie.Rezolucję przyjęto hucznymi oklaskami.-

Zjazd zakończono odśpiewaniem "Gdy naród do boju".-

Powiat suwalski: 1/ Dnia 25.VI.b.r.we wsi Klonowa-Góra,odbyło się zebranie członków Str.Lud.przy udziale 11 osób.Przemówienie wygło-

sił prezes koła gminnego S.L.-Michał Giegienio,który,omawiając ordynację wyborczą do Senatu podkreślił,że chłopi nie mają prawa gł głosowania,gdyż są odznaczeni.Następnie wzywał do obrony granic Państwa przed zakusami wrogów oraz do zwalczania karteli.-

Na zakończenie Giegienio poruszył sprawę konkordatu z Watykanem zaznaczając, że Polska wydaje na ten cel 20 milionów złotych,które idą do Włoch,współdziałających z Niemcami-naszymi wrogami.-

2/ Dnia 30 czerwca b.r.odbyło się w Suwałkach posiedzenie Zarządu Powiatowego Str.Ludowego.Przemówienie wygłosił prezes Zarządu Powiatowego Aleksander Orchowski,który oświadczył,że na następne posiedzenie zarządu,wyznaczone na dzień 14 lipca b.r.należy wezwać instruktora Edwarda Szczepańskiego dla złożenia sprawozdania z obecnego stanu organizacyjnego S.L.na terenie pow.suwalskiego.Następnie zaznaczył Orchowski,że Szczepański z chwilą przybycia na teren powiatu dokładał wiele starań i pracy dla dobra stronnictwa.Ostatnio jednak sprawami tymi mało interesuje się i w związku z tym zachodzi konieczność zwrócenia uwagi na Szczepańskiego,głównie w tym kierunku, aby nie "ponaciągał" ludzi.-

W dyskusji, jaka się potem wyłoniła,obecni na posiedzeniu zarzucali Szczepańskiemu,że dotychczas nie wysłał on do Centralnego Komitetu Zbiórki T.U.L. kwoty 108 zł.45 gr.,zebranej w czasie kwesty dnia 28/29 maja b.r.

Wymieniony Szczepański został następnie przez N.K.W.zawieszony w prawach członka S.L.,gdyż popełnić miał szereg nadużyć pieniężnych na szkodę stronnictwa.Sprawa ta - w rozpracowaniu.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Stronnictwo Ludowe w czerwcu b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

78

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białostocki	-	-		2	130	30-100	-	-
Suwalski	-	-		2	24	11- 13	-	-
R a z e m :	-	-		4	154	11-100	-	-

4/ Polska Partia Socjalistyczna - O.K.W.

Całą niemal działalność PPS skupiała się w Białymstoku i obracała się głównie koło sprawy ławnika z ramienia partii w Zarządzie Miejskim. Tutaj wyraźnie zaznaczyła się rywalizacja Pietruczuka-sekretarza OKW i Kapitułki-sekretarza OK Kl.s.Zw.Zaw. przy kandydowaniu na stanowisko ławnika.-

Wbrew stanowisku OKW ,który początkowo zgodził się na kandydaturę Pietruczuka, a następnie na skutek interwencji zwolenników Kapitułki,zgodę swoją cofnął i zakazał partii angażować się przy obsadzie miejsca ławnika w Zarządzie Miejskim - Klub radnych PPS przy poparciu Bundu dokonał wyboru na ławnika Antoniego Wewióra - prezesa I Oddz.Zw.Zaw.Włókniarzy.-

Szczegóły działalności PPS w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Białystok-miasto. Dnia 4.VI.39 r.na posiedzeniu prezydium OKW PPS przy udziale nowowybranych radnych socjalistycznych ukonstytuowano Klub radnych Socjalistycznych z Ułasem na czele. Radni ci podpisali deklarację, zobowiązującą ich do zgodnego występowania na terenie Rady Miejskiej i podporządkowania się dyrektywom partii. Na posiedzeniu tym wysunięto również Tomasza Kapitułkę i Mikołaja Pietruczuka - jako kandydatów na ławników. Przeprowadzone głosowanie wykazało rozbicie głosów radnych: obaj kandydaci otrzymali po 3 głosy.

wywołało to kłótnię, przy czym o rozstrzygnięcie - kto ma kandydować na ławnika zwróciły się obie strony do CKW.-

Samo wysunięcie kandydatury Pietruczuka na ławnika wywołało ostry protest wśród członków i działaczy PPS i Klas.Zw.Zaw. Działacze ci wystosowali odpowiedni memoriał do władz naczelnych PPS, dyskredytując w nim Pietruczuka, któremu m.in. zarzucają dywersję w szeregach partii i kontakt z Białorusinami.-

Memoriał ten zawiozła do Warszawy w dniu 12 czerwca specjalna delegacja, interweniując w tej sprawie u Dubois, Topinka i u Arciszewskiego. Delegacji oświadczono, że odpowiedź udzielona będzie pisemnie.-

W odpowiedzi CKW i KCZZ, która niebawem nadeszła, zakazano OKR w Białymstoku występować z jakimikolwiek wnioskami co do obsadzenia miejsca ławnika z ramienia partii. Odpowiedź ta wśród przywódców PPS w Białymstoku wywołała konsternację i silne niezadowolenie. Liczyli oni bowiem, że kandydatura Kapitułki będzie zatwierdzona.-

Nastroje te znalazły swój wyraz na posiedzeniu OKR w dniu 16 czerwca, na którym postanowiono wysłać do Warszawy członka prezydium OKR Zaorskiego dla wyjaśnienia konfliktów organizacyjnych w Białymstoku.-

Pobyt Zaorskiego w Warszawie w dniu 18 czerwca nie przyniósł żadnego rezultatu.-

Stanowisko CKW w sprawie wyboru ławnika nie rozwiązało bynajmniej kwestii tej w łonie partii w Białymstoku. Na skutek bowiem uchwały radnych socjalistycznych - w dniu 28 czerwca ponownie wyjeżdżała delegacja do Warszawy. CKW jednak żądanie zgłoszenia kandydatury Kapitułki na ławnika stanowczo odrzuciło, wobec czego Wewiór, po powrocie z Warszawy, porozumiał się z pozostałymi radnymi socjalistycznymi oraz z Bundem i wysunął swoją kandydaturę na ławnika. Kandydatura ta przeszła głosami PPS i Bundu.-

Stan ten wywołał niezawodnie rozłam w PPS w Białymstoku, bowiem przewodniczący OKR, Jan Marciniak zrzekł się już tego stanowiska. Inni członkowie prezydium OKR uchylają się od współpracy z Pietruszkiem.-

Dnia 21.VII b.r. miało się odbyć w Białymstoku ogólne zebranie członków TUR. Ponieważ przybyło zaledwie 11 osób, więc zebranie nie doszło do skutku. Natomiast między przybyłymi wywiązała się dyskusja na temat prac TUR-

Antoni Rutkowski/Białorusin/zaznaczył, że w innych większych miastach, jak Warszawa, Łódź, Kraków prace Towarzystwa pomyślnie rozwijają się i widać tam dobrą współpracę między PPS a TUR. W Białymstoku natomiast-ciągnął dalej Rutkowski-współpracy takiej nie ma, a nawet PPS traktuje niektórych członków TUR jako komunistów. Zdaniem Rutkowskiego uprzedzenie takie PPS do TUR jest niesłuszne, gdyż być komunistą to zaszczyt, bo to są ludzie ideowi, znający program i dążenia, a przede wszystkim wyrobieni politycznie i dla tego komunistów należy szanować.-

Powiat wołkowyski: Pewne ożywienie organizacyjne wykazał OKR w Wołkowysku. Mianowicie, urządził on w czerwcu kilka zebrań członkowskich i poczynił starania w kierunku założenia Klubu Kobiet Pracujących oraz sekcji młodocianych PPS.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez PPS w czerwcu b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Białystok-M.	-	-		5	110	11-38	-	-
Wołkowyski	-	-		3	32	9-14	-	-
O g ó ł e m:	-	-		8	142	9-38	-	-

- - - - oo o o o - - - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

W okresie od 29 maja do 4 czerwca b.r. w parafii rzymkat. w Perstuniu, gm.Hołdynka, pow.grodzieńskiego, przez księży misjonarzy przybyłych z Wilna, urządzone były misje, które wywarły duże wrażenie na ludność wsi i kol.Perstuń oraz wsi okolicznych, zamieszkałych, przez ludność opanowaną przez Stronnictwo Ludowe. Działacze miejscowi Str.Ludowego, którzy wykazywali obojętność religijną pod wpływem wygłoszonych kazań, przybywali do kościoła i przystępowali do spowiedzi mimo, że niektórzy od kilkunastu lat u spowiedzi nie byli.-

W dniu 3 czerwca b.r. przyjechał do osady Puńsk, pow.suwalskiego, ks.Stanisław Wincius-Litwin ze zgromadzenia O.O.Mariawitów z Bielan pod Warszawą w celu wzięcia udziału w uroczystości orymicyjnej, jednego z nowowyświęconych księży z parafii Puńsk.-

Dnia 8 czerwca b.r. ks.Sarosiek Aleksander, proboszcz w Wiercieliszkach, pow.grodzieńskiego, na zebraniu organizacyjnym lokalnego komitetu pomocy rezerwistów podkreślał wartość i znaczenie tej organizacji. Ksiądz Sarosiek wszedł w skład zarządu komitetu.-

Dnia 13 czerwca b.r. ksiądz Giedkowt Antoni, proboszcz w Kotnicy, urządził w swym mieszkaniu zebranie wybitniejszych działaczy litewskich, w którym wziął również udział ksiądz Wincenty Taszkunas z Wilna. Postanowiono utworzyć w Kotnicy Litewskie Stow.Akcji Katolickiej.-

Dnia 15.VI.b.r. poświęcenie sztandaru Akcji Katolickiej w Łapienicy-Wielkiej, gm.Izabelin, pow.wołkowyskiego, przy udziale po-

sła Krzywca. Obecnych na uroczystości było około 400 osób. Okolicznościowe przemówienia wygłosili: ks.dziekan Żamejc, poseł Krzywiec i inni. W przemówieniach swych mówcy zaznaczali znaczenie Akcji Katolickiej i nawoływali zebranych do dalszej owocnej pracy na rzecz Akcji.-

W dniu 17.VI.b.r. do Kulesz-Kościelnych, pow. wysoko-mazow. przybył ks. biskup Łukomski, którego przy bramie triumfalnej powitało duchowieństwo, młodzież oraz organizacje katolickie. Biskup pozostał do dnia następnego wieczorem, po czym odjechał do Łomży.-

Dnia 17.VI.b.r. w Wysokiem-Mazow. w Domu Katolickim odbyło się zebranie Zarządu Powiatowego Str.Nar., na które ks. wikary Zalewski zaprosił 5 absolwentów miejscowej Szkoły Handlowej.-

W dniu 21.VI.b.r. w os.Bakałarzewo, gm.Wólka pod przewodnictwem ks.Romualda Jałbrzykowskiego odbyło się zebranie miejscowego komitetu obchodu "Święta Morza", poświęcone ustaleniu programu obchodu uroczystości "Święta Morza".-

2. Wyznanie prawosławne.

Dnia 2 czerwca b.r. w lokalu stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego w Grodnie odbył się odczyt p.t. Znaczenie religii prawosławnej. Odczyt wygłosił Koszulski Aleksy, urzędnik konsystorza prawosławnego.-

W okresie sprawozdawczym powstało w Wołkowysku Stow. Polaków Wyznania Prawosławnego. Na prezesa wybrano Jarmołowicza Jana, prac.miejsc.Wydz.Pow. Stowarzyszenie to zamierza w cza-

się najbliższym zorganizować placówki swoje w każdej parafii prawosławnej i ma już na warsztacie prace przygotowawcze w tym kierunku.-

Dnia 29.VI.b.r. wizytował parafię prawosławną w Białymstoku biskup diecezji grodzieńskiej Sawa, który dokonał poświęcenia lokalu Stowarzyszenia "Dom Polaków Wyznania Prawosławnego im.Marszałka Piłsudskiego" przy ul.Piłsudskiego Nr.19. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele władz i około 300 osób.-

Mieszkańcy wyznania prawosławnego z Grzybowszczyzny, pow.sokólskiego w liczbie 23 złożyli podanie do Starostwa o udzielenie zezwolenia na odprawienie nabożeństwa w prywatnym domu w Grzybowszczyźnie w dniach 4 i 11 czerwca.-

Podanie zostało załatwione odmownie.-

3. Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Dnia 18 czerwca b.r. odbyło się w Grodnie pod przewodnictwem pastora Messerszmidta posiedzenie tymczasowej rady. Obecny na posiedzeniu Sawalicz Henryk, członek b.oddziału Rosyjskiego T-wa Dobroczynności krytykował działalność rady podając jako wzór takiej działalności akcję Rosyjskiego T-wa Dobroczynnego.

W związku z tym wystąpieniem na wniosek pastora Messerszmidta, Sawalicz został wykluczony z listy członków rady ponieważ zdaniem rady kościelnej jest szowinistą rosyjskim i prowadzi akcję filo-rosyjską.-

Decyzją Konsystorza Ewangelicko-Augsburskiego z dn.25 V.b.r. proboszcz parafii ewang.-augsb.w Wiżajnach ks.pastor

81

Jehnke został zwolniony ze stanowiska proboszcza w/w parafii.-

4/ wynagrodzenie mojżeszowe.

W okresie sprawozdawczym zaobserwowano w gminie wyznaniowej żydowskiej w Grodnie silny zatarg między pracownikami gminy, a gminą natle nie uregulowania zaległych uposażeń.-

Dnia 12 czerwca b.r. odbyło się posiedzenie zarządu gminy, na którym postanowiono zwołać konferencję przedstawicieli pracowników gminy i zarządu gminnego dla likwidacji zatargu. W związku z tym pracownicy gminy postanowili wstrzymać się z rozpoczęciem zamierzonego strajku do czasu odbycia tej konferencji.- Dnia 14 czerwca b.r. zatarg został zlikwidowany wobec zobowiązania się zarządu gminy wyznaniowej wypłacenia należności częściowo w gotówce, a częściowo uregulowania pretensji przez wystawienie weksli. W związku z opisanym zatargiem w zarządzie gminy żydowskiej rozważano plan reorganizacji administracji gminy.-

W dniu 29.VI.b.r. z okazji Dni Morza rabin sokólski Szuster urządził w synagodze uroczyste nabożeństwo, w którym wzięło udział około 200 osób. Przemówienie w synagodze wygłosił syn rabina, który przedstawił w szkicu historycznym walkę Polski o dostęp do morza i oświadczył, że żydzi solidaryzują się w całej pełni ze stanowiskiem Polski, wobec żądań niemieckich.-

- - - o o o o - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.52/5/39.Tjn.

Białystok, dnia 9.VII 1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.6/39.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

C Z Ę Ś Ć II. Mniejszości narodowe.

A. C z ę ś ć o g ó l n a.

Życie mniejszości narodowych na terenie województwa białostockiego w bieżącym okresie sprawozdawczym kształtowało się pod wpływem sytuacji międzynarodowej.-

Mniejszości słowiańskie oraz mniejszość żydowska i częściowo litewska stały na stanowisku obrony całości granic Rzeczypospolitej w razie ewentualnego zaatakowania. Natomiast mniejszość niemiecka stała na stanowisku wrogim w stosunku do Państwa wypowiadając przez usta swych przedstawicieli niedwuznacznie swe prohitlerowskie sympatie oraz wrogie stanowisko do Państwa.

Mniejszość litewska nie posiada jednolitej opinii w poglądach na kwestie międzynarodowe. Na terenie powiatu grodzieńskiego w większości swej ludność litewska objawia swe sympatie w stosunku do bloku państw totalistycznych. Są to skutki propagandy byłych działaczy Związku Wyzwolenia Wilna, która wprawdzie obecnie prowadzona nie jest,lecz przyczyniła się znacznie do pogłębiania antypaństwowych nastrojów.

B. C z ę ś ć s z c z e g ó ł o w a.

1. Białorusini.

Negatywne.

82

2/ Ukraińcy.

Dnia 18.VI.b.r. odbyła się akademia dla uczczenie 13-ej rocznicy śmierci Petlury z inicjatywy U.K.C. w Augustowie. Obecnych 12 osób.-

3/ Rosjanie.

N e g a t y w n e .

4/ L i t w i n i .

Dnia 6.VI.b.r. odbyła się w Grodnie konferencja polsko-litewska dla omówienia niektórych spraw granicznych. W skład delegacji ze strony litewskiej wchodzili Stosiunas Bronius, naczelnik powiatu Olity, Januszkiewiczjusz, naczelnik rejonu straży granicznej, Dubauskas, komendant obwodu straży granicznej i Katkauskas, sekretarz naczelnika powiatu.-

Dnia 14 czerwca b.r. członkowie oddziału Litewskiej Akcji Katolickiej z Marcinkańc pow. grodzieńskiego, urządzili wycieczkę do Wilna. W wycieczce wzięło udział 40 osób. Wycieczka udała się w Wilnie do lokalu Klubu Litewskiego "Romawa", gdzie wzięła udział w zebraniu, na którym dokonano wyboru prezesów klubów sportowych. Z terenu powiatu grodzieńskiego zostali wybrani: Waszkielewicz Franciszek, Byliński Karol, Kaszeta Piotr i Tamulewicz Jan - wszyscy z terenu Marcinkańce. Wymienieni mają przystąpić do organizowania lokalnych klubów sportowych.-

W dniu 18.VI.b.r. we wsi Klejwy, gm. Krasnopol, pow. suwalskiego odbyło się przedstawienie amatorskie p.t. "Nieporozumienie mody". Po przedstawieniu odśpiewano 3 pieśni w języku litewskim. Dochód ze sprzedaży biletów przekazano na zakup sprzętu sportowego dla młodzieży litewskiej i na FON. Obecnych było około 120 osób w tym

wybitniejsi działacze litewscy.

5/ N i e m c y .

W dniu 11.VI.b.r. odbyła się zbiórka członków Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku.Obecnych 50 osób.Zebranie miało charakter sprawozdawczy. Zarząd podał na nim do wiadomości,że w okresie wakacyjnym od dnia 15.VI.do 15.VIII.b.r. żadnych zebrań w lokalu nie będzie. Okres ten będzie wykorzystany dla wycieczek poza miasto.-

Dnia 10.VI.b.r. w sali parafii ewangelickiej w Białymstoku odbyły się występy chórów ewangelickiego Stowarzyszenia Śpiewaczego "Conkordia" i Stowarzyszenia Młodzieży Ewangelicko-Lutterskiej "Jugend-Bund".Obecnych było około 70 osób.-

W dniu 25.VI.b.r. Domke Teodor,tkacz,zamieszkały przy ul. Słonimskiej 9, w gronie kilku osób, znajdujących się w jego mieszkaniu na libacji,dopuścił się znieważenia Armii i Narodu Polskiego, za co został przekazany do dyspozycji Sądu Okręgowego w Białymstoku.-

W m.Supraślu,pow.białostockiego działalność szowinistyczni i prohitlerowscy narodowości niemieckiej obawiają się represyj ze strony władz z powodu swej działalności, w związku z czym starają się działać jak najbardziej skrycie i ostrożnie, jednak niekiedy dają wyraz swemu stosunkowi do Państwa i Narodu Polskiego. W dniu 8.VI.1939 r. przed procesją Bożego Ciała w Supraślu rzeźnik Królewski Albert odmówił dania wody ze swej studni dla oblania jezdni i chodnika przed przejściem procesji,poza tym Królewski w ogóle wypowiada w rozmowie z osobami,do których ma zaufanie,iż Polacy i Polska gnębi Niemców i szykanuje ich, a na niego jakoby niesłusznie zostało sporządzone doniesienie karne za brudne utrzymanie sklepu rzeźniczego.-

83

Podobnież wypowiada się rzeźnik Gruszewski Teodor, który odmówił umieszczenia na wystawie plakatu Polsk.Czerw.Krzyża.

W dniu 20.VI.b.r.w m.Supraślu wilczarz fabryki Cytrona Kajzer miał w obecności innych robotników fabryki wypowiedzieć się, iż Hitler za "parę tygodni przyjdzie do Supraśla", a to w odpowiedzi na uwagę robotnika Malewicza, iż może jechać do Hitlera, jeżeli mu w Polsce jest źle. W sprawie tej wywiady wdrożone.-

Robotnik fabryki sukna Cytrona w Supraślu Zybert/imienia brak/narzekał na stosunki panujące w Polsce, a na zwróconą mu uwagę, że może jechać do Niemiec, gdy u nas jest w Polsce źle - miał odpowiedzieć, że nie ma poco "tam iść, kiedy za kilka tygodni Niemcy tu i tak będą". W sprawie tej skierowano doniesienie do władz prokuratorskich.-

W dniu 27.VI.1939 r.u Zyberta vel Sieberta Ottona w m.Supraślu majstra tkackiego fabryki Cytrona, została przez P.P. dokonana rewizja w związku z zarzutem szerzenia defetyzmu. Po przesłuchaniu świadków oskarżenia i podejrzanego Zybert został przekazany w dn.28.VI.39 r. władzom sądowym i z decyzji tychże osadzony w więzieniu, jako podejrz.o przestępstwo art.104 K.K.

W dniu 28.VI.39 r.w kol.Sadzieczki w mieszkaniu Gugowej Amelii-Berty i jej męża Antoniego Guga została przeprowadzona rewizja w poszukiwaniu dowodów działalności antypaństwowej obojga małżonków i w związku z dochodzeniem o szerzenie defetyzmu przez Gugo Amelię-Bertę. W wyniku rewizji zostały zakwestionowane listy w języku niemieckim od Artura/siostrzeńca Gugowej, przebywa w Niemczech, członek SS/, mapa Polski z podkreślonymi niektórymi miastami w Polsce czasopismo "Szwarz Korps" i zdjęcia propagandowe z Rzeszy. Jak ustalono wywiadem, Gugowa Amelia-Berta i jej mąż byli odwiedzani przez wyż.wym.Artura z Niemiec, który przejeżdżał przez punkty graniczne w Prusach-Wschodn., mimo, iż z Berlina miał krótszą drogę do

Polski. Ze względu na karalność Antoniego Gugu /1½ l.więzienia za zniewagę W.P. założył apelację/i jego częste podróże w Polsce jako przedstawiciela handlowego oraz w związku ze znalezioną korespondencją z członkiem SS i prawdopodobnie obecnie żołnierzem armii niemieckiej "Arturem"-Gugo Antoni w dn.29.VI.39 r.został zatrzymany i osadzony w areszcie,do czasu przeprowadzenia dochodzeń w porozumieniu z władzami wojskowymi.-

Gugowa Amelia-Berta w sprawie szerzenia defetyzmu nie została przesłuchana,gdyż po rewizji w dn.28.VI.39 r. gdy oznajmiono jej, iż ma się stawić do przesłuchania do Zarządu Gminy- symulowała atak histeryczny, przy czym na jej prośbę został wezwany lekarz pogotowia PCK dr Pęski,który stwierdził symulację ataku histerycznego.-

Gugowa Amelia Berta poprosiła męża i ten przez Edwarda Zalewskiego z Bacieczek z U.P.Białystok-3. wysłał telegram do brata Gugowej Chejma,inspektora Dyrekcji P.T.w Warszawie treści następującej "Przyjeżdżaj,Berta umierająca".-

6. Ż y d z i .

a/ Życie polityczne.

B u n d. Dnia 10 i 17.VI.b.r. Bund w Białymstoku urządzał bankiety dla b.aktywu wyborczego.

Dnia 23.VI.b.r. w Grodnie odbyło się zebranie poświęcone sprawie teatru żydowskiego.-

Poalej-Syjon. /Prawica/ Dnia 4.VI.b.r. w Białymstoku urządzono odczyt na temat: "Położenie żydów w Palestynie i Europie".-

Tegoż dnia Szafer Rafael wygłosił odczyt w Grodnie o sytuacji w Palestynie.

Dnia 10.VI.b.r. urządzono odczyt w Grodnie działacza syjo-

nistycznego Rytowa, który omówił sytuację polityczną żydostwa.

Dnia 19.VI.b.r. w Białymstoku urządzono odczyt o sytuacji palestyńskiej.

Dnia 27.VI.b.r. odbyło się zebranie członków partii w Bielsku-Podlaskim na którym omawiano sprawę 21 Kongresu syjonistycznego.-

Organizacja syjonistyczna.

Dnia 13.VI.b.r. adw.Hirsz Alementynowski w Białymstoku wygłosił odczyt na temat: "Obecna sytuacja syjonistów w Palestynie".

Dnia 17.VI.b.r. w Suwałkach wygłosił odczyt dr Wajsman Leon w sprawie Kongresu.

Dnia 18.VI.b.r. urządzono nabożeństwa żałobne z okazji rocznicy śmierci Ben Josefa w Białymstoku i Grodnie.-

Dnia 28.VI.b.r. w Białymstoku urządzono odczyt na temat: "Sytuacja w syjonizmie".

N.O.S.

Dnia 18.VI.b.r. urządzono w Białymstoku akademię żałobną z okazji śmierci Ben Josefa.-

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość: od	do	Jednostki organ. nowe	zlikwid.
Bund	-	3	-	200	60	70	-	-
Poalej-Syjon	-	1	5	1450	200	500	-	-
Organizacja syjonistyczna	2	-	3	860	30	400	-	-
N.O.S.	1	-	-	250			-	-

b/ P r a s a .

Prasa żydowska w okresie sprawozdawczym ograniczała się do omawiania zagadnień lokalnych. W Grodnie na czoło zainter

sowań wybijała się sprawa teatru żydowskiego.-

c/ Życie gospodarcze.

Dnia 11.VI b.r. w Białymstoku odbył się zjazd przedstawicieli spółdzielczych banków żydowskich, na którym wypowiedziano się za poparciem ruchu spółdzielczego oraz postanowiono zakupić karabin maszynowy dla Armii.-

Dnia 11.VI.b.r. odbyło się walne zebranie członków Spółdzielczego Banku Ludowego w Białymstoku przy obecności 55 osób, na którym uchwalono budżet.

Dnia 7.VI.b.r. w Sejnach, pow. suwalskiego, odbyło się walne zebranie "Gemiłus-Chesed", na którym uchwalono budżet na rok następny.-

d/ Życie zawodowe.

n e g a t y w n e .

e/ Życie kulturalno-oświatowe.

Życie kulturalno-oświatowe ilustruje następujące zestawienie cyfrowe:

Nazwa organizacji.	Zabrania.	Odczyty.	Obchody, zabawy i przedst.	Frekwencja	Frekwencja od	Frekwencja do	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikw.
jedn.Szk.Żyd.	-	2	2	430	80	120	-	-
i	1	2	4	780	60	180	-	-
.Żyd.Wozeet.								
o Niepodl.	-	-	3	1100	350	400		
Hechaluc-Pioner	1	2	4	520	90	130	-	-
rbuth	-	2	2	460	80	120	-	-
dnas-Chacedek	-	1	1	410	200	210	-	-

- - - o o o o - - -

WOJEWODA BIAŁOSTOCKI

Nr. PN.52/7/39.Tjn.

Białystok, dnia 3 /VIII.1939 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.7 za m-c lipiec 1939 roku.-

Nr. ewid. 24 85

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

Przedkładam w 4-ch egzamplarzach /Nr.ewid. 1, 2, 3, 4/

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.7/39.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

ZANOTOWANO

Dn 18/VIII 39 Repr.

SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY D. O. K. IX.

Dnia 17 SIERP. 1939 19 r. | Przydział

Załączników

L. dz. 12575

Za WOJEWODĘ

/Adam KELLER/
Naczelnik Wydziału
Społeczno - Politycznego

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" " Poleski	" 7	-	1 "
" " Nowogródzki	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
" " Wołyński	" 14	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	" 15	-	1 "
" " " " w Warszawie	" 16	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 17	-	1 "
" " " " w Grodnie	" 18	-	1 "
" " " " w Łomży	" 19	-	1 "
" " Wydz.Zam.S.Okr. w Suwałkach	" 20	-	1 "
Ekspozytura Nr.I.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	" 21	-	1 "
Samodzielny Referat Informac.DOK.III.w Grodnie	" 22-23	-	2 "
" " " DOK.IX. w Brześciu n/B.	" 24	-	1 "
K.O.P."Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi wojew.b-stockiego	" 26-34	-	9 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 35	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	" 36	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 37	-	1 "
Archiwum	" 38-40	-	3 "
Razem:	-	-	40 egz.

HF

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.52/7/39.Tjn.

Białystok dnia 3 sierpnia 1939 roku

T A J N E

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr 52/7/39 Tjn.

z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych.

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja ogólna.

Na odcinku społeczno-politycznym nie zaobserwowano w ciągu lipca b.r. żadnych ważniejszych przejawów i wydarzeń.

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych najwyraźniej przycichła tak pod względem organizacyjnym, jak i propagandowym. Przyczyn tego zastoju w życiu partii politycznych trzeba się dopatrywać z jednej strony w tym, że ludność rolnicza pochłonięta była całkowicie pracami polnymi, przypadającymi w okresie żniw, z drugiej strony w tym, że już od wiosny, to jest od chwili ujawnienia pretensji niemieckich do Gdańska, uwaga i zainteresowanie całej ludności województwa bez względu na narodowość i przynależność partyjną skupiają się wyłącznie dookoła zagadnień międzynarodowych, a mówiąc ściślej dookoła zbliżającej się ostatecznej rozgrywki polsko-niemieckiej.

Nastroje ogarniające całe społeczeństwo w tych historycznych chwilach określić trzeba najobiektywniej jako ultrapatriotyczne. Panuje powaga oraz spokój i godne wielkiego narodu.-

86

Nawet mniejszości narodowe pozostające w pozycji wyczekującej z uwagi na nakreśloną sytuację międzynarodową wykazują lojalność w stosunku do Państwa /za wyjątkiem Niemców/ i zasadniczo dopasowują się do ogólnej postawy społeczeństwa polskiego.-

Realnym efektem tych nastrojów było chętne i punktualne wpłacanie rat P.O. przez subskrybentów, oraz przekazywanie wojsku różnego materiału dozbrojeniowego przez różne grupy i organizacje społeczne.

Z wydarzeń drugorzędnych zaobserwowanych w ciągu lipca b.r. w życiu poszczególnych partii można wymienić następujące:

O.Z.N. - organizacyjne połączenie kierownictwa wiejskiego i miejskiego O.Z.N. w powiecie grodzieńskim - można traktować jako posunięcie pozytywne. Już stosunkowo krótki okres pozwala bowiem przypuszczać, że da to dobre rezultaty. Od czasu bowiem połączenia kierownictwa miejskiego i wiejskiego i skupieniu władzy w jednym ręku, prace obozu w powiecie grodzieńskim wyraźnie się ożywiły.-

Str. Nar. - W białostockim zarządzie okręgowym Str. Nar. trwają nadal ostre tarcia personalne między ks. Ostrowskim, prezesem okręgu, i Serwatką, członkiem zarządu, będącym równocześnie jednym z czołowych działaczy tego ugrupowania.-

Wytężona akcja propagandowo-organizacyjna Józefa Popławskiego instruktora na powiat wysoko-mazowiecki, którego Warszawa przysłała specjalnie dla podciągnięcia prężności i przywrócenia dawnej dynamiki Str. Nar. w tym powiecie nie daje bardziej uchwytnych wyników. Najbardziej zagorzali partyjnicy wyrażają się bez ogródek, że "Polska ma dzisiaj większe kłopoty i nie czas na [illegible] wewnętrzne".-

Str. Ludowe - Przeżywa kłopoty finansowe na skutek dość znacznej

defraudacji pieniędzy organizacyjnych przez instruktora Edwarda Szczepańskiego, którego wydalono za to z szeregów stronnictwa i sprawę nadużyć przekazano prokuraturze. Nakazany przez N.K.W. wojewódzki kurs instruktorski dla działaczy ludowych nie odbył się dotychczas z braku środków pieniężnych na koszta z tym związane. Na prośbę Zarządu Wojewódzkiego w sprawie subwencji N.K.W. nie odpowiedział.-

P.P.S. - C.K.W. - w Białymstoku pochłoniętą jest całkowicie już od kilku miesięcy walka dwóch leaderów partyjnych, a mianowicie Pietruczuka i Kapitułki, o czym była już mowa niejednokrotnie w poprzednich sprawozdaniach.-

OKR Grodno przeżywał identyczne kłopoty i zmartwienia pozostające w związku z powstałym deficytem w kwocie około 2.000 złotych w "Ilustrowanym Dzienniku Ludowym", wydawanym w Grodnie. Na skutek ujawnionego deficytu w tym wydawnictwie usunięto dotychczasowego redaktora Dymitra Oniszczyka i powołano miejscowego działacza socjalistycznego Kuźniaka.-

Sytuacja gospodarcza - rolnicy są ogół bardzo zadowoleni z tegorocznych zbiorów. Z uwagi zaś na naprężoną sytuację i duże w związku z tym zapotrzebowanie na zboże - spodziewają się wydatnej poprawy koniunktury.-

Wpływy podatkowe są jednak nadal słabe, co niewątpliwie łączy się z tym, że rolnicy pochłonięci pracą nie zbywają jeszcze swych produktów i nie dokonywują większych zakupów.-

Przemysł włókienniczy pracował w ciągu lipca przeważnie dla potrzeb rynku wewnętrznego /zamówienia wojskowe/. Eksport w porównaniu z miesiącem czerwcem b.r. spadł co najmniej o 40%.- Uruchomienie zespołów przędzalniczych w porównaniu z ub. miesiącem wzrosło o 25%.-

W przemyśle garbarskim i drzewnym bez zmian.-

- - - o o o o o - - -

87

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Wychodząca na terenie województwa prasa składa się wyłącznie z mutacyj pism warszawskich lub łódzkich, wobec czego ogranicza się do kroniki aktualnych wydarzeń z województwa. W okresie sprawozdawczym cała miejscowa prasa bez względu na kierunki polityczne omawiała zgodnie wszelkie przejawy patriotyzmu społecznego w związku z naprężoną sytuacją międzynarodową. W sprawach różnic ideologicznych nadal prowadzono polemikę często w stylu niewybrednym.

Grodzieńska prasa lewicowa nadal kontynuowała walkę z zarządem miejskim, domagając zwołania nowej rady miejskiej. W tej materii sekundowała prasie lewicowej prasa żydowska.

2/ Powstały nowe czasopisma:

Negatywne.

---oooOooo---

polegającą na przekonaniu, że teren województwa bia-łostockiego włączony będzie do III Rzeszy. W tym kierunku prowadzona jest nawet odpowiednia agitacja. Polityczne Organizacjie niemieckie zmieniły całkowicie metody działania, zrywając z urządzaniem zebrań i przechodząc do prowadzenia domokrążnej agitacji za pośrednictwem dostatecznie pewnych członków. Zbiegli z Polski do Niemiec działacze organizacyj niemieckich za pośrednictwem listów uprawiają propagandę prohitlerowską.

Mniejszości słowiańskie oraz żydowska stały całkowicie na gruncie pełnej lojalności wobec Państwa.

Mniejszość żydowska w okresie sprawozdawczym dużo uwagi poświęcała wyborom do XXI Kongresu Syjonistycznego.

B. C z ę ś ć s z c z e g ó ł o w a

1. Białorusini.

Zorganizowanej akcji nie notowano.

2. Ukraińcy.

Zorganizowanej akcji nie notowano.

3. Rosjanie.

Pewne poruszenie wśród szowinistów rosyjskich w Grodnie wywołała decyzja władz administracyjnych o likwidacji ochronki dotąd utrzymywanej przez R.B.O. /zarząd główny/. Decyzja ta jednak nie napotkała żadnych sprzeciwów wśród ogółu prawosławnych.

Zasługuje fakt na podkreślenie, że powołanie przez biskupa Sawę do komitetu budowy cerkwi w Grodnie wszystkich duchownych prawosławnych i urzędników konsystorza wywołało duże zadowolenie w opinii ludności prawosławnej, która nabiera coraz bardziej przekonania, że sprawa budowy zostanie zrealizowana wbrew zapowiedziom kół szowinistycznych rosyjskich które usiłowały w ostatnich czasach

88

B. POLSKI LEGALNY RUCH POLITYCZNY.

1. Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Z pośród stronnictw politycznych, których działalność w lipcu b.r. była na ogół bardzo słaba, największe ożywienie okazał Obóz Zjednoczenia Narodowego, urządzając szereg zgromadzeń publicznych informacyjno-sprawozdawczych, oraz zebrań organizacyjnych. W akcji tej brali udział przeważnie posłowie i senatorowie.-

Przemówień na zgromadzeniach słuchała ludność z uwagą i w skupieniu. Tematem przemówień w przeważającej mierze była obecna międzynarodowa sytuacja polityczna.-

Szczegóły działalności O.Z.N. w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Na terenie powiatu odbyły się trzy zgromadzenia publiczne O.Z.N.: 1/ dn.13 lipca - w Sopoćkiniach/1.000 osób/, 2/ dn.23 lipca - w Raczkach /500 osób/ i 3/ dn.30 lipca - w Studzieniecznej /1000 osób/. Na zgromadzeniach tych wygłosił przemówienia poseł Michał Pankiewicz, który charakteryzował obecną międzynarodową sytuację polityczną, uwzględniając szeroko znaczenie Gdańska dla Polski.-

Dnia 1 lipca b.r. poseł Pankiewicz urządził zebranie w Lipowcu koło Augustowa. Na zebraniu tym apelował posła o zachowanie zimnej krwi w związku z rozgrywającymi się obecnie wydarzeniami na arenie politycznej oraz nawoływał do roztoczenia bacznej opieki nad osobami, siejącymi defetyzm. Obecnych na zebraniu było około 60 osób - przeważnie robotników tartacznych.-

Powiat białostocki. Dnia 23 lipca b.r. odbył się w Supraślu wiec O.Z.N. przy udziale około 3000 osób. Przemawiał senator Michał

zaszczepić przekonanie, że żadnej nowej cerkwi w Grodnie budować się nie zamierza.

4. Litwini.

Z początkiem okresu sprawozdawczego przybyła do wsi Kobsle, gm. Berszty powiatu grodzieńskiego - wycieczka harcerzy z litewskiego gimnazjum w Wilnie w liczbie 28 osób, która urządziła obóz w pobliżu Kobsel. Na maszcie obozowym wywieszona została flaga litewska, a na jej tle miniatura flagi państwowej polskiej. Obóz harcerzy litewskich stał się wielką atrakcją dla okolicznej ludności litewskiej, która przybywała gremialnie tam na koncerty pieśni litewskich. Obóz trwał 2 tygodnie. Nie stwierdzono, by w czasie pobytu na obozie harcerze litewscy prowadzili jakąkolwiek działalność polityczną.

W dniu 9.VII.br. we wsi Klejwy, gm. Krasnopol, pow. Suwalskiego odbyło się zgromadzenie młodzieży litewskiej z powiatu suwalskiego, przy udziale około 400 osób, pod przewodnictwem Stanisława Rogialisa. Przemawiali: Pojawis Jan, Mocjanis Wincenty i Szatkowski Jan. Pojawis w swoim przemówieniu wyjaśnił, że b. państwo litewskie obecnie podzielone jest na 3 części w czego jedną część posiadają Litwini, drugą Niemcy gdzie ludność litewska żyje w najgorszych warunkach z powodu maltretowania i prześladowania jej zaś trzecią część Litwy z ludnością do 120.000 - posiada Polska - w której Litwini czują się jako mniejszość narodowa. Pomimo, że [illegible] między władzami polskimi a litewskimi doszło już do porozumienia, to jednak między narodami - tego nie ma i nie wiadomo kiedy [illegible] nastąpi. Wzywał wszystkich zebranych do organizowania się i bronienia swoich praw. Następnie dodał, że Litwa dawniej nie była większa obszarem niż obecnie, lecz za panowania Witolda rozszerzyła swoje granice do morza bałtyckiego. Większe państwa mają zawsze jakieś pretensje do małych państw - jednak te ostatnie - zawsze mają swoją

87

Łazarski na temat sytuacji międzynarodowej.-

Dnia 30.VII.b.r. odbyło się w Knyszynie zebranie obywatelskie, zainicjowane przez OZN. Na zebraniu deklarację ideową OZN odczytał dr Nowakowski, po czym zobrazował międzynarodową sytuację polityczną. Obecnych było około 30 osób.-

Powiat bielski. Dnia 2.VII.b.r.w Hajnówce odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale senatora Michała Łazarskiego i posła Alfonsa Erdmana. Obecnych na zgromadzeniu było około 500 osób.-

Senator Łazarski w przemówieniu swym podkreślił zaborcze dążenie Niemiec i zaznaczył, że gdy zajdzie potrzeba, to całe społeczeństwo polskie, jak jeden mąż stanie z bronią w ręku, by bronić granic Państwa.-

Poseł Erdman scharakteryzował sytuację gospodarczą Państwa, oraz nadmienił, że Naród Polski nie da się odepchnąć od Bałtyku.-

Tego samego dnia odbyło się zgromadzenie w Białowieży, zwołane przez miejscowy oddział Z.P.Z.Z. Na zebraniu tym senator Łazarski i poseł Erdman wygłosili przemówienia o treści - jak w Hajnówce. Udział w zgromadzeniu wzięło około 600 osób.-

Dnia 16 lipca b.r. zorganizował O.Z.N. zgromadzenie publiczne we wsi Domanowo, przy udziale około 300 osób. Przemawiali posłowie Alfons Erdman i Stanisław Mystkowski, oświetlając aktualne wydarzenia w polityce międzynarodowej.-

Powiat grodzieński. Z inicjatywy O.Z.N. urządzono we wsi Kąkole kolonie letnie dla członków ZPZZ.-

Na koloniach prowadzone były kursy społeczno-polityczne, w których między innymi wzięło udział 20 członków ZPZZ z Zagłębia-Dąbrowskiego.-

Powiat sokólski. W dniu 16 lipca b.r. zorganizował OZN na terenie powiatu dwa zgromadzenia publiczne: w Nowym-Dworze przy udziale 500 osób i w Odżanymstoku - 100 osób. Przemawiał na obu zgromadzeniach poseł Marek Wyszka, charakteryzując rozgrywające się obecnie wydarzenia polityczne.-

Powiat suwalski. Dnia 9 lipca b.r. odbyło się w Krasnopolu zgromadzenie przy udziale około 200 osób, zorganizowane przez O.Z.N. Zagaił zgromadzenie miejscowy proboszcz, ks. Jan Klorek. Przemówienie wygłosił poseł Michał Pankiewicz, który scharakteryzował obecną sytuację międzynarodową i nawoływał do konsolidacji.-

Powiat wołkowyski. Dnia 9 lipca b.r. odbyło się w Wołkowysku zebranie członków OZN z udziałem senatorów Biesinga i Łazarskiego oraz posła Krzywca. Zebranie to miało charakter informacyjno-sprawozdawczy. Udział w zebraniu wzięło około 100 osób.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Dnia 30.VII.39 r. odbył się wiec OZN w Dąbrówce-Kościelnej. Przemawiali posłowie: Stanisław Mystkowski i Alfons Erdman. Tematem przemówienia posła Mystkowskiego były prace obecnego Sejmu, a posła Erdmana - obecna sytuacja polityczna w świecie.- Zgromadzonych na wiecu było około 1.000 osób.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez OZN w lipcu b.r. zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organ.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	3	2.500	500-1000	1	60		-	-
Białostocki	1	300		1	30		-	-
Bielski	3	1.400	300- 600	-	-		-	-
Sokólski	2	600	100- 500	-	-		-	-
Suwalski	1	200		-	-		-	-
Wołkowyski	-	-		1	100		-	-
Wysoko-Maz.	1	1.000		2	37	17 - 20	-	-
Razem:	11	6.000	100-1000		227	17 -100	-	-

2. Stronnictwo Narodowe.

W okresie sprawozdawczym pewne ożywienie w działalności wykazało Str. Narodowe w Białymstoku i na terenie pow. wysoko-mazowieckiego.-

Pod koniec okresu sprawozdawczego Str. Narodowe poczęło kroki przygotowawcze do obchodu "Cudu nad Wisłą" w dniu 15 sierpnia. Zarząd Okręgowy wydał specjalny okólnik w tej sprawie podległym sobie zarządom powiatowym. Według enuncjacji działaczy stronnictwa, obchód ten miałby się odbyć nawet wbrew zakazowi władz administracyjnych.-

Szczegóły działalności Str. Nar. w lipcu b.r. przedstawiały się następująco:

Dnia 16.VII.b.r. Str. Narodowe urządziło w Białymstoku w sali kina "Świt" obchód Grunwaldzki przy udziale około 500 osób. Scena sali udekorowana była obrazem "mieczami Chróbrego" i portretem Dmowskiego. Nadto widniały hasła: "Szczecinem wyrąbać granice Dmowskiego". "Przez nowy Grunwald na piękne morze". "Odra i Bałtyk to nasze granice". Na frontonie domu umieszczono napis: "Hołdów ruskich było siedem - wkrótce będzie jeszcze jeden".-

Na obchód złożyło się: odczytanie uchwały Rady Naczelnej S.N. z dnia 25 czerwca b.r.; przemówienia okolicznościowe wygłoszone przez Jędrychowskiego Kazimierza, prezesa O.Z.N. na powiat białostocki, oraz Zielińskiego Antoniego, członka zarządu okr. Str. Nar. w Białymstoku; uchwalenie rezolucji i śpiewy: Hymn Młodych, Hymn Narodowy i "Rota" Konopnickiej.

Wzniesione przy tym były okrzyki na cześć Rzeczypospolitej, Pana Prezydenta, Wodza Naczelnego i Armii, jak również na cześć Str. Narodowego.-

Powiat białostocki. Dnia 16.VII.b.r. w Wasilkowie odbyło się zebranie członków Str. Nar. przy udziale sekretarza Zarządu Okr. Stronnictwa z Białegostoku - Milickiego i studenta Szwabowskiego.-

Przemówienie wygłosił Szwałowski, który, podkreślając potrzebę walki z żydami, zaznaczył, że walka ta nie powinna przesłaniać niebezpieczeństwa, grożącego ze strony Niemiec. Następnie nadmienił, że Polska winna wytworzyć u siebie rząd narodowy o takim autorytecie, jaki posiada Hitler w Niemczech, oraz, że obecny rząd składa się z "defraudentów" i nie posiada zaufania narodu. W końcu oświadczył mówca, że w razie wojny Polska powinna zająć Prusy Wschodnie. Obecnych było około 60 osób.-

Powiat grodzieński. Dnia 2.VII.b.r. odbyło się w Grodnie zebranie członków Str. Nar. z m. Grodna i powiatu grodzieńskiego. Przemawiał sekretarz zarz. powiatowego Str. Nar. w Grodnie, Jan Balsewicz, który nadmienił, że Traktat Wersalski nie spełnił swego zadania, gdyż oparty był na przesłankach ideologii masońskiej. Projekt Romana Dmowskiego dla zabezpieczenia Europy przed ponowną wojną, polegający na utworzeniu silnej Polski i okrojonych Niemiec - nie uzyskał w Wersalu poparcia z winy masonerii. Następnie podkreślił

91

Balsewicz, że obecnie sytuacja polityczna jest wysoce naprężona, lecz Naród Polski nie obawia się żadnej agresji, gdyż Polska w ostatnich czasach została wydatnie wzmocniona przez mocarstwa zachodnie. W końcu wzywał do zwalczania elementów wywrotowych w Państwie.

Powiat suwalski. Dnia 5.VII.b.r. odbyło się w Suwałkach zebranie członków Str.Nar. Na zebraniu tym postanowiono zaangażować studenta Żwinogrodzkiego Józefa do prowadzenia akcji organizacyjno-propagandowej. Następnie uchwalono utworzyć w Suwałkach tak zwaną "sekcję zaufanych S.N.", zadaniem której byłoby finansowanie akcji stronnictwa. Na kandydatów do 'sekcji zaufanych' upatrzonych zostało kilkanaście osób z pośród przedstawicieli wolnych zawodów, duchowieństwa, kupiectwa polskiego i t.p.

Powiat wysoko-mazowiecki. Przybyły w czerwcu b.r. na teren powiatu wysoko-mazowieckiego referent organizacyjny Str.Narodowego Józef Popławski urządził szereg zebrań Str.Nar.Na zebraniach tych nawoływał do uaktywnienia działalności stronnictwa i do bojkotu handlu żydowskiego. Mimo propagandy Popławskiego działalność S.N. była nieznaczna.-

Dnia 30.VII.b.r. w Wysokiem-Mazow.odbyła się powiatowa odprawa kierowników obwodów i kół Str.Nar.przy udziale około 20 osób. Na odprawie tej skarbniczka zarządu pow.Str.Nar., Edyta Moczulska złożyła sprawozdanie kasowe, z którego wynika, że zarząd powiatowy posiada deficyt w wysokości 200 złotych.-

Następnie Józef Popławski, referent organizacyjny, apelował do zebranych, by licznie stawili się na zjazd Str.Narodowego w dniu 15 sierpnia b.r. /miejscowości, gdzie się ma odbyć zjazd-nie wymieniż/.-

Na zakończenie oświadczył Popławski, że obecnie czasy są przełomowe i że potrzeba bronić granic Państwa, "gdyż sanacja dopuściła

do tego, że obecnie granice Polski są w gorszym stanie bezpieczeństwa niż były poprzednio".

Charakterystyczny dla działalności Str. Nar. był incydent na pierwszym posiedzeniu nowoobranej Rady Miejskiej w Wysokiem-Mazowieckiem w dniu 6 lipca b.r.

Po otwarciu posiedzenia Rady Miejskiej przez burmistrza Adama Zielińskiego zabrał głos radny adw. Stankiewicz, prezes Zarządu Powiatowego S.N. w Wysokiem-Mazow. Stankiewicz zgłosił wniosek, by uczcić pamięć zmarłego Papieża Piusa XI, oraz Romana Dmowskiego. Na powyższe przewodniczący oświadczył, że sprawy te będą mogły być poruszone w wolnych wnioskach. Stankiewicz w dalszym ciągu jednak nalegał na uchwalenie swego wniosku. Wówczas przewodniczący odebrał Stankiewiczowi głos.-

W wolnych wnioskach adw. Stankiewicz ponownie wysunął swój wniosek i począł rozwodzić się o zasługach Dmowskiego. Przewodniczący Zieliński powtórnie odebrał głos Stankiewiczowi i zebranie Rady Miejskiej zakończył.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str. Narodowe w lipcu b.r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki org	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja		nowe	zlikwid.
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.		
Augustowski	-	-		1	23		-	-
Białystok-M.	1	500		2	25	7 -18	-	-
Białostocki	-	-		1	60		-	-
Grodzieński	-	-		2	23	3 -23	-	-
Suwalski	-	-		1	7		-	-
Szczuczyński	-	-		1	32		-	-
Wysoko-Msz.	-	-		8	320	10-100	-	-
Ogółem:	1	500		16	490	3-100	-	-

92

92

3. Stronnictwo Ludowe.

Działalność Str.Ludowego w lipcu b.r. była bardzo słaba. Na taki stan rzeczy złożyły się intensywne w tym okresie roboty polne przy zbiorach zboża, a nadto - ogólne zainteresowanie się ludności rozgrywającymi się obecnie wydarzeniami na terenie międzynarodowym. Zjawiska te odciągały uwagę ludności od spraw partyjnych.-

Szczegóły działalności Str.Ludowego w okresie sprawozdawczym przedstawiały się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 30.VII.b.r. we wsi Ginowicze odbyły się "dożynki", zorganizowane przez Str.Ludowe. Udział w tej imprezie wzięło 57 mężczyzn i 15 kobiet z okolicznych miejscowości. Składka od mężczyzn wynosiła zł.1,50, kobiety uczestniczyły bezpłatnie.-

Okolicznościowe przemówienie wygłosił Hieronim Przewłocki, prezes koła gminnego Str.Lud. w Ginowiczach. Nawoływał on do skupienia się pod sztandarem Str.Lud., dodając, że gdy stronnictwo to obejmie w Polsce władzę, to wówczas zapanuje sprawiedliwość i chłop nie będzie wyzyskiwany.-

Następnie inny mówca, Antoni Makowski, wiceprezes wspomnianego wyżej koła, wzywał, by w dniu 15 sierpnia b.r. chłopi masowo udali się do Grodna na obchód "Czynu Chłopskiego". Nadmienił przy tym Makowski, że w dniu tym przybędzie do Grodna Wincenty Witos.-

Po przemówieniach odbyła się libacja obficie zakrapiana wódką.-

Powiat białostocki. Na wniosek Zarządu Wojewódzkiego Str.Lud. w Białymstoku, N.K.W. zawiesił w prawach członkaw stronnictwa Edwarda Szczepańskiego, instruktora Str.Lud. - za nadużycia pieniężne na szkodę stronnictwa.

92

Szczepański miał przywłaszczyć około 300 złotych, należących do Zarządu Powiatowego S.L.w Ełkach, około 50 złotych - Zarządu Pow.w Wołkowysku, 75 zł. zebranych w czasie kwesty w dniu 28.V. b.r. w Suwałkach i 250 zł. pobranych od jednego z członków Str. Lud. w Suwałkach. Sprawę nadużyć Szczepańskiego Zarząd Wojewódzki Str. Lud. przekazał prokuratorowi.-

Powiat suwalski. Dnia 2.VII.b.r. we wsi Malinówka odbyło się zebranie członków koła gminnego Str.Ludowego przy udziale 20 osób.

Pierwszy wygłosił przemówienie prezes tego koła, Michał Gigienio, który odczytał z gazety "Rolnik Polski" ustawę o stanie wyjątkowym i wojennym, chwaląc jednocześnie te ustawy jak również Sejm - za uchwalenie ustaw. Następnie wezwał Gigienio obecnych do współdziałania z Rządem w sprawie zwalczania karteli. Na zakończenie powiedział, że ludność winna współdziałać z władzami państwowymi w zwalczaniu szpiegostwa, defetyzmu i innych przejawów działalności antypaństwowej.-

Następnie przemawiał Józef Bokuniewicz, nadmieniając, że w Białorusi ruch ludowy rozwija się znacznie lepiej niż na terenie powiatu suwalskiego, oraz, że w Białorusi 300 młodych ludowców kształci się na wyższych uczelniach i w przyszłości wrócą oni na wieś, by prowadzić robotę Stronnictwa Ludowego. Omawiając ordynację wyborczą Bokuniewicz nadmienił, że chłopi są pokrzywdzeni, gdyż nie mają możności wybierać swych przedstawicieli do Senatu.-

powiat wołkowyski. Dnia 25 czerwca b.r. zorganizowano we wsi Szaki koło Str.Ludowego. Prezesem został Aleksander Chocianowski, prawosławny, narodowości białoruskiej, sympatyk komuny. Pozostali 6 członkowie zarządu są również wyznania prawosławnego, narodowości białoruskiej.-

93

...ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Ludowe ...

w lipcu b.r. zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki organizac.	
	ilość	frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-		2	88	16-72	-	-
Białostocki	-	-		1	20		-	-
Suwalski	-	-		2	33	13-20	-	-
Wołkowyski	-	-		-	-		1	-
Ogółem:	-	-		5	141	13-72	1	-

4. Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Ośrodkiem działalności PPS w okresie sprawozdawczym był głównie Białystok, gdzie w dalszym ciągu trwała walka pomiędzy Mikołajem Pietruczukiem - skarbnikiem OKW i administratorem "Robotnika Białostockiego" a resztą członków PPS. W rezultacie tej walki zgłosił Pietruczuk do OKW swą rezygnację z zajmowanych w partii stanowisk. OKW rezygnacji tej nie przyjął.-

Pewne ożywienie wykazuje MKKW w Wołkowysku, zabiegając o tworzenie nowych klasowych związków zawodowych i ściśle podporządkowanie ich swoimi wpływom.-

Szczegóły działalności PPS w lipcu b.r. przedstawiały się następująco:

Białystok-miasto. W łonie PPS w Białymstoku trwa nadal opozycja przeciw Mikołajowi Pietruczukowi i sprawa jego nie schodzi z porządku dziennego nie tylko OKR ale i związków zawodowych. Jan Marciniak, przewodniczący OKR zapowiedział rezygnację ze swego

stanowiska i odmówił dalszej współpracy z Pietruczukiem. Podobnie ustosunkował się do Pietruczuka drugi członek egzekutywy OKR, Ryszard Sokół.-

Poza tym Reginella z oddz II. Związku Włókniarzy zainspirował, by zarządy wszystkich klasowych związków zawodowych ogłosiły bojkot Pietruczuka.-

Niezależnie od tego Tomasz Kapitułka zamierzał skłonić Władysława Pragę - kierownika Sekretariatu Wojewódzkiego Str. Lud. w Białymstoku, by napisał do NKW skargę na Pietruczuka z podkreśleniem, że osoba Pietruczuka stoi na przeszkodzie do nawiązania ściślejszej współpracy obu stronnictw na gruncie białostockim.-

Wyrazem opozycji w stosunku do Pietruczuka było spoliczkowanie go w dniu 1 lipca b.r. w redakcji "Robotnika Białostockiego" przez Mikołaja Kapacyna - sekretarza związku zawodowego metalowców.-

Dnia 14 lipca zainspirowana była przez przeciwników Pietruczuka niespodziewana kontrola administracji "Robotnika Białostockiego". Pietruczuk odmówił jednak wydania ksiąg i dowodów kasowych administracji tego pisma, motywując krok swój brakiem zaufania do niektórych członków Komisji Rewizyjnej. W związku z tym przewodnicząca Komisji Rewizyjnej, Paterowa przesłał skargę na Pietruczuka do OKW. Pietruczuk zaś zgłosił do OKW rezygnację z funkcji administratora "Robotnika Białostockiego". Rezygnacji Pietruczuka OKW nie przyjął. Na skargę zaś Paterowej odpisał, że w sierpniu b.r. przyjedzie do Białegostoku delegat z Warszawy, Cezarski dla przeprowadzenia kontroli administracji "Robotnika Białostockiego" i uregulowania spornych spraw.-

Przeciwnicy Pietruczuka postanowili usunąć go za wszelką cenę z Białegostoku.-

94

Powiat grodzieński. Dnia 20 lipca b.r. odbyła się w Grodnie Konferencja członków egzekutywy OKN w sprawie wychodzącej w Grodnie mutacji "Dziennika Ludowego".-

Obecny na konferencji Dymitr Oniszczyk, redaktor tego dziennika, oświadczył, że w wydawnictwie powstał deficyt w wysokości 1.500 zł. Jako powód powstania deficytu podał Oniszczyk małą ilość prenumeratorów oraz niedostateczną akcję kolportażową.

Po wysłuchaniu sprawozdania Oniszczyka obecni zarzucali mu złą gospodarkę w czasopiśmie i postanowili odsunąć go od pracy redakcyjnej, powierzając jednocześnie tę czynność Bronisławowi Kuźniakowi - prezesowi miejscowego oddziału T.U.R.

Powiat wołkowyski. Miejscowy Komitet Robotniczy w Wołkowysku wykazuje coraz bardziej intensywniejszą działalność. Członkowie tego Komitetu co niedziela urządzają zebrania.-

Staraniem tego Komitetu dnia 2.VII.b.r. delegatka Centrali Klubu Kobiet Pracujących z Warszawy, Krystyna Hermanówna, wygłosiła w Wołkowysku odczyt o roli kobiety w przypadku wojny. Prelegentka podkreśliła, że kobiety winne zorganizować się w Klubie Kobiet Pracujących i być gotowe na każde wezwanie, gdyż w razie działań wojennych muszą zastąpić w pracy mężczyzn.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez KPS w lipcu zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizac.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Wiadysłok-M.	-	-		2	53	13 - 40	-	-
Grodno	-	-		1	5		-	-
Wołkowysk	-	-		3	28	7 - 12	-	-
Ogółem:	-	-		6	86	5 - 40	-	-

- - o o o o - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1. Wyznanie rzymskokatolickie.

Dnia 2 lipca b.r. ksiądz Butkiewicz Zenon, proboszcz w Marcinkańcach gościł u siebie 29 skautów litewskich z obozu obok wsi Kobele. Skauci litewscy byli na obiedzie, a następnie nocowali na plebanii w Marcinkańcach.-

Dnia 13 lipca b.r. skauci litewscy w analogiczny sposób przyjęci byli przez księdza Czeglisa Franciszka na plebanii w Kobelach.-

W dniu 12.VII.b.r. w czasie regulacji ulicy Marszałka Piłsudskiego w Wysokiem-Mazow. zaszła konieczność usunięcia krzyża stojącego prawie na ulicy na inne miejsce. Burmistrz po porozumieniu się z księdzem Grunwaldem kazał odkopać ogrodzenie i przenieść krzyż na inne miejsce. Dnia 13.VII.b.r. zebrało się koło krzyża około 60 osób przeważnie starych kobiet nie pozwalając na przeniesienie krzyża. Następnie przyjechał taksówką ks. Zalewski i adwokat Stankiewicz, prezes S.N. przy czym Stankiewicz zauważył, że "teraz nie czas walczyć z Bogiem, gdyż lada chwila może wybuchnąć wojna i będą walczyli z wrogiem". Burmistrzowi powiedział Stankiewicz, że jest prezesem Akcji Katolickiej i krzyża przenieść nie pozwoli. Burmistrz na razie zaniechał przeniesienia krzyża.-

W dniu 15 lipca b.r. ludność parafii Dąbrówka-Kościelna nie chciała dopuścić do zwolnienia z parafii księdza wikarego Łuniewskiego, zwolnionego zarządzeniem Kurii Biskupiej, która go zawiesiła w czynnościach kapłańskich. Jednocześnie urządziła burzliwą demonstrację tamtejszemu proboszczowi ks. Ostrowskiemu i innym przybyłym księżom. Gdy ks. Ostrowski w niedzielę 16.VII w czasie nabożeństwa zaczął mówić kazanie, parafianie wyszli złorzecząc księdzu. Winili oni księdza Ostrowskiego za to, iż ks. Łuniewski został pozbawiony kapłaństwa

95

Ostatecznie ludność nieco uspokoiła się i postanowiono wybrać delegację, która miała wyjechać do biskupa. W międzyczasie przybyli do Dąbrówki księża, którzy chcieli ludność uspokoić, lecz nic nie załatwili, gdyż ich ludność wykpiła.

W dniu 22.VII.b.r. wyruszyła delegacja do Łomży. Delegację w Łomży przyjęto rzekomo grzecznie i podniecone nastroje ustały.-

W dniu 30.VII.b.r. do Dąbrówki-Kościelnej przybył na odpust dziekan mazowiecki ks. Grunwald i podczas kazania odczytał ludności, że ekscesy w Dąbrówce wywołały elementy komunistyczne i obecnie jest obowiązkiem parafian przeprosić ks. Ostrowskiego proboszcza, wyspowiadać się przed nim i prosić Boga o przebaczenie. Treść tego listu z powrotem podnieciła nastroje i parafianie są tak na proboszcza jako też na biskupa oburzeni, twierdzą, że delegacja ich w Łomży przez delegatów biskupa została oszukaną, do żadnej spowiedzi nie pójdą i będą szukać dróg, aby mimo wszystko proboszcz z Dąbrówki został usunięty. Jednocześnie mają spowodować, aby dziewczyna zwana Stefką, która była służącą na plebanii i porodziła dziecko skarżyła księdza Ostrowskiego do sądu o alimenta. Po nabożeństwie w niedzielę, gdy księża Grunwald i Ostrowski przechodzili z kościoła do plebanii ludność wznosiła okrzyki: Nie chcemy księdza Ostrowskiego i ks. Grunwalda. Ludność postanowiła wstrzymać się od chodzenia do kościoła w Dąbrówce, postanowiono księdzu za różne dotychczasowe wykroczenia wytaczać sprawy sądowe i w ogóle obrzydzić mu życie w Dąbrówce.-

Dnia 23.VII.b.r. w parafii farnej w Białymstoku został zorganizowany przez miejscowe stowarzyszenia "Caritas" "Dzień Chorych", z udziałem 150 chorych.-

W dniu 26 lipca b.r. przejazdem z Sejn zatrzymał się w Augustowie ks. biskup ordynariusz łomżyński Łukomski. Podczas swego pobytu ks. biskup zwiedził kilka obozów harcerskich, położonych w okolicach Augustowa.-

W dniu 30.VII.b.r. ks. Godlewski Bolesław, wikary parafii w Kajgrodzie pow. szczuczyńskiego, w czasie wygłoszonego kazania krytykował działalność Zw. Młodej Wsi, krytykując tej organizacji, że wychowuje młodzież na wzór hitlerowski i bolszewicki. Zaznaczył przy tym, że Zw. M. W. mimo to, iż jest wrogo ustosunkowany do kościoła ma oparcie u czynników rządzących. Ks. Godlewski apelował do rodziców i młodzieży, by nie należała ona do tego związku. Podkreślał, że będzie piętnował z ambony wszystkich, którzy wezwania tego nie usłuchają. Zaznaczył również, że "ohyba żaden ksiądz, kiedy do spowiadającego się należy do Z. M. W. nie udzieli przy spowiedzi rozgrzeszenia". Ks. Godlewski podobne przemówienie wygłosił w dniu 26.VII. we wsi Bełda.-

2. Wyznanie prawosławne.

Stowarzyszenie Polaków Wyznania Prawosławnego w Grodnie przy współudziale dyrektora Prawosławnego Instytutu Naukowo-Wydawniczego ks. księdza Kasperskiego przystąpiło w terenie do akcji propagandowej w kierunku uświadamiania ludności prawosławnej, by występowała do Konsystorza z petycjami o wprowadzenie kalendarza Gregoriańskiego.-

W dniu 9.VII.b.r. odbyło się w Sokółce zebranie organizacyjne Stowarzyszenia polaków prawosławnych pod przewodnictwem ks. dziekana na parafii sokólskiej Jerzego Mackiewicza. Na zebraniu obecnych było 13 osób.-

Zebrani powołali tymczasowy Komitet Powiatowy Stowarzyszenia, który ma prowadzić dalsze prace.-

Przewodniczącym Komitetu został wybrany ks. Jerzy Mackiewicz, wiceprzewodniczącym Tiuryn, kupiec z Sokółki.

W dniu 7.VII.b.r. na skutek specjalnego zezwolenia Wojewody odbyło się w Grzybowszczyźnie gm. zudziałowo pow. sokólskiego z okazji święta parafialnego nab[illegible]wc w domu Eliasza Chremu

Nabożeństwo odprawił, delegowany przez konsystorz członek Konsystorza ks. kanonik Piotr Rotkiewicz.-

W kazaniu ks. Rotkiewicz podkreślił wagę dobrego wychowywania dzieci, oświadczając, że tylko dobrze chowana jednostka jest dla Państwa pożyteczną i może być dobrym żołnierzem, gdy zajdzie potrzeba obrony kraju.-

W czasie nabożeństwa ks. Rotkiewicz używał w brzmieniu polskim słów "Jezu Chryste"/ludność używa słów "Izus Chrystos"/, na co obecna na nabożeństwie ludność zwróciła uwagę i komentowała ten fakt, padały nawet głosy, że ks. Rotkiewicz jest nasłanym unitą.-

W dniu 19 lipca b.r. przybył do Bielska Biskup prawosławny Tymoteusz.-

Następnego dnia w godzinach rannych został oficjalnie powitany w cerkwi przez dziekana ks. Mikołaja Żukowa. Powitanie i odpowiedź Biskupa odbyła się w języku polskim. W cerkwi w czasie tej ceremonii i na nabożeństwie było około 200 osób. Część obecnych wyrażała z tego swoje niezadowolenie w formie dość głośnych uwag i szeptów zakłócających powagę ceremonii powitania. W godzinach przedpołudniowych Biskup złożył oficjalną wizytę, Staroście, który go rewizytował.-

Następnie odbyła się zwołana przez dziekana Żukowa konferencja duchowieństwa prawosławnego z całego powiatu, w której oprócz duchownych wzięło udział około 20 osób prawosławnych z pośród społeczeństwa.-

W konferencji wzięły udział w charakterze gościa Starosta i Inspektor Szkolny.-

Poruszane były przez Biskupa sprawy:

1/ Stowarzyszenia polaków prawosławnych,

2/ Używania języka polskiego w nauczaniu religii prawosławnej,

3/ Wprowadzenia do cerkwi kalendarza nowego stylu.-

Wszystkie trzy poruszone zagadnienia omówił obszernie traktując je jak najbardziej życzliwie, kładąc nacisk na to, że Polski Kościół Prawosławny znajduje oparcie i wiąże swoją egzystancję z Pań-

stwowością Polską i że kultura polska powinna mieć swobodny dostęp do cerkwi prawosławnej. Co do wprowadzenia kalendarza nowego stylu zastrzega się, iż uzależnione to jest od uchwały soboru biskupów, który niebawem ma się odbyć.-

Następnie odbył się wspólny posiłek w czasie którego wygłoszono kilka grzecznościowych przemówień podnoszących jeszcze raz poruszone już poprzednio kwestie. Wszystkie przemówienia i rozmowy odbywały się wyłącznie w języku polskim.-

Dnia 20 b.m. w godzinach rannych biskup Tymoteusz odjechał samochodem do Białegostoku, gdzie składał wizyty w Urzędzie Wojewódzkim oraz odwiedził miejscowego dziekana.-

3. Wyznanie mojżeszowe.

W dniu 4.VII.b.r. gmina wyznaniowa żydowska w Białymstoku została zawiadomiona, że władze nadzorcze zatwierdziły nowowybrany zarząd gminy z Ch. Ordakiem na czele oraz nowowybraną radę gminy pod przewodnictwem adwokata Klementynowskiego. W związku z tym odbyło się w dniu 10.VIII. b.r. pożegnalne posiedzenie starego zarządu i rady, a następnie w dniach 11 posiedzenie konwentu seniorów, 12/VII. posiedzenie nowego zarządu, a 13/VII. posiedzenie nowej rady. Zaznaczyć należy, że zarówno w zarządzie, jak i radzie wynikły odrazu tarcia pomiędzy Syjonistami, a Bundem, przy czym każda z tych partyj zamierza wykorzystać gminę wyznaniową dla swoich partyjnych celów.-

4. Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Dnia 3 lipca b.r. w lokalu gminy ewangelickiej w Grodnie odbyło się ogólne zebranie rady kościelnej pod przewodnictwem pastora Wesserszmidta. Na posiedzeniu omówiono sprawy administracyjno-gospodarcze, [illegible] oraz sprawy kolonii letnich dla dzieci.-

Dnia 10 lipca r. odbyło się posiedzenie rady kościelnej w Grod-

97

nie w czasie którego Holcman Emma zwróciła się do członków rady o wystąpienie z podaniem do władz kościelnych w Wilnie z prośbą o przysłanie do Grodna stałego pastora, gdyż pastor Messerschmidt zaniedbuje się w obowiązkach które zastępczo wykonywane mają być przez organistę Robert Wegner. -Poza tym pastorowi Messerschmidtowi postawiono zarzut, że nabożeństwa i kazania odbywają się w języku polskim, podczas, gdy kolonia niemiecka życzy sobie odprawiania ich w języku niemieckim. Zebrani podpisali podanie powierzając Holcman zajęcie się go wysłaniem do Wilna.-

4. S k t y .

Dnia 2.VII.br. o godz.8 rano na rzece Supraśl obok wsi Jurowce, pow. białostockiego, odbył się chrzest członków Zboru Baptystów w Białymstoku. Ochrzczonych zostało 15 osób, w tym 10 kobiet. Poza tym zostało odprawione krótkie nabożeństwo w języku polskim.-

- - - o o o o - - -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

T A J N E !

Nr.PN.52/6/39.Tjn.

Białystok, dnia 9.VIII.1939 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.7/39.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć II. Mniejszości narodowe.

A. C z ę ś ć o g ó l n a.

Nastroje mniejszości narodowych kształtowały się podobnie jak w ubiegłym okresie sprawozdawczym pod wpływem polityki zagranicznej.

Mniejszość litewska w związku z zatargiem polsko-niemieckim zajęła stanowisko wyczekujące nie odnosząc się sympatią ani do Polski, ani też do Niemiec.W pojęciu Litwinów spór polsko-niemiecki winien się w każdym przypadku zakończyć zwycięstwem Litwy,którapowinna zachowywać neutralność,a czynny udział wziąć dopiero po tej stronie,która będzie miała pewną szansę zwycięstwa. Nie brak jest także wśród Litwinów prądów propolskich i proniemieckich,lecz te nie wpływają na nastrój ogółu.Szczególnie członkowie b.Z.W.W. objawiają sympatie proniemieckie. Decyzja władz centralnych w sprawie reaktywacji rozwiązanych stowarzyszeń litewskich spotkała się z dużym zadowoleniem ludności litewskiej.

Bieżący okres sprawozdawczy był ~~xxxxx~~ etapem dalszego ugruntowywania się antypaństwowych nastrojów mniejszości niemieckiej.Propaganda potęgi III Rzeszy oraz jej zdobycze terytorialne przyczyniły się bardzo do wzrostu prohitlerowskich nastrojów.W sferach przeciętnych Niemców wytworzyło się mniemanie,że Hitler z każdego zatargu wyjdzie zwycięsko wobec czego i zatarg polsko-niemiecki skończy się dla niego zwycięsko. Nastrój ten u wielu Niemców przekształcił się w zuchwałość.

słuszność i nie dążą do agresji. Państwa te będą strzec swych granic i niepodległości. Na zakończenie podkreślił, że jesteśmy Litwinami i pozostaniemy nimi aż do śmierci. Przemówienie Pojawisa zebrani przyjęli z zadowoleniem.

Macianis Wincenty poruszając sprawy ekonomiczne dowodził, że chcąc polepszyć byt rolników, należy organizować spółdzielnie litewskie, których na terenie powiatu suwalskiego jest obecnie tylko dwie. Liczba ta jest zamała na ogólną ilość ludności litewskiej. W obecnych czasach, kiedy Rząd Polski nie czyni żadnych trudności w organizowaniu takich spółdzielni, to trzeba dążyć do tego, by spółdzielnie zakładać i w innych miejscowościach zamieszkałych przez ludność litewską.

Szatkowski Jan omawiał sprawy oświatowe. Mówca stwierdził, że za czasów pańszczyzny nauka dla ludzi biednych była niedostępna, dziś jednak jest dużo szkół, niemal w każdej wsi, ale nie dla Litwinów, ponieważ w szkołach tych nie jest wykładany język litewski. Dlatego też należy organizować się i żądać zakładania szkół, w których uczono by dzieci po litewsku. Gdy to nie odniesie skutku, to obowiązkiem rodziców jest uczyć dzieci w domu języka litewskiego.

Po przemówieniach chór kościelny z Puńska odśpiewał kilka pieśni litewskich.

Dnia 23.VII.br. w Puńsku, powiatu suwalskiego odbyło się zebranie spółdzielni spożywców "Talta" przy udziale około 150 osób. Na zebraniu między innymi poruszono konieczność robienia zapasów z takich artykułów jak: sól, nafta, cukier i t.p.

5. Niemcy.

Niemieckie organizacje polityczne akcji organizacyjnej nie przejawiały.

Dnia 2.VII.br. odbyło się doroczne walne zebranie Ewangelickiego Stowarzyszenia Wzajemnej Pomocy w wypadkach chorób lub śmierci w

w Białymstoku przy obecności 46 osób na którym dokonano wyboru władz stowarzyszenia.

O represjach stosowanych w stosunku do osób narodowości niemieckiej donoszono w meldunkach dziennych

6/ B y d z i

N.O.S. Dnia 2.VII.br. w Kleszczelach, pow. bielskiego na zebraniu członków N.O.S. Krasniański Wolf wygłosił odczyt na temat: "Dziś i jutro Palestyny".

Dnia 8.VII.br. w Knyszynie pow. białostockiego urządzono akademię żałobną z okazji rocznicy śmierci Teodora Herzla.

Podobną akademię urządzono dnia 9.VII.br. w Białymstoku.

Dnia 17.VII.br. w Suwałkach urządzono odczyt na temat: "Stosunki w Palestynie w związku z ogłoszeniem białej księgi".

Dnia 26.VII.br. w Kuźnicy, pow. sokólskiego urządzono odczyt na temat: "Rewizjoniści i ich idea".

Dnia 26.VII.br. w Siemiatyczach pow. bielskiego odbyło się zgromadzenie, na którym omawiano stosunki w Palestynie.

Bund. Oddziały w Białymstoku i w Grodnie urządziły obozy letnie dla członków "Zu kunft" i "Skif".

Dnia 23.VII.br. odbyło się zebranie członków Bundu w Grodnie poświęcone kolportażowi czasopisma pt. "Folkscajtung".

Pepalej-wyjon. Dnia 2.VII.br. odbyła się w Białymstoku akademia żałobna z okazji rocznicy śmierci studenta Politechniki Lwowskiej Ludwika Landsberga.

Dnia 15.VII.br. w Wysokiem-Mazowieckiem urządzono odczyt na temat: "Palestyna w odbudowie i walce".

Dnia 17.VII.br. urządzono akademię żałobną w Wysokiem-Mazowieckiem dla uczczenia pamięci Teodora Herzla.

Tegoż dnia w Grajewie urządzono odczyt na temat "Palestyński

rzesze robotnicze a XXI Kongres Syjonistyczny".

Dnia 22.VII.br. urządzono wiec przedwyborczy w Bielsku-Podlaskim.

Dnia 26.VII.br. odbyło się zebranie w Indurze pow. grodzieńskiego, na którym omawiano sytuację żydów w Europie środkowej.

Dnia 29.VII.br. urządzono wiec przedwyborczy w Białymstoku.

Organizacja Syjonistyczna

Dnia 4.b.m. odbyło się w Augustowie zgromadzenie poświęcone sprawom palestyńskim.

Dnia 15.VII.br. urządzono odczyt w Wołkowysku na temat: "Obecna sytuacja żydów".

Dnia 17.VII.br. podobny odczyt wygłoszono w Wysokiem-Mazowieckiem.

Dnia 19.VII.br. urządzono w Suwałkach wiec przedwyborczy.

XXI Kongres Syjonistyczny.

Zainteresowanie obecnym kongresem w porównaniu z rokiem 1937 znacznie zmalało bowiem w 1937 r. wykupiono 18.984 szekli, zaś w bieżącym roku 10.538.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia	Zebrania	Odczyty i pogadanki	Frekwencja	Rozpiętość: od	do	Jednostki org. nowe	zlikw.
N.O.S.	1		6	933	40	400		
B u n d		1		30				
Poalej-Cyjon.	2	1	4	750	60	200		
Organizacja syjonistyczna	2		2	440	40	150		

b/ P r a s a.

Prasa żydowska w okresie sprawozdawczym poświęcała dużo uwagi XXI Kongresowi Syjonistycznemu, nawołując do wykupowania szekli.

Wszelkie najdrobniejsze objawy antysemityzmu były prasa

prasą żydowską rejestr wane i specjalnie omawiane. W takich przypadkach prasa podkreślała rozbijanie jednolitej postawy społeczeństwa w obliczu groźnych wypadków w życiu międzynarodowych.

Objawy patrjotyzmu ze strony żydów były szczególnie podkreślane i komentowane.

c/ Życie gospodarcze.

Dnia 9.VII.br. odbyło się walne zebranie Zw.Kupców w Augustowie na którym po zatwierdzeniu spraw budżetowych postanowiono utrzymać stanowisko płatnego sekretarza.

Dnia 16.VII.br. w Białymstoku odbyło się zebranie cechu rzeźników żydowskich, na którym uchwalono postulat w sprawie zmniejszenia opłat rzeźnych.

d/ Życie zawodowe.

Negatywne.

e/ Życie kulturalno-oświatowe.

Życie kulturalno-oświatowe mniejszości żydowskiej ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji	Zebrania	Odczyty	Obchody i zabawy i przedst.	Frekwencja	Frekwencja od	Frekwencja do	Jednostki organizacyjne nowe	Jednostki organizacyjne zlikw
Zjedn.Szk.Żyd.	1	1	2	610	100	210		
Makabi	-	-	4	430	40	200		
Tarbut	2	1	6	820	40	200		
Chaluc-Pion.	-	-	4	430	100	30		
Linas-Chacsdek	-	2	1	220	20	100		
Liga Pomocy	-	3	2	650	50	150		
Pracuj.w Palest.								

—ooOoo—

ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU